

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**DOKTRİNDEN PRATİĞE RUSYA’NIN HİBRİT SAVAŞI:
UKRAYNA VE SURİYE ÖRNEKLERİ**

HAKAN ULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. TAYLAN ÖZGÜR KAYA**

KONYA-2019

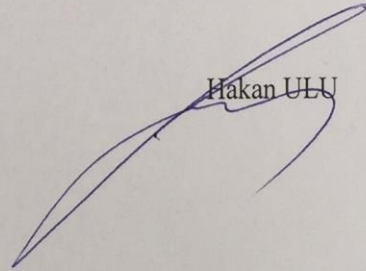
 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan ULU
	Numarası	158114011001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taylan Özgür KAYA
	Tezin Adı	Doktrinden Pratiğe Rusya'nın Hibrit Savaşı: Ukrayna ve Suriye Örnekleri

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hakan ULU

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan ULU
	Numarası	158114011001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taylan Özgür KAYA
	Tezin Adı	Doktrinden Pratiğe Rusya'nın Hibrit Savaşı: Ukrayna ve Suriye Örnekleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Doktrinden Pratiğe Rusya'nın Hibrit Savaşı: Ukrayna ve Suriye Örnekleri başlıklı bu çalışma 21.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Taylan Özgür KAYA	
2	Prof. Dr.	Murat Şemkete	
3	Dr. Öğretim Üyesi	Kürsat KAN	

ÖNSÖZ

Bu çalışma son yıllarda gerek akademik gerekse askeri ve ekonomi-politik çerçevede sıkça tartışılan Hibrit savaş'ı ve Rusya Federasyonu'nun Suriye ve Ukrayna'daki hibrit savaş uygulamalarını ele almayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın sorunsalı ise, Rusya açısından hibrit savaşın nasıl kavramsallaştırıldığına ortaya konulması ve çatışma bölgelerinde Rusya'nın hibrit savaş uygulamasının incelenmesi gerekliliğidir. Şöyle ki Doğu, Batı ve Güneyi çatışma bölgeleri ile çevrili olan Rusya Federasyonu için yaklaşık olarak 17.100.000 kilometre karelik bir kara parçasını düzenli ordu ve klasik savaş teknikleri ile kontrol altında, güven içinde ve birarada tutmak hayli çaba gerektiren bir durumdur. Dolayısıyla ekonomi ve insan gücü açısından daha işlevsel olan, yani daha az para ve insanla hızlı ve başarılı sonuçlara ulaştıran hibrit savaş tekniklerinin kullanılmasının önemi, söz konusu savaşın Rusya özelinde incelenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın araştırma, planlama ve tamamlama aşamasında benden desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, çalışmamı bilimsel açıdan temellendiren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Taylan Özgür KAYA hocama ve bölümümüz hocalarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte desteğini benden esirgemeyen değerli abim Mehmet ULU'ya ve değerli eşim Nuriman ULU'ya teşekkür borç bilirim.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan ULU
	Numarası	158114011001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Taylan Özgür KAYA
	Tezin Adı	Doktrinden Pratiğe Rusya'nın Hibrit Savaşı: Ukrayna ve Suriye Örnekleri

Doktrinden Pratiğe Rusya'nın Hibrit Savaşı: Ukrayna ve Suriye Örnekleri

İnsanlık tarihi aynı zamanda savaşlar tarihidir. Tarih boyunca birçok medeniyet kuran insanoğlu, kurduğu ve yücelttiği bütün medeniyetleri savaşlarla yıkan bir tarih bırakmıştır günümüze. Savaşın sebep, sonuç ve etkileri gibi tanımları da sürekli değişmektedir. Silahlı çatışmadan topyekûn savaşa kadar farklı şekillerde adlandırılan ve sınıflandırılan savaş, gelişen teknoloji ve bilimin öncülüğünde yeni kavramları içine alarak insanlığın geleceğini şekillendirmeye başlamıştır. Bu çalışmada, son yıllarda özellikle Rusya'nın Kırım'ı ilhaki ve Suriye'de meydana gelen olaylar çerçevesinde adını sıkça duyduğumuz ve bulanık, melez gibi isimlerle de anılan hibrit savaş terimi Rus bakış açısıyla değerlendirilecek, Rusya'da bu terimin nasıl anlaşıldığı ve kavramsallaştırıldığı tanımlar ve olaylar üzerinden tartışılacaktır. Tek kutuplu dünya düzenine karşı savaş açan Rusya Federasyonu açısından hibrit savaşın ne anlama geldiğini bilmek, bu savaşın nasıl yürütüleceğini bilmekle eşdeğerdir. Bu çalışma aynı zamanda, olayların kavranmasını tarih (geçmiş) ve zaman (gelecek) belirler mantığından hareketle, hibrit savaşın dünü ve bugünüyle değerlendirilerek daha iyi anlaşılabilmesini de amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gerasimov Doktrini, Hibrit Savaş, Rusya, Savaş

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN UNİVERSİTİ Institute of Social Sciences	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	---

ABSTRACT

Author's	Name Surname	Hakan ULU
	Student Number	158114011001
	Department	International Relations
	Study Programme	Master's Degree
	Supervisor	Associate Professor Taylan Ozgur KAYA
	Title of the Thesis/Dissertation	Russia's Hybrid War from Doctrine to Practice: The Cases of Ukraine and Syria

Russia's Hybrid War from Doctrine to Practice: The Cases of Ukraine and Syria

History of mankind is at the same time history of wars. Humankind, which has established numerous civilizations throughout history, has bequeathed to the present time a history in which all the civilizations it has founded and glorified have been destroyed through wars. Definitions of wars constantly change like their causes, results and impacts. Designated and classified in various ways ranging from armed conflicts to all-out wars, wars began to shape up the future of mankind incorporating new concepts and led by developing technology and science. In this study, the concept of Hybrid War, which we have heard frequently in recent years within the framework of Russia's annexation of Crimea and the incidents in Syria and which is also referred to with names such as fuzzy war or crossbred wars, will be handled from the Russian point of view, and how this term is understood and conceptualized in Russia will be discussed through definitions and events. Knowing what hybrid war means for the Russian Federation, which has declared war on the unipolar world order, will be equal to how this war will be waged. At the same time, this study aims to provide a better understanding of the hybrid war by evaluating it with its past and present based on the rationale that perception of events is determined by history (past) and time (future).

Key Words: Gerasimov Doctrine, Hybrid War, Russia, War

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iii
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler	vi
Kısaltmalar	viii
Tablolar	viii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞIN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

1.1. Tarihsel Süreçte Savaş	7
1.2. Savaş'ın Tanımları ve Kuramları	11
1.3. Hibrit Savaşın Tanımı	24
1.4. Hibrit Savaşın Rus ve Batı Anlayışları	27
1.4.1. Hibrit Savaşın Batı Anlayışı	27
1.4.2. Hibrit Savaşın Rus Anlayışı	32

İKİNCİ BÖLÜM

GERASİMOV DOKTRİNİ VE HİBRİT SAVAŞ

2.1 Doktrin ve Tanımları	40
2.2 Gerasimov Doktrini	42
2.3 Doktrini Destekleyen Unsurlar	49
2.4 Doktrin Sorunları	53
2.5 Doktrin Hedefleri	57
2.6 Gerasimov Doktrininin Hibrit Savaş Bağlamında İncelenmesi	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM UKRAYNA ÖRNEĞİ

3.1.	Ukrayna’da Renkli Devrimler ve Siyasi Ortam.....	61
3.2.	Ukrayna’nın Rusya Açısından Önemi	66
3.3.	Rusya’nın Ukrayna’ya Müdahalesi	68
3.4.	Müdahalenin Unsurları	74
3.5.	Müdahalenin Sonuçları	81
3.6.	Müdahalenin Analizi.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SURIYE ÖRNEĞİ

4.1.	Suriye’de Arap Baharı Öncesi ve Sonrası Durum	89
4.2	Suriye’de Vekâlet Savaşları	93
4.3	Rusya’nın Suriye’deki Askeri Müdahalesi	95
4.4	Müdahalenin Unsurları	98
4.5	Müdahalenin Sonuçları	101
4.6	Müdahalenin Analizi.....	104
Sonuç		110
Kaynakça		117
Öz Geçmiş.....		129

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri-United States of America
BM	:	Birleşmiş Milletler –United Nations
AB	:	Avrupa Birliği – European Union
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü-North Atlantic Treaty Organization
NMS	:	Ulusal Askeri Strateji – National Military Strategy
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
REB	:	Radyo Elektrik Batarya
ÖSO	:	Özgür Suriye Ordusu
PYD	:	Demokratik Birlik Partisi
DEAŞ	:	Devlet’ül Irak ve’ş Şam
SMDK	:	Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu
RUGSB	:	Rus Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi
İHA	:	İnsansız Hava Aracı

TABLOLAR

Tablo No	Başlık	Sayfa
1	Çatışma Çıkarıcı Sorunların Sıklığı 1648-1989	20
2	ABD Savunma Bakanlığına Göre Çatışma Süreci	25
3	Hibrit Savaş Elementleri	33
4	Savaşın Karakterindeki Değişim	47
5	Renkli Devrimin Temel Elementlerine Rus Yaklaşımı	64

GİRİŞ

Çağlar boyunca kabilelerin, halkların, şehirlerin, imparatorlukların ve modern devletlerin kendilerini korumak, güçlerini artırmak, zenginleşmek ve yayılmak amacıyla başvurduğu yöntemlerden bir tanesi savaş olmuştur. İlk çağlarda halkların ve kabilelerin etrafında gelişen savaşlar, şehirlerin kurulması ile birlikte şehir savaşlarına, modern anlamda devletlerin kurulmasıyla birlikte ise devletlerarası çatışmalara dönüşmüştür. Aynı zamanda haklı olduğunu ispat etmenin de bir yöntemi olarak algılanan savaş, özellikle kutsal referanslarla ‘fethetmek’ amacıyla, yaratıcının kutsal emirlerini yerine getirmenin de bir aracı olarak yüzyıllarca kullanılmıştır. Antik çağlardan başlayarak vurgunculuk ve yağma amacıyla kabilelerin ve halkların arasında bir mücadele olan savaş, insanlığın gelişiminin sürekli bir yoldaşı olmuştur. Öyle ki, genel kabul gören bir bakış açısına göre; son beş bin beş yüz yılda on dört bin beş yüzden fazla savaş meydana gelmiştir (Boçarnikov, Lyutkene & Lemeşev, 2013, s. 5).

Güç, güvenlik, çıkar ve dış politika kavramlarıyla doğrudan ilişkili kabul edilen savaş olgusu sistemsel, toplumsal ve hatta bireysel dönüşümlere ve değişimlere sebep olmaktadır. Uluslararası sistemin yapısına, aktörlerin yeteneklerine ve kullanılan silahlara göre içeriği farklı biçimlerde doldurulabilen savaş kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininin en önemli analiz alanlarından birisidir (Gök, 2017).

Savaşın insan hayatına etkileri göz önüne alındığında, onun hakkında derinlemesine araştırmalar yapılması; ortaya çıkış sebeplerinin ve sonuçlarının anlaşılmasını sağlamak ve savaşın tekrar etmesini engellemek için insanlığa bir çözüm sunmaktadır. Ancak gerek insanın gelişim süreci gerekse savaşın gelişim ve değişim süreci, insanlığın aynı hastalığa sürekli tutulmasına yol açmaktadır. Ortaya çıkan her çatışma ise insanlığın gelişiminin duraksamasına veya daha yavaş yol almasına sebep olmaktadır. İnsanlığın gelişim süreci sonunda günümüzde savaşlar da evrilmiş, gelişen toplumsal ve siyasal hayata, devlet yapısına ve teknolojiye göre farklı yöntemlerin ve düzenli ordu dışı aktörlerin kullanımını da içine alarak yeni bir anlam kazanmıştır.

Tarihin önemli bir kısmını oluşturması sebebiyle savaş, hakkında bilimsel araştırmalar yapılması ve yeni teoriler üretilmesi çerçevesinde bilim dünyasını, gündelik yaşantı içine yeni teknolojilerin entegre edilmesini sağlaması sebebiyle toplumsal yaşantıyı doğrudan etkilemekte ve bunların gelişimine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında tek başına hukuk, siyaset, ekonomi vb. birden çok bilim dalının ilgi alanına girdiği için savaş, farklı disiplinlerce bir arada çalışılma imkânı olan bir konudur. Ancak gerek tanımların disiplinlere göre farklılaşması, gerekse savaşın sebep, sonuç ve kullanılan teknoloji açısından sürekli değişmesi ve gelişmesi, yeni kavramların ortaya çıkmasına yol açmakta, kavramlar da kullanım alanına göre, içerdiği anlam bakımından olmasa da yürütülme gerekçesi sebebiyle sıkça tartışılmaktadır. Günümüzde hibrit savaş bu kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı çatışma alanlarında sürekli karşı karşıya gelen küresel ölçekli güçler tarafından çeşitli bölgelerde birbirleri tarafından kullanıldığı suçlamalarıyla gündeme gelen bu kavram, aslında yürütülen operasyonların farklı bakış açılarından değerlendirilmesi ve çatışma alanı dışında kendi tezlerini ortaya koyarak politik avantaj kazanmanın da bir yolu olarak görülmektedir.

Savaş geçmişten günümüze hem tanım hem de biçim olarak bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Savaşın geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm farklı kıstaslar kullanılarak sınıflandırılmıştır. Savaşlar; 1987’de Hanle; Beceriler Dönemi, 1989’de Lind ve Arkadaşları; Nesiller, 1991’de Creveld; Çağlar, 1993’de Toffler; Dalgalar, 2000’de Arquilla ve Rondfelt; Savaş Araçları Dönemi ve 2007’de Liang ve Xiangsui; Sınırlılık ve Sınırsızlık şeklinde tasnif edilmiştir (Türkoğlu, 2018).

Günümüzde sıkça tartışılan ve düzenli/düzensiz birlikleri bir araya getiren, yerel halkın ayırt edici unsur olarak dâhil olduğu ekonomik, sosyal, politik vb. birçok unsurun bir arada kullanıldığı ve konvansiyonel bir savaş yürütmeden istenilen politik hedeflere ulaşmayı amaçlayan hibrit savaşla ilgili olarak yapılan bu çalışmada şu sorulara cevap aranması amaçlanmaktadır:

- Hibrit savaş, iddia edildiği gibi Rusya Federasyonu Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Valeriy Gerasimov’un genel hattını çizdiği bir doktrin midir?

- Gerasimov doktrinini oluşturan ana unsurlar nelerdir?
- Hibrit savaşı diğer savaşlardan ayıran özellikler nelerdir?
- Rus ve Batı bakış açısından hibrit savaş ne anlam ifade etmektedir?
- Rusya'nın, Ukrayna'daki ve Suriye'deki müdahaleleri hibrit savaş uygulamasının örnekleri midir?

Bu sorulara yanıt aranarak çatışma alanlarında hibrit savaş uygulamakla itham edilen Rusya açısından bu kavramın nasıl anlaşıldığı ortaya konulacaktır. Özellikle hibrit yöntemlerin kullanım alanlarına yer verilerek Rus bakış açısından gerçekte süregelen bir hibrit savaş olup olmadığının değerlendirilmesi yapılacaktır. Ayrıca Rusya Federasyonu tarafından hibrit savaşın nasıl kavramsallaştırıldığı ve nerelerde uygulandığı ortaya konularak uygulamalarının analizi yapılacaktır.

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan dokümantasyon inceleme modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu modele göre araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyaller sistemli olarak incelenir. Bu bağlamda konu ile ilgili makale, rapor, tez gibi yazılı metinlere ulaşmak üzere elektronik kütüphanelerden yararlanılmış ve güncel yayınlar ile görsel dokümanlar incelenmiştir.

Çalışma genel olarak savaşın kavramsallaştırılması ile hibrit savaş kapsamında Gerasimov doktrininin teorik, Rusya'nın Ukrayna'da ve Suriye'de kullanmış olduğu hibrit yöntemlerin ise pratik analizini içermektedir. Hibrit savaş konu alan araştırma Gerasimov Doktrini kapsamında Rusya'nın Ukrayna ve Suriye operasyonları ile sınırlandırılmıştır.

Savaşın tarihsel süreçteki gelişimini ve değişimini, hibrit savaş ve uygulama alanlarını ve Rusya'nın Ukrayna'da ve Suriye'de hibrit savaş yöntemlerini kullanıp kullanmadığını tartıştığımız bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm savaşın tarihsel süreçteki gelişimini irdeleyerek savaşın nasıl kavramsallaştırıldığını ortaya koyan görüşleri içermektedir. Bu bölümde antik çağ-

dan günümüze kadar gelen süreçte savaşın gelişim ve değişimi üzerinde durularak, bu gelişim ve değişim sonucunda ortaya çıkan savaşın tanımlarına yer verilmiştir. Ayrıca hibrit savaşın nasıl tanımlandığına ve Batı ve Rusya tarafından nasıl anlaşıldığına dair görüşlere yer verilerek hibrit savaşın nasıl kavramsallaştırıldığı ortaya konulmuştur. Hibrit savaşın anlaşılabilmesi için savaşın tarihsel süreçte nasıl evrildiği ve bilim ve teknoloji ile ekonomik, siyasi ve askeri hayatta meydana gelen değişimlerin savaşın karakterine nasıl etki ettiği incelenmiştir.

Hibrit savaş, savaşın geldiği son nokta olması açısından günümüzde aktif olarak çatışma alanlarında kullanılan en etkin yöntemlerden biridir. Karakteristik özellikleri sebebiyle hibrit yöntemlerin çatışma alanlarında her açıdan düşman üzerinde psikolojik yoğunluklu bir etki bıraktığı ve bunun savaşın kazanılmasına önemli derecede etki ettiği açıktır. Hibrit savaş, konvansiyonel savaşın etkide çok ötesinde yetenekleri barındırmaktadır. Bu sebeple hibrit savaşı doğrusal olmayan bir düzlemde yürütülen yani belirli bir hattı bulunmayan, çok fonksiyonlu ve kompleks, sadece askeri değil, siyasi ve ekonomik sonuçlara ulaşmayı da hedefleyen organize bir oluşumun yürütebileceği hassas ve nokta hedefli bir savaş biçimi olarak tanımlayabiliriz. Hibrit savaşın katılımcıları devlet ve devlet dışı organik yapılar olabileceği gibi, illegal ya da terörist gruplar olabilir. Tüm bu katılımcıların hedefi doğrudan toplum olup bunlar tek noktadan çok yönlü bir yönetim sistemi ile organize edilmektedir. Uygulanmaya başladıktan çok sonra fark edilebilen hibrit savaş yöntemleri, uygulayıcılarına birçok avantaj kazandırmakta ve örtük olması sebebi ile hukuki sonuçlarla karşı karşıya kalınmasını engellemektedir. Bu açıdan hibrit savaşın derinlemesine incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü Gerasimov doktrini ve onun hibrit savaş bağlamında incelenmesini içermektedir. Bu bölümde doktrinin tanımlarına yer verildikten sonra Gerasimov doktrininin değerlendirilmesi yapılmıştır. Böylece Gerasimov'un görüşlerinin bir doktrin olup olmadığına dair bir sonuca ulaşılması hedeflenmektedir.

Gerasimov Genel Kurmay Başkanı olarak bir asker olmasının yanında yapmış olduğu akademik çalışmalar ile ordunun bilimsel gelişmelere açık olmasını teşvik etmektedir. Gerasimov bununla bağlantılı olarak ortaya koyduğu doktrini ile savaşın

değişen doğasına uygun olarak devletin tüm birimlerinin ve özellikle ordunun yeni savaş yöntemlerine adapte olmasını amaçlamaktadır. Bu bölümde söz konusu doktrini destekleyen unsurlara değinilerek doktrin ile ulaşmak istenilen hedefler verilmiştir. Bu bağlamda doktrin içerdiği hibrit yöntemleri çağrıştıran çözümler Gerasimov doktrininin yürürlükte olduğuna ve çatışma alanlarında kullanıldığına dair bize somut bilgiler vermekte ve Rusya'nın hibrit savaş özelinde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Üçüncü bölümde Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesinden önceki süreçte Ukrayna'daki siyasi ortam incelenmiş ve Ukrayna'nın Rusya açısından önemine değinilmiştir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna'ya yaptığı askeri müdahale ve burada kullandığı yöntemler incelenerek Rusya'nın Ukrayna'da hibrit savaş yöntemleri kullanıp kullanmadığı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Rusya tarafından Ukrayna'da yürütülen operasyonlar, kullanılan teçhizat ve diğer unsurlar ile bunların kullanılış amaçlarına yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Suriye'de Arap Baharı öncesi ve sonrasındaki durum özetlenerek, Arap Baharına giden sürecin nedenleri ortaya konulmuştur. Ayrıca Suriye'de halkın bir takım talepleri ile başlayan gösterilerin farklı grupların dâhil olduğu çatışmalarla evrildiği vekâlet savaşlarına yer verilmiştir.

Suriye, Rusya için bölgedeki dengeleri değiştirme kapasitesine sahip olması açısından stratejik bir ülkedir. Öncelikle kendisini çevrelemekle suçladığı ve düşman olarak nitelendirdiği ABD'ye karşı İran'dan sonra bölgede bir tampon ülke görevi görmektedir. Uluslararası arenada Batı'ya vermek istediği mesajları bu ülkedeki operasyonları üzerinden verebilmektedir. Ayrıca Suriye'de bulunan üsleri Rusya'ya ekonomik ve askeri açıdan önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bu sebeple Rusya'nın Suriye'ye davet yoluyla yaptığı askeri müdahalenin incelenmesi, müdahalenin unsurlarının ve bu unsurların müdahalenin sonuçlarına etkilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın Suriye'deki askeri müdahalesi hibrit savaş kapsamında incelenmiş ve müdahalenin bir hibrit savaş olup olmadığı tartışılmıştır.

Hibrit savaş ile ilgili literatür tarandığında hibrit savaşın Rusya özelinde Ukrayna ve Suriye operasyonları bağlamında ayrı ayrı çalışıldığı ve bu çalışmalarda hibrit yöntemlerin tamamına yer verilmediğı görülmüştür (Bkz. Ekmekcioğlu, 2018; Őensoy, 2018; Türkoğlu, 2018; Ekşi, 2017; Pukhov, 2015). Yine bu ve benzeri çalışmalarda hibrit savaşın genellikle Batı açısından kavramsallaştırıldığı, Rusya açısından nasıl anlaşıldığına dair kapsamlı bir değerlendirmenin yapılmadığı görülmüştür. Söz konusu eksiklikler göz önüne alınarak hibrit yöntemlerin tamamına yer verilen çalışmamızda Rusya'nın Ukrayna ve Suriye özelindeki müdahalelerinin hibrit savaş örneği olup olmadığının tespit edilmesi alana sağlayacağı katkıları açısından önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞIN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

Günümüz savaşlarını eskilerden ayırt eden özellikler nelerdir? İlkel ok ve yaydan yeni nesil güdümlü füzelere dönüşüm sürecinde savaşın karakteristiğini etkileyen faktörler nelerdir? Savaşla ilgili çalışmalar sıklıkla bu ve benzeri soruları cevaplamak amacıyla yapılmıştır. Çünkü savaşa yol açan etmenler ve savaşın yapılma biçimi onun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bunun yanında yeni silah sistemleri ile iletişim, istihbarat ve toplu yönetim sistemleri ve savaş alanında yaşanan her türlü yenilik savaşı anlamlandırmamıza katkı sağlamaktadır. Çünkü yenilikler savaşın değişen karakterine dair önemli ipuçları vermektedir. Bu ipuçlarını takip ederek savaşı anlamak ve tanımlamak mümkündür.

Savaşın insanlığın ilk oluşumundan itibaren insan doğasının bir parçası olduğu bir gerçektir. Bu gerçeklikten hareketle savaş geçmişten günümüze insan doğası bağlamında tanımlanmış ve gelişimi ona bağlanmıştır. Bu bölümde savaşın tarihsel süreçte geçirdiği değişimlere bağlı olarak kazandığı yeni özellikler ile aldığı isimler ve nihayetinde hibrit savaş tanımlanarak, hibrit savaşın Batı ve Rus anlayışları incelenecektir.

1.1. Tarihsel Süreçte Savaş

Savaş, geçmişten günümüze en küçük insan topluluklarından modern devletlere kadar insanın oluşturduğu hemen her yapının düzenini, gelişimini ve geleceğini etkileyen bir olgudur. Toplumların bölünerek yeniden ortaya çıkmalarına veya tamamen yok olmalarına ve insan türünün belli bir kısmının bilinçli olarak yok edilmesine dair planlı katliamlara yol açan savaş insanlığın geleceğini olumsuz yönde etkileyen büyük bir felaket olagelmıştır.

Büyük felaketlere sebep olması sebebiyle savaşın toplumlar üzerindeki etkisini kırma, devletlerarasındaki hukuku koruma ve geliştirme isteği ile gücü koruma ve geliştirme aracı olarak kullanılmasını engellemek amacıyla belirli kurallara tabi tutulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Savaşa başvurulmasını düzenleyen kuralları

kapsayan jus ad bellum (savaşa başvurmanın hukuku) temelde savaşın haklılığını sorun etmektedir. Bu sorun üç farklı konuma gönderme yapılarak incelenebilir. Bunlardan ilki, savaşın her türlüünün, savaşın tüm tarafları açısından haksız olduğunu savunan görüştür. Her dönemde dile getirilen bu görüşün, hiçbir zaman hâkim düşünce olmadığı kolaylıkla söylenebilir. İkinci görüş ise “haklı savaş” düşüncesidir. Buna göre taraflardan en az biri, savaşmakta haklıdır. Her savaş için bir gerekçe bulunduğu gibi, böyle bir gerekçenin bulunmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Üçüncü görüşe göre, savaşın haklılığının sorun edilmesine gerek yoktur; şiddete başvurmanın gerekçelendirilmesi gerekmez (Karabulut, 2017).

İnsan doğasını açıklamaya çalışırken yapılan tanımlar ilkel insan ile çağdaş insan arasında güce sahip olma isteği açısından bir farklılık göstermemektedir. Antik çağ medeniyeti döneminde her ne kadar kültür ve sanat belli bir noktaya gelmişse de kültür ve sanata yön veren ana unsur savaşlar ve kahramanlıklar olmuştur. Çünkü nüfus artışına bağlı olarak gıda ihtiyacının artması, yeni savaşlar çıkmasına yol açmaktadır. Sanatın gelişmesi ve sanatçıların çoğalması ise fethedilen topraklardan elde edilen gelirlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde devletin ne ekonomik büyüme ne de sosyal adalet bakımından bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Kral ya da imparator, zenginliği ya da fakirlere yardımı tercih ederken bu iktisadi sorumluluk yasal ya da geleneksel olarak devletlere yüklenmemiştir. Bu çağda zenginlik, çok çalışmak ve üretmekle ilgili değil, daha çok gaspla ya da fetihle ulaşılabılır bir durumdur. Buna bağlı olarak askeri gücü toplayan her kral ya da imparator zengin medeniyetlere el koymak için fetihlere çıkmış, halklar da onları desteklemiştir. Büyük İskender’in ve Roma’nın doğuya doğru genişlemesi tarım devriminin etkisinde olan doğu coğrafyasının tarımdan elde edilen zenginliğe sahip olmasıyla ilgilidir. Doğuyla ticaret yapmak antik çağ devletleri için fetihden daha öncelikli olmamıştır, çünkü savaş ve yayılcılık zenginliğe ulaşmanın en iyi yolu olarak görülmüştür. Savaş daha fazla toprak, ganimet, vergi, haraç ve köle demek olduğundan Antik Çağ toplumlarının zenginliği savaşlar yoluyla elde edilmiştir (Taş & Günay, 2015).

Antik Çağ’da sanatın, kültürün ve felsefenin merkezi sayılan Atina merkezli Yunan Uygarlığı, aynı zamanda savaşların ve savaşçıların da merkezi olmuştur. An-

tik Yunan sanat ve kültür eserinde savaş temasının yansımaları açıkça görülmektedir. Bununla birlikte Antik Yunan'da savaş kavramı, günümüz uluslararası ilişkilerinin ilkel bir örneği gibi yorumlanabilir; bu dönemde savaşın arka planında güç ve siyaset vardır. Yunanlıların barbarlara (yabancı güçler ya da düşmanlar) karşı giriştikleri mücadelelerde kimlik unsuru (ulus olma bilinci) önemli yer tutmaktadır. Antik Yunan kültüründe savaş konusunda belirtilmesi gereken en önemli husus ise özgürlük idealidir. Bu ideale kavuşmak için de tek etkili çözüm yolu savaştır (Pekşenoğlu & Güneylüoğlu, 2015).

Uluslararası İlişkiler yazınında Peleponnez Savaşları'yla (MÖ 431-404) tarihsel bir temellendirme yapılırsa da 1648 Westphalia Antlaşması sonrası modern ulus-devletler bağlamında ele alınan savaş, genel olarak imparatorluklar/devletlerarasında meydana gelen bir olgu olarak değerlendirilmiştir (Eker, 2015, s. 33). Klasik savaşlardan modern savaşlara geçiş Fransız İhtilali ile birlikte, kitlelerin savaşa dâhil olduğu Napolyon'un yurttaşlar ordusuyla temellendirilen dönemde başlamıştır. Bu dönemde savaşlar kitlesel bir nitelik kazanmış, sanayi devrimi ve makineli tüfeklerin icadı ile birlikte savaşlarla düşmanın tamamıyla yok edilmesi hedeflenmiştir (Özer, 2018, s.34).

Faruk Sönmezoğlu (1986) Sınırlı Savaşı düşmanın tamamen yok edilmesinden veya şartsız tesliminden daha sınırlı bir amaca yönelik olarak yürütülen silahlı bir mücadele olarak tanımlamaktadır. Bu türden bir savaşın sınırlılığının göstergesi mücadelede kullanılan silahların derecesi, katılan tarafların sayısının azlığı, kapsadığı alanın darlığı gibi özelliklerdir. 19. yüzyıl öncesindeki savaşlara genel olarak baktığında onların göze çarpan en temel özelliği sınırlı olmalarıdır. Bu sınırlılık, dönemin ekonomik yapısı, devlet örgütlenmesi ve bu devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Gordon Marshall (1999) Topyekün Savaşı 'modern sanayi toplumunun karakteristik özellikleri arasında yer alan, bir ülkenin toplumsal ve iktisadi kaynaklarının silahlı bir çatışma uğruna azami derecede seferber edilmesini kapsayan, genellikle sivil halkı ve ekonomiyi de düşmanın saldırılarına maruz bırakan bir savaş biçimi' olarak tanımlamaktadır. Modern teritoryal devlet, fiili işgalin, toprağın ve sınırların çok önemli sayıldığı Westphalia sisteminde,

temel örgütlenme modelini ordu ve savaş yapma kapasitesi çerçevesinde kurgulamıştır. Bu çerçevede, üretim, vergi gibi temel mali ve ekonomik konular, hayatta kalma mücadelesinde savaş yeteneğine biçilen bu kritik rol temelinde örgütlenmiştir. Zora ve savaşa yönetsel düzeyde duyulan bu ihtiyaç sebebiyle şiddet ve disiplin de toplumların yaşamlarında giderek daha merkezi bir konum kazanmış, devlet ve ordu ile simgeleşerek yakın dönemlerde daha sağlam kurumsal temellere ulaşmıştır. Bu kurumsallaşma süreci 20. yüzyılda, özgül bir savaş pratiği olarak “topyekûn savaş” düzeyine ulaşılması ile doruk noktasına varmıştır (Embel, 2016).

Savaşın modernleşmesi kapsamında ortaya çıkan yeni anlayışlar onun farklı boyutlarıyla incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. William S. Lind (2004) modern savaşı dört nesle ayırmıştır: Birinci nesil savaş 1648-1830 dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde din savaşları ile yorulan Avrupa’da güçler dengesi oluşması, 1648 Westphalia Antlaşması’ndan bu neslin zirve noktası olan Napolyon Savaşları’nın da dâhil olduğu dönemi içine almaktadır. Bu dönemdeki savaşın muharebe alanı, tercihen sayıca fazla piyadenin ellerinde yivsiz msket tüfekleri ile çizgisel bir düzende ve belli hatlar şeklinde omuz omuza savaştığı, cephede azami ateş gücünün toplanmasının gerektiği ve manevranın ve teknolojinin çok sınırlı kullanıldığı bir alandır. İkinci nesil savaş; Fransız ordusu tarafından geliştirilmiş ve 1. Dünya savaşı ve sonrasında kullanılmıştır. Endüstri devriminin nimetlerinin ve gelişen teknolojinin savaş alanına uygulanmasının savaş alanındaki en önemli etkileri; görerek ateş gücünü arttıran makinalı tüfeklerin ve görmeyerek atışları giderek daha yıkıcı olan topçu sınıfının önemini artması olmuştur. Ayrıca bu dönemde savaş alanındaki hizmetlerin daha da karmaşıklaşması nedeniyle piyade, topçu ve süvari gibi muharip sınıfların yanında levazım, bakım ve personel gibi yardımcı sınıflar ortaya çıkmıştır. Üçüncü nesil savaşın doğmasındaki temel neden ise ikinci nesil savaştaki “mevzi savaşları” anlayışının önemini yitirmesi ve özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında Alman birliklerinin “fırtına taktiklerinin” (Blitzkrieg) savaş alanında başarı elde etmesi olmuştur.

Blitzkrieg doktrinine göre savaşın tüm birimlerin saldırısı düşmanın en zayıf noktası olarak tespit edilen tek bir noktada toplanmaktadır (bu noktalar genellikle düşmanın kanatlarıdır). Bu bölgede sıklet merkezi tesis edildikten sonra bölgedeki

düşmanın direnci kırılarak cephe hatları yarılıp bir kuşatma harekâtı ile düşmanın geri bölgesi ele geçirilir ve düşmanın lojistik destek alması engellenir. Böylece düşmanın küçük parçalara bölünerek imhası veya teslim olması sağlanmaktadır. Bu anlayışta temel hedef, süratli manevra ile düşman üzerinde bir şok etkisi yaratmaya ve bu sürpriz etkisinin savaş temposunu koruyarak devam ettirilmesine dayanmaktadır. Dördüncü nesil savaşta ise yeni küresel güvenlik ortamında artık “en üst politik şiddet türü olarak savaşın tekeli” ulus-devletlerin tekelinden çıkmış, savaşan taraflardan biri veya birkaçı, devletlerin düzenli orduları dışındaki aktörler olmuştur. Dünya genelinde “küreselleşme” ve “yerelleşme” olguları nedeniyle bireyi devlete bağlayan vatandaşlık birincil kimliğinin gücü zayıflamış, buna bağlı olarak ulusla devlet arasındaki bağ zayıflamış, savaş olgusu bireyler, suç örgütleri, aşırı dini akımlar, etnik şiddet yanlısı akımlar gibi farklı devlet-dışı aktörlerin etkilerine açık hale gelmiştir (Gürcan, 2011).

Özellikle Birleşmiş Milletler kurulana kadar olan süreçte savaş, devletlere ait temel haklar arasında görülmüştür. Bu nedenle savaşın tanımlanması, savaşa başvurma hukukuna yönelik çalışmalarda önemli bir yer tutmuştur. Savaş terimi; dönemsel olarak felsefî, siyasi, hukuki, sosyolojik, askerî vb. farklı alanlarda çok çeşitli şekillerde betimlenmiş olmasına karşın, üzerinde uzlaşmış uluslararası bir tanım bulunmamaktadır. Bu durumun temel sebebi, 1945’den sonra kurulan dünya düzeninin hukuki yönünü bütünüyle oluşturacağı düşünülen BM sisteminde savaşın yasaklanmış olmasıdır. Bu nedenle yasaklanmış bir eylemin tanımlanmasına ve düzenlenmesine gerek duyulmamıştır (Varlık, 2013, s.116).

1.2. Savaş’ın Tanımları ve Kuramları

Kapsamı itibarıyla savaşın, biyolojik, etnik, psikolojik, sosyolojik, antropolojik, ekonomik, coğrafi, tarihî ve siyasi yönleri bulunan çok disiplinli bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Her disiplinin kendine göre bir savaş tanımı bulunmaktadır. Günlük kullanımda sıkça rastlandığı üzere, hastalıklarla savaşmak, kötülüklerle savaşmak, düşmanla savaşmak, kendimizle savaşmak veya yoksullukla savaşmak gibi içerisinde savaş teriminin yer aldığı birçok ifade bulunmaktadır. Bu ifadeler incelendiğinde tümünün içeriğinde bir mücadele olduğu

görülmektedir (Özer, 2018, s.31). Bu mücadelenin ana aktörü ise kazanmak için gerekli olan güçtür. Dolayısıyla savaşı betimlemek için yapılan bütün tanımlar güç odaklıdır. Güce sahip olmanın anahtarı ise insan doğasının bir gereği olan yönetme, idare etme isteğidir.

Günümüzde her ne kadar barış için savaş, özgürlük için savaş gibi kavramlar kullanılsa da savaş tanımının ifade ettiği gerçeklik hiçbir zaman değişmemiştir. Taihsel süreçte savaş aşağıdaki örneklerde olduğu gibi hep ‘var olma’ ve ‘hükümran olma’ odaklı olarak tanımlanmıştır.

- Çin’li asker ve filozof Sun Tzu (Cleary, 1910, s. 43) *Savaş Sanatı* isimli eserinde savaşı bir devlet için yaşamsal öneme sahip ölüm-kalım meselesi olarak tanımlamaktadır. Ona göre savaş, güvenliğe kavuşmanın yahut yok olmanın yoludur, bu nedenle savaşın ihmal edilmesi kesinlikle düşünülemez.
- Romalı devlet adamı, hukukçu ve düşünür Marcus Tullius Cicero (Keskin, 1998, s. 68) savaşı; ‘ tarafların kuvvet kullanarak çatışması’ olarak,
- Uluslararası hukukun kurucularından sayılan Hollandalı hukukçu Hugo Grotius (1967); ‘uyuşmazlıklarını zorlama yollarına başvurarak çözmeye çalışanların karşılıklı durumudur’ şeklinde,
- Prusyalı general ve askeri düşünür Carl Von Clausewitz (1999); ‘düşmanı, irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet hareketi’ olarak tanımlamıştır.
- Rusya Federasyonu Askeri Doktrininde (2018) savaş devletlerarası veya devlet içi çelişkileri askeri güç kullanarak çözümlenin bir biçimi olarak,
- Türk Dil Kurumu (2018) sözlüğünde ise, devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek birlikte giriştikleri silahlı çatışma olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak savaşın tanımlarına baktığımızda aslında savaşın sonuçlarını da görmüş oluruz. Nedenlerini ve sonuçlarını insan odaklı olarak değerlendiren Tukidides (M.Ö. 395-460), savaşın temel mekanizmalarını insan doğası anlayışına benzetmektedir. Tukidides, insan doğasının değiştirilemez olduğunu ve tarih boyunca meydana gelen olayların gelecekte de tekrarlanacağını belirtmiştir. Tukidides’e göre insanlar, üç temel tutku: ‘çıkar’, ‘gurur’ ve her şeyden öte ‘korku’ tarafından yönlendi-

rilmesinden dolayı, benzer tutkular tarafından yönlendirilen insanlar tarafından durdurulana kadar her zaman servetlerini ve güçlerini arttırmaya çalışırlar. Bu durum devletlerin doğasına da yansımıştır. Tukidides, mantığın insanoğlunu değiştiremeyeceğini ve insanların her zaman insani tutkuların kölesi olarak kalacağına inanmıştır. Bu yüzden, kontrol edilemeyen tutkular tarihte daha önce tanıklık edildiği gibi tekrar ve tekrar savaşları yaratacaktır. Tukidides'e göre savaşların ana sebebi güç dağılımı arasında uyumsuzluk olmasıdır (Gök, 2017, ss. 731-732).

Klasik Realizme göre savaşın nedeni insan doğasının kötü olması ve insan doğasındaki çatışmadır. Hans J. Morgenthau'ya (1985) göre, insanlar doğası gereği güç peşinde koşmaktadır ve bu güç arayışı insanlar arasında çatışmaya sebep olmaktadır. Bu durum insanların idaresinde yaşadıkları ve yönetiminde buldukları devletlere de yansımıştır. Morgenthau politikanın güç için mücadele etmek olduğunu, nihai amacın gücü elde etmek olduğunu belirtmiştir. Bu güç mücadelesi ise savaşların ve çatışmaların sürekli tekrarlandığı bir arenada meydana gelmektedir. Morgenthau'ya (1970) göre uluslararası politika, kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetilmektedir. Devletlerin dış politikalarına ise güç terimi ile ifade edilen çıkar kavramı yön vermektedir. Bu sebeple devletlerin dış politikasındaki amacı kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmek olmalıdır. Ulusal çıkar fikri uluslararası politikanın özüdür, dolayısıyla yere ve zamana bağlı değildir, onlardan etkilenmez.

Neorealizmin öncülerinden Kenneth N. Waltz'a göre bazı devletler, gücü sadece güçlü olmak adına arzulamaktadır. Waltz uluslararası arenada zaman zaman ortaya çıkan sıkı rekabeti açıklamak için yaradılıştan gelen bir güç tutkusundan bahsetmeye gerek olmadığını belirtmektedir. Waltz'a göre anarşik bir uluslararası sistemde, tüm taraflar güçlenmenin peşindeyse savaş halinde olacaktır. Ayrıca tüm devletler sadece kendi güvenliklerini sağlamanın peşinde olursa yine bir savaş hali olacaktır. Waltz'a göre sıcak savaşların kökeni soğuk savaşlara uzanır, soğuk savaşların kökeni ise uluslararası arenanın anarşik bir biçimde yapılmasına uzanmaktadır (Waltz, 2013, s. 447).

İnsan, Devlet ve Savaş başlıklı çalışmasında savaşın nedenlerini üç analiz düzeyini inceleyerek açıklamaya çalışan Kenneth N. Waltz'a (2001) göre birinci düzey olan "insan doğası" ve ikinci düzey olan "devletin iç politik yapıları" savaşın nedenlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Waltz, ancak üçüncü analiz düzeyi olan uluslararası sistem ve sisteme hâkim olan anarşinin savaşın nedenlerini açıkladığını ileri sürmektedir. Bazen devlet adamları savaşı istese de veya bir devlette yaşanan iç siyasi dinamikler savaşın "görünür" sebebi olsa da savaşın asıl nedeni uluslararası ortamda devleti engelleyecek bir üst otoritenin olmamasıdır. Devletler kendi sınırları içinde şiddet kullanma tekeli elinde tutan en üst politik otorite iken, uluslararası sistemde birçok kuruluş olmasına rağmen tek ve güçlü karar verici ve uygulayıcı bir politik otoritenin yokluğu, dolayısıyla anarşi, savaşın kaçınılmazlığının asıl nedeni olarak görülmektedir (Gürcan, 2012).

Güç dağılımını belirleyen ana unsur devletlerarasındaki ilişkileri yansıtan hegemonya kurma arayışlarıdır. Hegemonya kurmanın anahtarı ise ordu ve ekonomidir. Zenginliğe sahip olma, ona ulaşma veya yönetmenin tek yolu ise güç kullanımınıdır. Güç kullanımının uluslararası sistemde sürekli tedirginliğe sebep olduğunu ve daha fazla güce olan ihtiyacı artırdığını belirten Fareed Zakaria ve Randall Schweller gibi Saldırgan Realistler, anarşi ve güvensizliğin süreklilik kazandığı bir uluslararası ortamda güvende olmanın tek yolunun güç ve kapasite artırımına gitmek olduğunu savunmaktadırlar. Saldırgan realizme göre, tüm devletler kendi ulusal güçlerini diğerlerine oranla maksimize etmenin peşindedirler. Çünkü sadece en güçlü olan devletler kendi çıkarlarını koruyabilir ve siyasal varlıklarını garanti altına alabilir. Devletler saldırgan ve genişlemeci politika izlemeden önce, böyle bir politika izlemenin kâr-zarar hesabını yaparlar ve izlenecek olan politikanın yararları, zararlarına üstün geldiği takdirde o politikayı benimserler. Saldırgan Realizm, uluslararası sisteme hâkim olan anarşi nedeniyle, yani uluslararası sistemik yapılanmayı dengeleyecek bir devletler üstü teşkilatlanmanın bulunmaması sebebiyle, sistem içerisinde bağımsız birer aktör olarak yer alan devletlerin kendi güvenliklerini kendilerinin sağlaması gerektiğini vurgulamaktadır (Tüysüzöğlü, 2013, s. 72). Realist paradigma, devlet eksenli bir güvenlik perspektifi inşa ederek, ulusal güvenlik vurgusu ile toplumun ve açıkça belirtmese de bireyin güvenliğini devletin güvenliğine bağımlı kılmaktadır.

Devletin güvenliğini ulusun ve dolaylı yoldan bireyin güvenliği ile eş tutan realizm, savaş ve çatışma olgularına yoğunlaşarak, çalışmalarında sıklıkla yer verdiği “güvensiz ortam” temasıyla devlet-bağımlı güvenlik yaklaşımını meşrulaştırmaktadır. Kıscası realist analizler, devletlerarasındaki mevcut ya da potansiyel çatışma alanlarına odaklanarak güvensizliğe vurgu yapmakta; “devlet egemenliği ve “toprak bütünlüğü” söylemi ile güvenliği salt devletin bekasına Neorealizm ya da Yapısal Realizm indirgemektedir (Sandıklı & Emeklier, 2012, s. 7).

Günümüzde Birleşmiş Milletler gibi uluslararası otoritelerin varlığı, savaşları ya da tek taraflı askeri müdahaleleri engellemediği gibi aksine bu tür müdahalelerin meşrulaştırılması yönünde kullanılmaktadırlar. Uluslararası toplum içinde diğer kurumların da işlemlerini sağlayacak kadar merkezi bir konuma sahip olan güç dengesi kurumunun ana fonksiyonu, uluslararası toplumun tek bir güç tarafından hegemonya altına alınarak küresel bir imparatorluğa dönüşmesini engellemektir. Bu hedefle paralel, yerel ve bölgesel olarak da kuvvet dengelerinin işletilerek, tahakküm edebilecek güçler engellenerek devletlerin bağımsızlıklarının garanti altına alınması temin edilmektedir. Bu çerçevede, güç dengesinin işlevi, barışı sağlamaktan ziyade, mevcut uluslararası toplumun varlığını korumaktır. Eğer, uluslararası toplum içerisindeki başat gücün tahakküm kurmasının önüne geçmek için başka bir çare bulunmuyorsa, güç dengesi kurumu bu devleti engellemek için savaşa da başvurabilir. Güç dengesi kurumunun barışı sağlayan bir yapısı olduğu kadar, savaşlarla dengeliyi sağlayan bir özelliği de bulunmaktadır (Demirel, 2017, 15).

Güç kullanımını ve sürekli kapasite artırımını savunan realist kuramın aksine liberal kuramlar, uluslararası sistemde aktörler arası iş birliği kanallarının nasıl oluşturulacağı üzerine yoğunlaşarak güvenliğin tesisine yönelik bir yol haritası ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu kuramlara göre aktörler arasındaki ilişkiler; uluslararası normlar, kurallar ve rejimler aracılığı ile ortak güvenliğe dayalı bir kimlik kazanabilir. Bu çerçevede fonksiyonalizm, plüralizm ve trans nasyonalizm gibi liberalizmin varyantları olan kuramlar, karşılıklı bağımlılığın hâkim olduğu bir yapıda kolektif güvenlik kurulabilmesi için iş birliği, bütünleşme, çoğulculuk, uluslararası toplum ve

küresel yönetim gibi kavramları önceleyerek birey, devlet ve sistem güvenliğini tesis etme arayışında olmuştur (Sandıklı & Emeklier, 2012, s. 14).

Böylelikle oluşturulmuş uluslararası hukuk ve sistem yardımıyla savaşa başvurmadan barış içinde bir uluslararası sistem öngörülebilir. Ancak ortak güvenlik aracılığıyla yeni bir kimlik kazanmak, beraberinde kendi kimliğinden taviz vermek ve gücü paylaşmak anlamına geleceğinden devletlerin zayıf yanı olarak ortaya çıkmaktadır. Üstelik Avrupa Birliği gibi ortak kimlik içinde hareket eden ülkelerin, bulunduğu uluslararası sistemde yine başka bir ortak kimlik içinde bulunan devletlerle savaşmamasının bir garantisi olmadığı gibi ortaya çıkabilecek böyle bir savaşı engelleyebilecek uluslararası bir üst sistem de yoktur. Dolayısıyla bağımlılık ve kimlik liberal kuramların aksine realist kuramların istediği güce başvurma arzusunun bir aracı haline gelmektedir.

Demokratik Barış kuramını savunanlar, bir devletin egemenlik biçiminin dış politika davranışlarını belirlediği kabulünden hareket etmektedirler. Buna göre rejimleri demokratik olan devletler barışa yatkındır ve birbirleriyle savaşmazlar. Dolayısıyla demokratik rejimler diğer egemenlik biçimlerinde olmayan barışçıl bir içeriğe ve barış üreten bir özelliğe sahiptir. Immanuel Kant 1795’de yayımlanan “*Ebedi Barış*” adlı eserinde bir ülkenin iç egemenlik biçiminin dış politikasını belirlediğini ileri sürmüştür. Bir ülkenin yönetim biçimi cumhuriyet (demokrasi) ise, dış politikası da bundan doğrudan etkilenecektir. Cumhuriyet, barışçıl bir siyasal sistemdir ve bu sistemle yönetilen bir ülkenin dış politikası barışçıl olacaktır. Kant ülke yönetiminde söz sahibi olan siyasi seçkinlerin kendi özgül çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla savaş çıkardıklarını ileri sürmüştür (Büyükbaş & Atıcı, 2012). Kant’a göre savaş, geniş halk kitlelerinin çıkarlarına uygun değildir. Bu nedenle halk, savaşa karşı olmakla beraber, seçkinlerin çıkarmış olduğu savaşın yükünü taşımak durumunda kalmakta ve istemedikleri halde hayatlarını riske etmektedirler (Kant, 1984).

Demokrasi ile yönetilen ülkelerin kendi aralarında barışçı, diğer rejimlerle ilişkilerinde saldırgan politikalar izlemesi Ozan Örmeci’ye (2016) göre iki şekilde açıklanabilir:

1- Kültürel/normatif nedenler; demokrasilerin kendi içlerinde geliştirdikleri uzlaşma, görüşme ve şiddete başvurmaktan kaçınma gibi yöntemlere dayalı bir kültür temelinde politika yürütmelerine bağlıdır. Bu nedenle, demokratik ülkeler birbirleriyle rahat ilişki kurabilir ve uzlaşabilirler. Oysa demokrasi dışı rejimlere hep şüpheyle yaklaştıkları için, demokrasi dışı metotlara ve müdahaleciliğe yatkındırlar.

2- Yapısal/kurumsal nedenler; demokrasilerde halkın söz sahibi olması savaş riskini azaltmaktadır. Oysa demokrasi dışı rejimlerle ilişkilerde ortaya çıkan güvensizlik, savaşa yatkınlık sağlamaktadır.

Michael Doyle'a göre, Kant'ın eserini yazdığı dönemde sayısı sadece üç olan (Fransa, ABD ve İsviçre) demokratik yönetimlerin sayısının artması bu ülkelerin iç düzenleri yanında uluslararası sistem için de son derece olumlu bir gelişmedir. Liberal devletler yurttaşlarının bireysel olarak uluslararası bağlar kurmalarına zemin hazırlar, onların başka ülkelerdeki sosyo-ekonomik faaliyetlerinden avantajlar sağlar ve bunun bir sonucu olarak söz konusu devletlerle karşılıklı bir saygı ilişkisi çerçevesinde hareket ederler. Bu sebeplerle birbirleriyle savaşmazlar (Kakışım, 2017).

Karşılıklı bağımlılık kuramını savunanlara göre devletlerarasında ekonomik iş birlikleri savaş riskini azaltmaktadır. Bu kurama göre ekonomik olarak birbirleriyle ticari ilişkileri olan devletler savaşmayı göze alamamaktadırlar (Gök, 2017, ss. 732-733) Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye karşılıklı bağımlılığı devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin, belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünü olarak tanımlamaktadır (Keohane & Nye, 2001). Keohane ve Nye karşılıklı bağımlılık ile uluslararası sistemin yapısı arasındaki ilişkiye dikkat çekmekte ve bu anlamda entegrasyon ve karşılıklı bağımlılık arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu ifade etmektedirler. Uluslararası örgütlerin yetersizliğinin ve uluslararası hukuktaki yaptırım sorunlarının devletleri birbirinden uzaklaştırması sebebiyle karşılıklı bağımlılığın veya entegrasyon hareketlerinin tek başına savaş ihtimalini tümüyle ortadan kaldıramadığı sonucuna varmaktadırlar (Yalçınır & Gürkaynak, 2009, ss. 76-77).

Neo-Marksist kuram; devletlerin, ekonomik sınıfların, toplumların ve dolaylı da olsa bireylerin güvenlik sorunlarını, uluslararası kapitalist sistemin yapısal krizleri çerçevesinde eleştirerek incelemiştir. Dolayısıyla sistem düzeyindeki bütüncül ve yapısalcı yaklaşımları, güvenliğin salt devlet merkezli ve siyasi-askerî açıdan ele alınmasının karşısında alternatif bir bakış açısının gelişimine katkı sağlamıştır. Neo-Marksist kuram, güvenlik ile ekonomik refah ve eşitsizlikler arasında kurduğu bağlarla eleştirel güvenlik yaklaşımlarının altyapısının oluşmasında rol oynamıştır. Buna karşın realizm gibi çatışmaya odaklanması ve çatışmacı bir güvenlik projeksiyonu sunması nedeniyle farklı araçlarla da olsa klasik güvenlik anlayışını bir bakıma yeniden ürettiği söylenebilir (Sandıklı & Emeklier, 2012, s. 25). Troçki ve Lenin tarafından olgunlaştırılan Marksist görüşe göre sürekli ucuz işgücü, sermaye, pazar ve hammadde arayışında olan “kapitalist” devletler ve bu devletlerin emperyalist/sömürgeci çıkarları, savaşın ve çatışmanın temel kaynağı olarak görülmektedir, dolayısıyla savaşların ana sebebi çıkar çatışmalarıdır (Gürcan, 2012, s. 80).

Savaşın nedeni ne olursa olsun ona başvurulmasını öngören temel güdü insan doğasındaki düşmanca niyet ve davranış olarak görülmektedir. Savaşın ana hedefi, düşmanın savaşma azminin ve iradesinin kırılmasıdır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için savaşın subjektif ögesini oluşturan düşmanca niyetin (animus beligerandi) ve objektif ögesini oluşturan silahlı çatışmanın gerçekleşmesi gerekmektedir (Varlık, 2013, s. 118).

Hollanda Krallık hukuk danışmanı hukukçu Hugo Grotius (Sav, 2015, s. 40), 1625'te yayınladığı '*De Jure Belli ac Pacis*' (*Savaş ve Barış Hukuku*) adlı eserinde savaşa başvurulabilmesi için gereken koşulları şöyle sıralamıştır:

- Haklı bir neden
- Doğru niyet
- Uygun otorite (yetkili) ve genel açıklama
- Savaşın son başvurulacak yol oluşu
- Oranlılık

Grotius'a (1967, s. 24) göre; 'herkesin, başkasının haklarını çiğnemeksizin kendi çıkarını düşünmesi ve bu yolda çaba göstermesi toplumun doğasına aykırı değildir. Bu yüzden de, başkasının haklarına zarar vermedikçe, zor kullanmak hiç de haksız sayılmaz'. Savaşın başlatılmasını meşru kılan sebepler ile savaşın haklılığını ortaya koyan belirli ölçütler oluşturulmuştur. Bu ölçütler genel olarak haklı bir neden, hukuka uygun otorite, hukuka uygun niyet/iyi niyet, zor kullanmanın amacının ötesinde zarar vermemesi ya da oranlılık, savaşa son çare olarak başvurulması, amacın barışa ulaşmak olmasının yanında savaşın başarı şansının da olması gerekliliğidir. Haklı neden, jus ad bellum'un ilk ve en önemli koşuludur. Haklı savaş kuramcılarının hemen hepsi saldırı amacıyla yapılan savaşların 'haklı' olamayacağını kabul etmektedirler. Bu bağlamda, haklı bir savaşın nedeni ancak savunma amaçlı olmasıdır (Ereker, 2004, s. 2).

Quincy Wright '*Bir Savaş Araştırması*' adlı eserinde savaşın nedenlerinin çok çeşitli olabileceğini vurgulayarak bu nedenleri basitleştirmeye çalışmıştır. Wright, savaşın sebeplerini dört nedene dayandırmıştır. Bunlar; teknoloji, hukuk, sosyo-politik örgütlenme ve kültürel değerlerdir. Ona göre; kültürel değerler, sosyo-politik kurumlar, hukuk veya teknolojiye büyük değişiklikler meydana geldiğinde eski kontrol mekanizmaları ve ayarlamalar yetersiz kalmaya başlamaktadır ve söz konusu değişiklikler gerekli ayarlamalarla dengelenmedikçe dünyadaki savaş riski artmaktadır (Yalçınkaya, 2019).

Kalevi Jaakko Holsti (1991), '*Barış ve Savaş: Silahlı Çatışmalar ve Uluslararası Düzen 1864-1989*' isimli eserinin Savaş: Sorunlar, Davranışlar ve Açıklamalar başlığı altında yukarıda genel olarak değindiğimiz savaşa neden olan konuların dönemselsel olarak meydana gelen savaşlar içerisindeki yüzdelerini verip nedensel analiz için zaman içinde sorunların yükseliş ve düşüşünü açıklamaya çalışacak bazı cazip fırsatlar olduğundan hareketle savaşın kökenlerine inmektedir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde ilk dönemlerde savaşa yol açan bazı sorunların son dönemlerde giderek azaldığı ya da tamamen ortadan kalktığı, bazı sorunların ise kısmen azalmakla birlikte halen savaş sebebi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla değişenin sorunlar değil, devletlerin siyasi, askeri ve ekonomik açıdan

gelişmişlik seviyelerinin artması, buna bağlı olarak teknolojik gelişmelerin yön verdiği ve toplumsal hayata doğrudan etki eden demokratik yaşam standartlarının getirmiş olduğu refah ve onun yarattığı ortamın sonucu olarak ortaya çıkan yeni sorunlar olduğunu görmekteyiz.

Tablo 1: Çatışma Çıkarıcı Sorunların Sıklığı 1648-1989
(Dönem Başına Toplam Savaşlar arasındaki yüzdeyi göstermektedir.)

Sorunlar	1648-1714	1715-1814	1815-1914	1918-1941	1945-1989
Toprak	24	26	14	14	8
Stratejik Toprak	10	7	4	9	7
Sınır	0	1	0	0	3
Ulusal Kurtuluş'-Devlet Yaratma	2	3	10	4	9
Ulusal Birleşme-Tahkim	0	1	9	0	6
Ayrılma-Devlet Yaratma	0	0	0	0	2
İmparatorluk Yaratma	0	4	3	6	0
Ticaret-Denizcilik	16	14	4	0	1
Ticaret-Doğal Kaynaklar	2	0	0	6	3
Sömürgecilik Rekabeti	4	4	1	0	0
Dünyadaki Ulusal-Ticari Çıkarlar	0	0	1	5	3
Dindaşları Koruma	6	4	3	0	0
Soydaşları Koruma	0	0	5	2	3
Etnik-Dini Birleşme	0	0	2	5	4
Müttefike Destek-Yardım	2	4	0	3	5
İdeolojik Liberalleşme	0	1	3	3	4
Hükümet Oluşturma	0	5	4	5	9
Devletin-İmparatorluğun Birliğini Devam Ettirme	0	3	18	9	9
Anlaşma Şartlarını Kabul Ettirme	6	3	1	9	2
Bölgesel Hâkimiyeti Muhafaza	0	0	3	2	2
Hanedanlık-Veraset	14	9	3	0	0
Devletin-Rejimin Varlığı	10	7	2	11	7
Özerklik	0	1	2	2	2
Güç Dengesi	4	1	1	1	1

Kaynak: Holsti K.J. (1991). *Peace And War: Armed Conflicts and International Order 1648-1989*. New York: Cambridge University Press.

Savaş tarihsel süreçte yalnızca güç kullanmayı içeren bir anlayışla tanımlanmıştır. Buna göre savaşın öznesi devlettir. Bir silahlı çatışmanın savaş olarak tanımlanabilmesi için ilke olarak çatışan tarafların devletler olması şarttır. Savaş bir

devlet ile diğerk bir devlet arasında, ittifak veya koalisyon gibi devletlerden oluşan gruplar arasında veya bir devlet ile devletler grubu arasında cereyan eder. Grotius, yukarıda savaşın hukuki gerekçelerini sıralayarak güç kullanmanın da sınırlarını çizmiştir. Ancak savaşın yalnızca güç kullanmayı içermediğini, aynı zamanda ekonomi, enformasyon vb. araçların da tek başına bir savaş aracı olarak kullanıldığını hatırdan çıkarmamak gerekir. Kaldı ki günümüzde savaşlar devletlerin ya da düzenli orduların tekelinden çıkmış, bir ülkeyi düzenli ordu kullanarak işgal etme, kaynaklarını sömürme vb. yöntemler terkedilmeye başlanmış, sivil görünümlü küçük elit askeri birlikler, yerleşik halk, medya ve yerel siyasetçiler eliyle ilan edilmemiş savaşlar dönemine geçilmiştir. Savaşta askeri güce ilave olarak millî gücün diğerk unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması, savaşın objektif unsurunu oluşturmaktadır. Devletlerarasında kuvvet kullanmayı içeren eylemler ancak silahlı kuvvetlerin silahlı çatışmaya girmesi durumunda savaş olarak tanımlanabilir. Diğerk bir ifadeyle savaşın nesnel unsuru, silahlı kuvvetler çapında bir kuvvetin ve silahlı çatışma ölçüsünde bir şiddetin kullanılması ile sağlanabilir. Savaşın nesnel unsurlarından biri de savaş ilanıdır. Ancak bir çatışmanın savaş olarak tanımlanabilmesi için savaş ilanı zorunlu değildir (Varlık, 2013, ss. 119-120). Bu yüzden yeni savaşların çoğunun ilan edilmeden bir anda başlamış olması onları bir savaş olarak görmemiz önünde engel teşkil etmez. Çözölemeyecek hale gelmiş toplumsal sorunların bir kıvılcım ile birden alev alan toplumsal gösteri ve çatışmalara dönüşmesi, ilan edilmemiş savaşlar dönemini yaşadığımız günümüzde, bu sorunları barındıran devletlerin en zayıf noktasını oluşturmaktadır. Böyle bir ortamda iç sorunlarla başlayan toplumsal olaylar bir anda tüm bölgeye ve uluslararası arenaya taşınabilmekte, böylece devletleri dış müdahaleye açık hale getirmektedir (Eker, 2015, ss. 42-43).

Günümüzde savaşlar çoğu zaman hedef devlete karşı, hedef devletin topraklarında doğrudan bir askeri müdahale şeklinde değil, doğrudan hedef olan ülke toprakları içerisinde, öncelikle yerel muhalif gruplar vasıtasıyla başlamaktadır. Hedef devlet ve muhalif gruplar arasında başlayan çatışmalar devlet yanlısı grupların da katılımıyla iç çatışmaya dönüşmekte, sonrasında iç çatışmanın sona erdirilmesi için dış müdahalenin yasal zeminleri oluşturulmaktadır. Böylelikle hedef devletin kaynaklarının kendi rızasıyla paylaşılması ve kullanılması, o devlete karşı doğrudan bir savaş

açılmasını gerektirmeksizin mümkün hale gelmekte ve mücadele kazanılmaktadır. Eşit teknolojiye sahip silahları kullanan ve nitelik ile nicelik açısından birbirine denk güçteki tarafların savaşlarında ise bu sefer bu silahları, eldeki teçhizatı ve personeli stratejik hedefler doğrultusunda daha iyi sevk ve idare eden taraf savaşı kazanmaktadır. Yani aslında denk güçler arasındaki savaşta “daha iyi fikri olan” ve bu fikri savaş meydanında iyi kullanan savaşı kazanmaktadır. İşte bu sonuç tarih içinde lider ve askeri stratejistleri daha iyi doktrin ve strateji üretmeye zorlamış, bu çabanın sonucu olarak savaş stratejileri ve uygulanan doktrinlerde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Kısaca, değişen “teknoloji” ve “strateji” nasıl savaşıldığını belirleyen iki önemli faktör olarak savaşın evrimindeki temel nedenler olmuştur (Gürcan, 2012, s. 87).

Evrimsel süreçte dördüncü nesil savaş olarak adlandırılan yeni bir savaş dönemine girilmiştir. Thomas Xavier Hammes’e (2016) göre dördüncü nesil savaş; ayaklanmadan evrilmiş ve geleneksel savaş tanımları dışında, savaş hali ile barış arasında sınırları, cephesi ve muharebe sahası belli olmayan, ‘sivil’ ve ‘asker’ arasındaki kesin ayrımı ortadan kaldıran; tarafları devletler olduğu gibi devlet dışı aktörlerin de olabildiği, klasik gerilla hareketinin ve terörizmin örtük bir şekilde revize edildiği savaş türüdür. Ona göre dünya çapında gelişen mevcut olaylar, dördüncü nesil savaşın stratejik, organizasyonel ve katılımcı türündeki değişimi kapsayarak geliştiğini göstermektedir. Bu, stratejik olarak enformasyon savaşlarının öncü olduğu, organizasyonel olarak birbirine bağlı koalisyonların ve tepkisel, fırsatçı ve ideolojik grupların katıldığı, kitle imha silahlarının kullanılabilmesi ve özel askeri şirketlerin aktif olduğu bir savaştır.

Diğer bir tanıma göre ise dördüncü nesil savaş: savaş ile barış dönemleri arasındaki ayrımın bulanıklaştığı, mücadelenin belirlenmiş muharebe sahaları dışına çıktığı, sivil ve askerler arasındaki farkları ortadan kaldıran ve gayri nizami özellikleri de içinde barındıran askeri, yarı-askeri ve bazen de sivil gayretler bütünüdür (Lind ve diğerleri, 1989). Dördüncü nesil savaşta bir bölgenin işgali ve kontrolü veya düşmanın fiziki varlığının imhası gibi somut hedefler ana askeri hedef olmaktan çıkmış, “düşmanın mücadele azim ve kararı” gibi soyut amaca ulaşmak amacıyla nihai

hedefler daha çok sosyo-psikolojik ve politik-ideolojik olarak tanımlanmaya başlamıştır. Daha da önemlisi, asker ve sivil arasındaki ayrım ortadan kalkmış, savaş politik-askeri bir mücadele olmaktan çıkarak politik-sosyal bir mücadeleye dönüşmüş ve taraflar hem asker hem de sivil içeren “hibrit” mücadele stratejileri geliştirmeye başlamıştır. Sivillerin de sürece katıldığı dördüncü nesil savaşta; David Gaula (Gürcan, 2012, ss. 92-104) mücadelenin aşamalarını şu şekilde açıklamaktadır:

- Mücadelenin amacı; düşmanın fiziki varlığını yok etmek veya bir arazi parçasını kontrol etmek değil, halkın kontrol edilmesi ve halk desteğinin kazanılmasıdır. “Gece” ve “arazi” taktik gerekçelerle veya bir plan çerçevesinde düşmana terk edilebilir, ancak halk desteği asla kaybedilmemelidir.

- Mücadelenin başlarında halkın büyük çoğunluğu tarafsız olduğundan süreç içerisinde tarafsızları safına çekmeyi başaran mücadeleyi kazanmaktadır.

- Mücadele süresince zaman zaman halk desteği azalabilir, ancak bu durum yaşansa dahi “halkın düşmandan korunması” prensibinden asla vazgeçilmemelidir.

- Yavaş yürüse ve çok maliyetli olsa da belli aşamaları olan bir mücadele stratejisi uygulanmalıdır. Bu aşamalar; düşmanın bölgeden temizlenmesi, bölgedeki halk desteğinin kazanılması, bölgede politik otoritenin yeniden tesisi/pekiştirilmesi, bölgenin yeniden inşa edilmesi ve bölge halkı ile uzun dönemli ve stratejik düzeyde bir ilişki tesisidir.

Günümüzde dördüncü nesil savaşlar ile birlikte hibrit yöntemler de savaşın ana bileşenlerinden biri olarak görülmeye başlanmış ve hibrit savaş konsepti ortaya çıkmıştır. Dördüncü nesil savaşı, hibrit savaştan ayıran en önemli özellik düşmanı, askerî olarak değil siyasi olarak ve yalnızca savaş alanında değil yıllar süren düşük yoğunluklu çatışma ile alt etmeyi hedefleyen bir savaş tarzı olmasıdır. Dördüncü nesil savaşta yıpratma bir araçken hibrit savaşta yıpratma temel stratejidir. Dördüncü nesil savaş ABD’nin Afganistan ve Irak işgalinde olduğu gibi uzun solukludur, hibrit savaş ise Ukrayna örneğinde olduğu gibi zamana yayılmadan en kısa sürede sonuca ulaşmayı hedeflemektedir. Askerî, siyasi ve ekonomik yeteneklerin kombinasyonu ile konvansiyonel ve geleneksel olmayan kuvvetlerin kullanımı açısından hibrit

savaşla benzerlikleri bulunan dördüncü nesil savaş, sivil ve ekonomik hedeflere taarruza odaklı tamamen entegre olmayan konvansiyonel ve düzensiz kuvvetler tarafından yürütülmesi sebebiyle hibrit savaştan ayrılmaktadır (Özer, 2018, s. 43). Hibrit savaş konseptini anlamak için tanımının yapılması ve konvansiyonel savaşlardan farklılığının ortaya konması gerekmektedir.

1.3. Hibrit Savaşın Tanımı

Hibrit kelimesi isim olarak melez anlamında kullanılmaktadır, teknoloji anlamında kullanıldığında ise iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması olarak tanımlanmaktadır (TDK). Hibrit savaş kavramını ve savaşın enstrümanlarını anlayabilmek için öncelikle bu kavramın ne ifade ettiğini bilmek gerekmektedir. “Hibrit” terimi, normalde bir araya gelmeyen iki farklı unsurun alışılmadık şekilde bir araya gelmesini ifade etmektedir. Savaş yöntemi olarak kullanıldığında düzenli orduyla beraber düzensiz silahlı grupların, askerle beraber sivil halkın, askerî güçle beraber askerî olmayan (ekonomik, sosyal, politik, vb.) imkânların, sıcak çatışmayla beraber şiddet içermeyen yöntemlerin kullanılması kastedilmektedir (Karabulut, 2016, s. 27). Hibrit savaş; hibrit tehditler döneminde, çatışmaların yoğunluğunun arttığı, farklı iç ve dış aktörlerin devreye girdiği, ancak meydana geldiği ilk aşamada çatışmanın taraflarının belirsiz olduğu, çatışmanın tam olarak tanımlanamadığı bir kavramı ifade etmektedir (Varlık, 2013, s. 125).

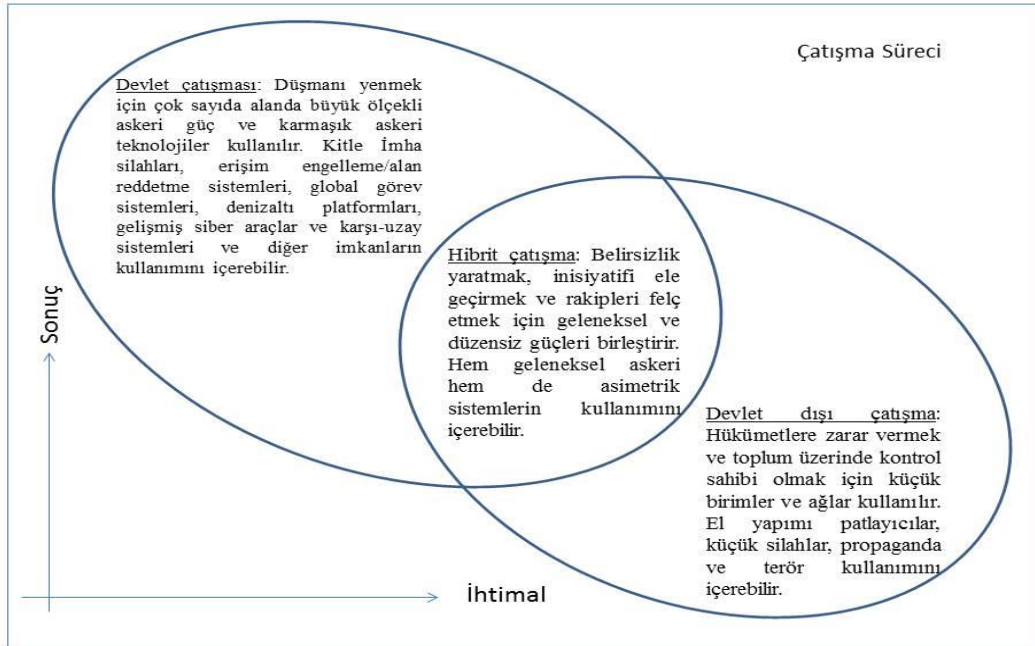
“Hibrit Tehdit” terimi, ABD Kara Kuvvetlerinin “Hibrit Tehdit” başlıklı askeri yayınında “Konvansiyonel unsurların, düzensiz güçlerin ve/veya suç unsurlarının karşılıklı menfaat sağlamak üzere oluşturduğu farklı ve dinamik bir kombinasyon” olarak tanımlanmıştır (DOA, 2010). Literatürde hibrit savaş kavramı bir diğer modern savaş kavramı “bileşik savaş” (compound warfare) ile sık sık birlikte telaffuz edilmektedir. Bu kavramı ortaya atan Thomas M. Huber, bileşik savaşı “düzenli veya ana kuvvetlerin, düzensiz veya gerilla kuvvetleri ile birlikte bir düşmana karşı eş zamanlı kullanılması” olarak tanımlamıştır (Dumlupınar, 2017, ss. 72-73).

Hibrit tehditler, belirli politik hedeflere ulaşmak için devlet ya da devlet dışı aktörler tarafından koordineli bir şekilde kullanılacak geleneksel ve geleneksel

olmayan, askeri ve askeri olmayan faaliyetleri birleştirmektedir. Hem geleneksel hem de geleneksel olmayan araçları ve taktikleri kullanarak zorlayıcı ve yıkıcı önlemleri birleştiren bu karma savaşlar çok boyutludur. Algılanması veya hibrit olarak nitelendirilmesi zor olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu tehditler kritik güvenlik açıklarını hedefler ve hızlı ve etkili karar vermeyi engellemek için karışıklık yaratmaya çalışır. Hibrit tehditler, kritik bilgi sistemleri üzerindeki siber saldırılardan, enerji tedariki veya finansal hizmetler gibi kritik hizmetlerin kesintiye uğramasından, devlet kurumlarında kamu güveninin baltalanmasına veya sosyal bölünmelerin derinleşmesine kadar uzanabilir (Kocijancic & Osorio, 2019).

Aşağıdaki tabloda ABD savunma bakanlığının (NMS, 2015) hibrit bir çatışmayı ve kullanılabilir farklı askeri yetenekleri nasıl tanımladığını göstermektedir. ABD Savunma Bakanlığı burada askeri operasyonlara odaklanmıştır ve diğer tanımlarda yer alan askeri olmayan yeteneklere vurgu yapmamaktadır. Bu tabloda hibrit çatışma, devlet çatışması ve devlet dışı çatışma arasında farklı bir şekilde konumlandırılmıştır.

Tablo 2: ABD Savunma Bakanlığına Göre Çatışma Süreci

Kaynak: Nms (2015). *The National Military Strategy of the United States of America*

Yukarıdaki tablo ABD'nin hazırlanması gereken yeni bir tür çatışma olduğunu ve bu hibrit çatışmanın meydana gelme ihtimalinin, gelecekte başka bir devlete karşı doğrudan askeri harekât yapılmasından daha yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Devlet dışı çatışmalardan daha büyük sonuçlara sahip olan hibrit çatışmalar, gelecekteki askeri operasyonların daha hibrit ve ulusal güvenlik için daha büyük risk oluşturduğunu göstermektedir.

Hibrit savaş olgusu farklı disiplinlerde bilim insanları tarafından ele alındığında daha iyi kavranacak ve yaratmış olduğu sorunlara çözüm önerisi getirilebilecektir. Örneğin: Hukuk alanındaki bir bilim insanı hukuki bir çözümü vurgulayabilecek, bir matematikçi, “karmaşıklık teorisine” dayanan bir yaklaşım ile konuyu ele alabilecek ve evrimsel biyoloji ile ilgilenen bir bilim insanı, en hızlı adapte olan düşman aktörlerinin hayatta kalma olasılıklarının diğer unsurlara göre daha yüksek olduğunu ve çabalarımızı bu konuyu daha iyi anlamak için yoğunlaştırmamız gerektiğini savunabilecektir. Böylelikle her bir yaklaşımdaki farklılıklar, bize savaşta “tartışılmaz doğrular” olarak düşündüğümüz durumlara eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmamız gereğini hatırlatacaktır. Hibrit savaş teknikleri, tam olarak neyle uğraştığımızı bilmediğimiz için endişelenmemize neden olmaktadır. Eleştirel düşünce, böyle bir problemin üstesinden gelmeye yardımcı olabilir. Şöyle ki; Hibrit savaşın “araçları” ve “amaçları” ayırt edilebilir ve tarih boyunca çok fazla değişmemiştir. Buradaki kritik bileşen ‘yöntemler’dir. Bu yöntemler fiziksel, kavramsal ve psikolojik olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır. Sorunu söz konusu unsurlara ayırarak incelersek “karmaşıklığı” daha iyi anlayabiliriz. Ancak her şeyden önce, hibrit savaşlara karşı mücadele stratejilerinin, “yöntemler” ve “araçlar” üzerinde durmaktan ziyade “amaçları” göz önünde bulundurduklarında daha başarılı oldukları dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla bu stratejik yaklaşım, hibrit savaş sorununa da bir çözüm sunmaktadır (Johnson, 2018).

Modern bilgi savaşı veya hibrit savaş, yalnızca askeri gücün değil, aynı zamanda bir dizi başka kaynağın da (ekonomik, ideolojik, bilgi kaynakları) kullanımıyla bağlantılı olarak, bir ülkenin veya bütün ülkeler grubunun, düşmanın davranışını

etkilemek ve belirli hedeflere ulaşmak için büyük baskı uygulamasına izin veren saldırgan bir eylemdir (Markov & Nevolina, 2018).

1.4. Hibrit Savaşın Rus ve Batı Anlayışları

Hibrit savaş konusunda kuramsal çerçevede yapılan literatür taraması göstermiştir ki; hibrit savaş doktrin ve uygulama açısından Rusya Federasyonu ile ilişkilendirilmektedir. Her ne kadar melez savaş, bulanık savaş, yeni savaş ya da dördüncü nesil savaş olarak da Batı kaynaklarında aynı kavramsal çerçeveye oturtulsa da hibrit savaş terimi kullanıldığında Rus ve Batı anlayışlarının farklılaştığı görülmektedir.

Batı anlayışında hibrit savaş terimi devlet odaklı olarak tanımlanmaktadır. Rus anlayışında ise genel olarak devlet dışı aktörler odaklı tanımlar yapılmaktadır. Batılı akademik çalışmalarda hibrit savaş terimi ile ilgili en çok atıf Rusya Federasyonu Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Valeriy Gerasimov'a yapılarak Rus Ordusunun Ukrayna'daki ve Suriye'deki uygulamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Rus tarafından bakıldığında ise hibrit savaş; Batı tarafından kullanılan devlet dışı aktörlerin Rus egemenliğine karşı yürüttüğü adı konulmamış bir savaş olarak yorumlanmaktadır.

1.4.1. Hibrit Savaşın Batı Anlayışı

Rusya ve Batı arasındaki problemlerin odağında genel olarak kavramlar konusunda benzer düşünmemek, farklı bölgelerde aynı siyasi, ekonomik ve askeri hedeflere sahip olmak ve bu hedeflere ulaşabilmek için güç kullanmak konusunda istekli olmak vardır. Uluslararası ilişkilerde süregelen güç savaşlarının en belirgin aşamalarından birisi kavramlar üzerinden olan savaştır. Bunun için öncelikle bir kavram ortaya atılıp bunun üzerinden tartışma oluşturulur. Bu tartışma genellikle devletler hukukunu ilgilendiren konular üzerinden açılıp, insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili devam eder. Nihai hedef ülkeye siyasi, ekonomik ve askeri operasyonu meşrulaştırmayı öngören bir yapıyı sunarak kavramsal tartışmada son aşamaya gelinir. Hibrit savaş kavramı da bu temelde ortaya çıkmış olup son yıllarda sıkça tartışılmaktadır.

Rusya'nın sahip olduğu ekonomik gelişmişlik ve elinde bulundurduğu belirli bölgelerdeki nüfuzu kaybetmeme ve yeni paylaşım alanlarında aktif olma ve hak alma isteği ile ordunun teknolojik açıdan en azından ABD ve belli başlı devletlere karşı meydan okuma gücünün etkinliğinin artırılması gerekliliği, daha az insan, teçhizat, zaman ve maddi kaynak gerektiren ve hukuken sorgulanabilirliği daha az ve verdiği sonuçlar daha mutlak olan hibrit savaş yöntemlerinin kullanımını Rusya açısından gerekli kılmıştır. Rusyanın uluslararası alanda hibrit savaş yöntemlerini kullanmaya başladığının anlaşılması aslında sadece Valeriy Gerasimov'un yeni savaş yöntemlerini anlattığı Askeri Endüstriyel Kurye isimli gazetede yayınlanan makalesiyle ortaya çıkmamıştır. Orduya ait verilerin, yeni silah sistemlerinin tanıtıldığı ve stratejik-politik görüşlerin paylaşıldığı aynı gazetede Rus ordu yöneticilerinin ve üst ve alt düzey rütbeli subayların yapmış oldukları akademik çalışmalar ile Ukraynadaki ve Suriyedeki askeri müdahaleler hibrit savaş kavramını Rusya özelinde tartışılır hale getirmiştir.

Bu kapsamda Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Savunma Koleji üyesi Can Kasapoğlu (2015), Rusya'nın yenilenmiş askeri düşüncesini anlattığı makalesinde hibrit savaşın Batı tarafından nasıl kavramsallaştırıldığına dair şu ifadelere yer vermektedir: “Hibrit savaşın Rus ve Batı anlayışları büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Şüphesiz, Frank Hoffman (2007, s. 29) tarafından hibrit savaşla ilgili en açıklayıcı kavramsallaştırmalardan biri sunulmuştur. O, hibrit savaşı düzenli ve düzensiz savaşı bulanıklaştıran (ikisinin arasında) savaş formlarının birleşimi olarak tanımlamıştır. Hoffman, hibrit savaşın ‘konvansiyonel yetenekler, düzensiz taktikler ve oluşumlar, ayırım gözetmeksizin şiddet ve baskı dâhil terörist eylemler ve suç kaynaklı kaos ortamının kullanıldığı bir dizi farklı savaş biçimini içerdiğini’ vurgulamıştır. Bu nedenle bu kavramsallaştırmaya atıfta bulunarak, Batı'nın bakış açısından, hibrit savaşları tanımlamanın anahtar kelimesi “çok yönlü” olacaktır diyebiliriz.” NATO, Galler Zirvesi Bildirgesinde (2014): ‘NATO'nun, hibrit savaş tehditleri tarafından ortaya atılan yüksek derecede entegre bir tasarımda açık ve gizli askeri, paramiliter ve sivil tedbirlerin kullanıldığı belirli zorlukları etkili bir şekilde çözebileceğini garanti edeceğiz’, ifadesini kullanarak hibrit tehditlerin içeriğini ifade etmiştir.

AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini'ye (2019) göre: Hibrit tehditlerin hem askeri hem de sivil bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir. Bunlar bilgi ve iş ile ilgili olduğu kadar dijital ve dijital olmayan altyapı ile de ilgilidir: 'Etki', 'kırılganlıklar ve esneklik' ve 'terörizm ve radikalleşme' üzerine olan üç ilgi topluluğunu üç farklı odaklanma ile bir araya getiren merkezin yapısındaki bu yaklaşım çok belirgindir. Hibrit tehditler sadece askeri bakış açısıyla değerlendirildiğinde; güvenlik temelli adımlar atılır ve böylece sivil toplumun demokratik taleplerinin kısıtlanmasına veya engellenmesine yol açabilir. Dolayısıyla hedefi sivil toplum olan hibrit savaşın yürütülmesine zemin hazırlanmış olur.

Mikeal Weissmann (2017, s. 5) hibrit savaşla ilgili olarak; sivil ve savaşçı arasındaki ayrımı bulanıklaştıran ve başarılı olmak için gerekli görülen tüm faaliyetlere izin veren, geleneksel kuvvetlerin hareketini, nükleer güç tehdidini, ekonomi ve enerji baskısını, propagandayı, dezenformasyonu, siber ortamda bölünmeyi ve istikrarsızlaştırmayı içeren daha geniş bir tanımlama yapmaktadır.

ABD Ordusunda görevli Albay Margaret S. Bond'a göre hibrit savaş: düşman hükümetleri, hareketleri veya hâlihazırda ve geçmişte başarısız olmuş (egemenlik vasfını olması gerektiği şekilde yerine getiremeyen/getirememiş) devletlerin politik, sosyal ve ekonomik olarak istikrarsız koşullardaki eğilimlerini reformize etmek için, ekonomik ve siyasi nüfuzun şiddet içermeyen ve ikna edici bir biçimde kullanılmasını en üst düzeye çıkarmak amacıyla özel olarak kapsamlı ve oldukça farklı türde askeri faaliyetlerin, kaynakların, programların ve uygulamaların kullanılmasını öngören bir karma yöntemler savaşıdır. Hibrit savaş, düzenli güçlerin ya da düzensiz isyancıların, teröristlerin ya da diğer devlet dışı aktörlerin muhalefet unsurları düşmanlık eşiğini aşarsa ve bu düşmanca faaliyetleri doğrudan tehdit oluşturursa geniş kapsamlı askeri istihbarat yeteneklerinin, gayri nizami (yasal olmayanları da içeren) silahların, aletlerin, destek birliklerinin ve savaş ekipmanlarının anında kullanılabilmesini içermektedir (Bond, 2007, s. 4).

ABD Müşterek Kuvvetler Komutanlığı ise hibrit tehdidi şu şekilde tanımlamaktadır: "Operasyonel savaş alanındaki eşzamanlı ve uyarlamalı olarak konvansiyonel, düzensiz, terörizm ve suç araçlarının veya faaliyetlerinin özel bir

karışımını kullanan herhangi bir düşman, tek bir varlıktan ziyade, hibrit bir tehdit ya da düşman, devlet ve devlet dışı aktörlerin bir kombinasyonu olabilir' (Glenn, 2009). ABD Ordusu, hibrit tehdidi, düzenli kuvvetlerin, düzensiz kuvvetlerin, terörist kuvvetlerin, suç unsurlarının veya karşılıklı yarar sağlamak için bir araya gelen tüm bu kuvvetlerin ve unsurların bir kombinasyonunun çeşitli ve dinamik birleşimi olarak nitelendirmektedir.

ABD ordusunun birleşik kara operasyonları saha kılavuzunda (2011) hibrit tehditler, geleneksel olarak ulus devletlerle ilişkilendirilen operasyonel kavramlar ve üst düzey yetenekleri, uzun süreli savaş biçimlerini, muhtemelen zorlamak ve korkutmak için vekil kuvvetleri ya da devlet dışı aktörleri kullanan ulus devlet düşmanlarını içerebilir. Tehditler, güvenlik açıklarını oluşturmak veya istismar etmek için belirli nişlerde karmaşık silahlar kullanabilir. Tehditler kendilerini aylarca süren operasyonlar için organize edebilirler. Genellikle diğer bölgesel güçlerin aktif desteğini sağlamak için çalışırlar. Hibrit savaşın düzensiz savaş alt kümesinden çok daha fazlası olduğunu kabul eden Nathan Freier, hibrit savaşı daha kapsamlı bir şekilde; rakibin entegrasyonu ve geleneksel savaş, yıkıcı terörizm, düzensiz savaş ve yıkıcı teknoloji kullanımını yöntemlerinden en az ikisinin kullanımını olarak tanımlamıştır (Hoffman, 2009).

Hibrit savaşlar, karma kuvvetlerin geleneksel orduyu düşmanın askeri güçlerine ve hedeflerine karşı yönlendirdiği ve eşzamanlı olarak daha kararlı bir şekilde savaş bölgesinin yerli halklarının kontrolünü sağlayıp onları koruyan ve istikrara kavuşturan simetrik ve asimetrik savaşın bir birleşimidir. Dolayısıyla hibrit çatışmalar hem fiziksel hem de kavramsal boyutlarda tam spektrumlu savaşlardır: Öncelikle, silahlı bir düşmana karşı mücadele sonrasında, savaş bölgesinin yerli halkının kontrolü ve desteği ile müdahale eden karma ulusların anakara cephelerinin ve uluslararası toplumun desteği için daha geniş bir mücadeleyi içermektedir. Hibrit savaşta stratejik amaçlara ulaşmak, bütün bu geleneksel ve asimetrik savaş alanlarının hepsinde başarıyı gerektirmektedir (McCuen, 2008).

Karmaşıklık, aldatma, yanlış yönlendirme ve belirsizlik, hibrit savaş olarak tanımlanan ve gelişmekte olan bir çatışma yöntemi nedeniyle, dönüşümden zevk alan

ve eski zamanlara dayanan bir savaşın özellikleridir. Hibrit savaş, geleneksel savaş ve barış ikiliği arasında kalan devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki rekabetçi etkileşimin gri bölgesi içinde bir çatışma alanına girmektedir (USASOC, 2015). Hibrit çatışmalar belirsizliği artırmaya, karar vermeyi zorlaştırmaya ve etkili cevapların koordinasyonunu yavaşlatmaya hizmet etmektedir. Saldırgana sağladığı bu avantajları nedeniyle, bu çatışma biçiminin gelecekte de devam etmesi muhtemeldir (NMS, 2015, s. 4). Hibrit tehdit tanımındaki sorun; şiddete ve savaşa ilişkin taktiklerin kombinasyonuna odaklanması (suç eylemleri hariç) ve ekonomik ve finansal eylemler, cepheler olarak sendikalar ve sivil toplum kuruluşları oluşturmak veya bunları gizlice kullanmak gibi yıkıcı siyasi eylemler veya sahte web siteleri ve yerleştirilmiş gazete makaleleri kullanan bilgi işlem araçlarının kullanılması gibi şiddet içermeyen eylemlerin tespit edilmesinde tamamen başarısız olunmasıdır (Hoffman, 2014).

Hibrit kelimesi ile birlikte kullanılan savaş, çatışma, savaş hali ve tehdit terimlerinin kullanım açısından ne gibi farklar yarattığını tanımlar açısından incelediğimizde öncelikle bu dört terim, ortak bir bütünün bileşenleridir. Ancak, bu terimlerden bazıları her savaş seviyesine uygulanırken, bazıları kasıtlı olarak veya istemeyerek yalnızca taktikle sınırlı kalmaktadır. Bu sebeple terimlerin kullanımının hibrit'i açıklarken taktik, operasyonel ve stratejik olmak üzere üç seviyeye ayrıldığı görülmektedir. Örneğin: McCuen'in yukardaki hibrit çatışma tanımında 'öncelikle, silahlı bir düşmana karşı mücadele, sonrasında savaş bölgesinin yerli halkının kontrolü ve desteği, müdahale eden karma ulusların anakara cephelerinin ve uluslararası toplumun desteği için daha geniş bir mücadele' ifadesi hibrit'in taktiksel tanımını, Bond'un hibrit savaş tanımındaki 'geniş kapsamlı askeri istihbarat yeteneklerinin, gayri nizami (yasal olmayanları da içeren) silahların, aletlerin, destek birliklerinin ve savaş ekipmanlarının birarada kullanılabilmesi' hibrit'in operasyonel tanımını ve ABD Müşterek Kuvvetler Komutanlığının 'eşzamanlı ve uyarlamalı olarak konvansiyonel, düzensiz, terörizm ve suç araçlarının veya faaliyetlerinin özel bir karışımını kullanan herhangi bir rakip' tanımı ise hibrit'in stratejik tanımını ifade etmektedir (Glenn, 2009).

Rusya'nın hibrit yaklaşımı, hareket özgürlüğü kapsamında bilişsel bir alan yaratma konusunda etkili bir şekilde enformasyonel, siyasi ve askeri olmayan etkileri arttırmış, daha sonra belirli hedeflere ulaşmak için de bu bileşenleri yönlendirmiş ve soyut bir alanda fiziksel olarak faaliyet göstererek kendine meydan okuyanları geride bırakmıştır. Dolayısıyla Rusya enformasyon, siyaset ve askeri olmayan tüm alanlarda etkinliğini artırarak hibrit yöntemleri kullanmanın yollarını geliştirmiştir (USASOC, 2017). Rusya'nın hibrit savaş kapasitesini artırması özellikle çatışma bölgelerinde kendisine ekonomik, askeri ve siyasi açıdan çok önemli faydalar sağlamakla birlikte, düşman olarak gördüğü taraflara mesaj verme imkanı sağlayarak, müdahil olduğu bölgelerdeki yerel katılımcıların daha çabuk taraf değiştirmesini sağlamakta ve hedeflerini gerçekleştirmede yardımcı unsurların katılımını teşvik etmektedir.

1.4.2. Hibrit Savaşın Rus Anlayışı

Hibrit savaş, tehdit, çatışma ve diğer kavramların Rusya açısından değerlendirilmesi aslında bunların tamamının aynı şekilde anlamlandırılması açısından dikkat çekmektedir. Rusya özeline bakıldığında konunun temellendirilmesinin eksik, zamansız ve mesnetsiz olduğu görüşü hâkimdir. Bu kapsamda Rusya açısından hibrit savaş terimi; gerek askeri gerekse siyasi açıdan, Batı karşıtlığının yanında, Batı'yı topyekûn düşman olarak nitelendirmenin bir aracı olarak görülebilir.

Hibrit savaş ile ilgili Ruslar tarafından bir tanımlama yapıldığında bunun geçmişte Batı tarafından kullanılan bir yöntem olduğuna dair bir atıf yapılmakta ve Batı tarafından eski yöntemlerin yeni formatlarda kullanıma sunulduğu belirtilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Andrew Korybko (2015, ss.10-17) hibrit savaşı ifade eden gayri nizami savaşı, geleneksel bir düşmana karşı büyük oranda asimetrik bir mücadele veren herhangi bir geleneksel olmayan (yani resmi olmayan) askeri güç kullanımı olarak tanımlamaktadır. Burada Korybko, hibrit savaş terimini değil de 'gayri nizami savaş' terimini kullanarak, hibrit savaş teriminin Amerikan politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmekte, ABD'nin güncel Rus dış politikasının, jeopolitik teorinin birikiminin sonucu olduğunu, bu jeopolitik teori birikiminin temelinde Alfred Thayer Mahan'ın deniz hâkimiyeti, Halford Mackinder'in kara hâkimiyeti tezlerinin, Josef Pilsudski'nin Prometheism stratejisinin, Nicholas

Spykman'ın Kenar Kuşak (Çevresel Alan) ve Saul Cohen'in Denge Kuşakları ve son olarak da Zbigniew Brzezinski'nin Avrasya Balkanlar'ı tezlerinin bulunduğunu açıklayarak bütün bu tez ve stratejilerin ana hedefinin dünyanın kalbi olan Avrasya dolaşısıyla Rusya'nın egemenlik alanı olduğunu, bu sebeple Rusya Federasyonunu çevreleyen geniş bir alanda yürütülen gayri nizami savaşın ana hedefinin de Rusya Federasyonu olduğunu belirtmektedir.

Tablo 3: Hibrit Savaş Elementleri

Kaynak: Korybko, A. (2015). *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*

Korybko (2015) hibrit savaşın çok sayıda savaş aracının bir kombinasyonu olarak ortaya çıktığını belirterek yukarıdaki tabloda bu kombinasyonun bileşenlerini vermektedir. İki yönlü bir yaklaşımla ele alındığında; Renkli Devrimlerin ve gayri nizami savaşın, ABD tarafından yürütülen dolaylı savaşın yeni yöntemi olan hibrit savaş teorisini oluşturan iki bileşeni temsil ettiğini ifade eden Korybko, ABD'nin Rusya ve diğer güçlerle mücadele konusunda Avrasya çapında bir yaklaşım geliştirdiğini ve bunun hibrit savaşların merkezinde yer alan bir strateji olduğunu belirtmektedir.

Vladimir Batyuk (2017, s. 464), hibrit savaş teriminin, Amerikan askeri uzmanları tarafından on yıldan fazla süredir kullanıldığını ve yakın zamana kadar, resmen kabul edilmiş bir terim tanımının olmadığını ve bu nedenle anlamı üzerinde belirsizlik olduğunu belirterek: ABD siyasi ve askeri elitleri tarafından, Orta Doğu ve Ukrayna'daki yerel çatışmaların analizine göre, hibrit savaşın, aktörlerin amaçlarını gerçekleştirmek için teknikleri, yetenekleri ve kaynakları harmanladığı bir çatışma olarak tanımlandığını ifade etmektedir.

Ukrayna'da Hibrit savaş yöntemleri kullanmakla itham edilen Rusya, Barack Obama'ya göre, Soğuk Savaş veya 19. yüzyıl zihniyeti arasında “eski yöntemlerde” sıkışmış durumdadır. Ancak Kremlin'in Ukrayna'daki kriz sırasındaki eylemlerine daha yakından bakıldığında; 21. Yüzyıla ait bir zihniyet görülmektedir. Ulus ötesi finansal bağlantıları manipüle etmeye, küresel medyayı yönlendirmeye ve jeopolitik ittifakları yeniden yapılandırmaya başlayan Kremlin, karanlık ve yıkıcı bir küreselleşme okuması tarafından bilgilendirilen jeopolitik bir avangart iken, Batı'ya göre, Rusya'nın ‘eski yöntemlere’ hapsolmuş bir ülke olduğu söylenebilir mi? Putin'in en yakın siyasi danışmanlarından biri olan ve Nathan Dubovitsky takma adıyla yazdığı bir kısa hikayede (Beşinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan distopik bir gelecekte kurgulanmaktadır) 21. yüzyılda Rusya'ya egemen olan “yönetilen demokrasi” sistemini icat etmekle ilişkilendirilen Vladislav Surkov Kremlin'in Ukrayna'daki olaylara yaklaşımını “doğrusal olmayan savaş” olarak tanımlayarak hibrit terimini reddetmektedir (Pomerantsev, 2014).

Ruslan Pukhov'a (2015) göre Rusya'nın Kırım ve Doğu Ukrayna'daki eylemleri, Batı'da Moskova'nın bu kriz için özel olarak oluşturduğu yenilikçi bir askeri müdahale şekli olan hibrit savaşın terim olarak yaygın bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, daha yakından incelendiğinde, hibrit savaş terimi, sıkı gerçeklerden ziyade Batı için bir propaganda aracıdır ve Rusya açısından herhangi bir yenilikçi müdahale fikrini tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bu terimin tanımlanmasına yönelik bir Batı girişiminde, hibrit savaşın açık ve gizli askeri eylemlerin, provokasyonların ve yanıltmaların bir birleşimi olması sebebiyle bu eylemlere tam ölçekli bir yanıt vermenin önemli ölçüde karmaşık hale geldiği belirtilmektedir. Bu

açından bakıldığında Pukhov, Rusya'nın Ukrayna'da hangi kapalı operasyonları yürüttüğüne ve hangi siber operasyonları yaptığına dair bir kanıt olmamasının yanı sıra, hibrit savaşın tamamen Batı propagandasının bir ürünü olduğunu savunmaktadır.

Rusya Askeri Bilimler Akademisinin sorumlu üyesi Aleksandr Bartoş (2015, s. 73) hibrit savaşın ilan edilmemiş, saldırgan tarafından, mağdur devlet yapılarına yerel isyancılar ya da ayrılıkçılar, yurtdışından gelen silah ve mali destek ile bazı yerel yapılar (oligarklar, suç örgütleri, milliyetçiler ve sahte dini örgütler) yardımıyla yaptıkları gizli askeri operasyonlar olarak tanımlamaktadır. Ona göre hibrit savaş, siyasi ve ideolojik çatışmayı sürekli olarak manipüle etmekle birlikte geleneksel, düzensiz ve asimetrik araçların bir kombinasyonunun kullanılmasıdır. Jeopolitik bağlamda, hibrit savaş, esas olarak özel güçlerin operasyonları alanında uygulanan ve ortaya çıkan tehditlerle zorlu çatışmaların deneyimini uluslararası güvenlik, devlet ve devlet dışı aktörlerin aşırılığıyla mücadelede tecrübe edilen olaylarla birleştiren nispeten yeni bir konsepttir. Hibrit savaş hem ülke içinde hem de bölgede hareket eden ve hükümeti zayıflatmaya ya da devirmeye çalışan kuvvetler tarafından ve dış güçler tarafından yürütülmektedir.

Adrianov ve Loyko'nun (2015) hibrit savaş yaklaşımı ise savaş dışı bir tanım olarak düşünülebilir: Onlara göre hibrit savaş, tam olarak doğru bir terim değildir ve bu Rusya'nın askeri biliminde kullanılan terimler sözlüğüyle çelişmektedir, dolayısıyla temelde, hibrit eylemler ülkeler arasında bir çatışma şekli veya dar anlamda ulusal güvenliği sağlamak için güçlerin ve yeteneklerin kullanıldığı bir form olarak kabul edilmektedir.

Rusya Siyasi ve Askeri Analiz Enstitüsü Müdür Yardımcısı Aleksandr Hramçihin (2015) hibrit savaşın şu şekilde tanımlanmaktadır: 'Uluslararası terörizm gibi, hibrit savaşın da kesin bir tanımlaması yoktur. Çoğu zaman bu, klasik bir savaş, isyan, enformasyon savaşı (siber dâhil), ekonomik çatışma ve diplomasinin birleşimi anlamına gelmektedir. Savaş ilan etmeden savaşa girmek alışılmış bir şey. Bu durumda, yeni olan nedir? İçi dolu gibi görünen fakat anlamsız bir terim icat etmek gerekli midir? Bu tamamen anlaşılmazdır'.

Aleksandr Bartoş (2017), hibrit savaşı şöyle karakterize etmektedir: ‘Renkli Devrimin aksine, hibrit savaş uzunluğu ve geniş yelpazede yıkıcı etkileri ile karakterizedir. Bu etkilerle, öncelikle mağdur devletin ekonomik ve mali, idari-politik, askeri ve kültürel dünya görüş alanlarının kademeli olarak zayıflatılması hedeflenmektedir. Stratejinin önemli özellikleri arasında olası kuvvet kullanımı için erken büyük çaplı askeri hazırlıklar yer alır. Bilgi işlemlerinin hedefleri, yoğunluğu ve içeriği farklıdır, ancak her durumda onlar direncin kırılması ve yıpranma üzerine kurulmuştur’.

‘Savaşın Eşiğinde Barış’ isimli makalesinde Rusya Federasyonu Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Valeriy Gerasimov (2017) hibrit savaşı anlamak için onun arka planında ne olduğunu bilmek gerektiğini ifade ederek hibrit savaşın bir araç olarak kullanıldığına şu şekilde değinmektedir: ‘Bugün, açıkça savaş hali ile barış arasındaki çizgi bulanıklaşmıştır. Hibrit eylemlerin arkasında, belirli bir devlete karşı askeri veya diğer açık şiddet önlemleri uygulanmadığında, ulusal güvenlik ve egemenliğin tehdit altında olduğu ve ihlal edildiği, yeni bir barış zamanı algısı vardır. Demokrasinin korunması ya da belirli bir ülkede demokratik değerleri yerleştirme sloganı altında devletlerin ekonomik çıkarlarını güvence altına almak için gittikçe artan oranda askeri güç kullanımı bahaneleri ve yöntemleri artmaktadır’. Bu makale ve sonrasında yayınlamış olduğu makalelerde Gerasimov, hibrit savaş kavramının aslında ABD tarafından uluslararası alanda, gerekli gördüğü durumlarda ve gerekli gördüğü ülkelere karşı, kendine müdahale hakkı tanımak için üretilmiş bir kavram olduğunu, ancak hibrit tehditlere karşı koyabilmek için, hibrit eylemlere başvurmanın da bir gereklilik olduğunu belirtmektedir.

Rusya Füze ve Topçu Bilimleri Akademisi sorumlu üyesi ve savaş bilimleri doktoru Konstantin Sivkov (2015), hibrit savaşın düşman (ABD) tarafından çeşitli sahalarda uygulandığını ve düşmana karşı kullanabilecek ve kazanım elde edilebilecek tek savaş türünün de hibrit savaş olduğunu kabul etmekte ve bu sebeple de bu konuda bilimsel çalışma yapılmasının ulusal güvenlik için elzem olduğunu söylemektedir. O, hibrit savaşın amacını, yürütme sürecini ve ona neden ihtiyaç duyulduğunu şöyle açıklamaktadır: Hibrit savaşın temelinde, mevcut rejimi ezerek, düşman

topraklarında yaratılan kendi “ordu”sunu kullanarak (silahlı kuvvetleri yenilgiye uğratmadan) ülkedeki yetkililerin denetimini doğrudan ele geçirme fikri vardır. Sonra ekonomi kontrol altına alınarak ve gerekirse bölge ‘barış operasyonu’ adı altında işgal edilerek silahlı kuvvetlerin, özel kuvvetlerin ve kolluk kuvvetlerinin yenilmesi gelir. Bu durumda düzenli silahlı kuvvetler devreye girer, aksi takdirde ‘yenilgi sorunu’ çözülemez. Eş zamanlı olarak, ortaya çıkan iç çatışma, genellikle insan haklarını ihlal eden diktatör rejim tarafından sivil halkı korumak adı altında yürütülen açık askeri saldırganlığı meşrulaştırmak için bir mekanizma olarak kullanılır. Hibrit savaşın temel görev gücü mağdur ülkenin topraklarındaki yurttaşlarından oluşur ve çoğu güvenlik kuvvetleriyle bağlantılı değildir, dolayısıyla “sivil ordu” terimi bu olguyu açıklamak için uygundur. Doğal olarak, şu soru ortaya çıkmaktadır: geleneksel savaşı yürütmek için iyi çalışılmış bir uygulama ve tarihsel tecrübeye sahipken neden hibrit savaşa girmek gerekiyor? Ana sebep; düzenli ordunun kullanım koşullarındaki radikal değişikliklerdir. Bu bağlamda, her şeyden önce, nükleer silahların ortaya çıkması ve SSCB (Rusya) ile ABD arasında bir eşitlik oluşturulmasını birbirinden ayırt etmek gerekiyor. Küba krizi, bu koşullardaki klasik büyük çaplı savaşlara girişmenin saldırgan (ABD) için son derece tehlikeli bir mesele haline geldiğini göstermiştir. Nükleer silahların yaygınlaşması, konvansiyonel silahların uygulanabilirliği alanını daha da daraltmıştır. Sonuç olarak, potansiyel saldırganlar yalnızca “yumuşak güç” kullanma fırsatı bulmuşlardır. Düzenli silahlı kuvvetlerin kullanımını sınırlayan diğer önemli faktörler; özellikle gelişmiş ülkelerdeki kamu bilincindeki keskin artış, çatışmalar sırasında mağdurlara karşı ahlaki sorumluluğun kaybedilmesi, pasifist duyguların toplumda yaygınlaşması ve seçkinlerle toplumun tabanı arasındaki uçurumun genişlemesidir. Bu şartlar altında, yeterli bir ahlaki ve psikolojik temel olmadan, düzenli silahlı kuvvetlerin kullanılması, kendi ülkelerinde ciddi toplumsal ayaklanmalara sebep olur. Bazı askerlerin çatışmalara katılmayı reddetme ihtimali yükselir. Çünkü belirsiz hedefler uğruna hayatlarını ve sağlığını tehlikeye atmak istemezler. Önemli bir caydırıcı faktör de, askeri saldırganlığı şiddetle kınayan uluslararası hukuktur. Bu koşullar altında gerçek jeopolitik hedeflere ulaşmak için tek etkili araç hibrit savaştır. Bu nedenle, bu tür savaşların niteliğine dair kapsamlı bir askeri-bilimsel çalışma ulusal güvenliğin sağlanması için kilit bir şarttır.

Sivkov'un yorumu aslında bilimsel çalışmaların dışında Rusya'nın açıktan bir hibrit savaş uygulayıcısı olduğunun da kanıtıdır. Çünkü düşman olarak görülen ABD ve genel anlamda Batı'nın ancak hibrit yöntemlerle yenilebileceği ya da en azından dizginlenebileceği algısı gerçeklik halini almıştır.

Rus askeri analist Tatyana Graçeva (2015), hibrit savaşın yaratıcısının ve uygulayıcısının ABD olduğunu, geleneksel ve düzensiz savaşın kombinasyonu olarak hibrit savaşın ABD askeri stratejisinin çekirdeğini oluşturduğunu ifade etmekte ve hibrit savaşı düzensiz savaş olarak tanımlayarak, onun geleneksel savaştan farkını ve hedefini şöyle açıklamaktadır: 'Düzensiz savaş ile geleneksel savaş arasındaki temel fark nedir? Pentagon'un stratejistleri bunu şöyle tanımlıyorlar. Geleneksel savaş, devletlerarasındaki bir savaştır (doğrudan askeri çatışma). Operasyonların odak noktası (hedefi), hedef ülkenin silahlı kuvvetleridir. Stratejik hedef, hedef ülkede siyasi değişiklikleri sağlamak, halkın askeri operasyonlardaki müdahalesini en aza indirmek (yani partizan hareket şeklinde saldırıya karşı direnişin ortaya çıkmasını önlemek), düşmanın savaş yeteneklerini yok etmek, toprakları ele geçirmek ve korumaktır. Düzensiz savaş ise, yalnızca devletlerin değil, aynı zamanda devlet dışı kuruluşların da katıldığı bir savaştır. Düzensiz savaşta operasyonların odağında ülkenin nüfusu vardır ki onlar saldırının nesnesidir. Pentagon uzmanlarının yazdığı gibi, insanlar düzensiz savaşın ana hedefidir. Stratejik amaç politik, psikolojik, enformasyon ve ekonomik yöntemleri kullanarak nüfusu kontrol altına almak ve muhafaza etmektir'.

Graçeva'nın analiz düzeyi incelendiğinde; Rus ordusu açısından kullanılan yöntemler ile ABD askeri stratejisinin ana hatları kesişmektedir. Dolayısıyla ABD'nin ya da ABD tarafından açık ya da gizli olarak desteklenen devletlerin, kurumların ya da kişilerin etkinliğinin kırılmasında taktik açıdan hibrit yöntemlerin kullanımı kesinlikle daha gerçekçi ve etkin olacaktır. Genel olarak bakıldığında Rusya'nın hibrit savaş kavramsallaştırması, Rus teorisyen Evgeny Messner tarafından yirminci yüzyılın ortalarında ortaya atılan isyan savaşları konseptine dayanmaktadır. Bu kavram Sovyet döneminde unutulmuş, ancak son yirmi yıldır tekrar popüler olmuştur. İsyen savaşları, endüstriyel çağ savaşlarından farklı şekilde başlayan, gelişmiş silahlarla donanmış isyancıların, teröristlerin ve özel harekât kuvvetlerinin dağı-

nık küçük oluşumlarının ana çarpıcı gc haline geleceği ve rejim değişikliğine yöne-
lik asimetrik operasyonlar, siyasi etki, insanların güvenini sarsarak içeride hükümeti
devirme ve devrimler yoluyla siyasi hedeflere ulaşma amacı güden bir savaşı ifade
etmektedir. Dolayısıyla isyan savaşları, hibrit yöntemlerin kullanıldığı bir savaşı ifa-
de etmektedir (Adamsky, 2018).

İKİNCİ BÖLÜM

GERASİMOV DOKTRİNİ VE HİBRİT SAVAŞ

Tarihsel süreçte farklı olgularla açıklanan savaşın kavramsallaştırılmasına dair günümüzde yeni fikirler ortaya atılmaktadır. Günümüz savaşlarının nesil savaşları sonunda ulaştığı son nokta onu artık çok yönlü bileşenlerle değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır. Savaşın değişen şekillerde ve sahalarda ansızın başlayarak hızlı bir şekilde ilerlemesi onu kavramamızı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla günümüzde savaşın geleceğine dair yeni projeksiyonlar geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu bölümde Rusya Federasyonu Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Valery Gerasimov'un (2013) doktrini, hibrit savaş bağlamında ele alınacaktır. Söz konusu doktrin, Gerasimov'un siyasi ve stratejik hedeflere ulaşmak için askeri olmayan yöntemlerin kullanılmasının gerekliliği, savaşın otonom şekilde yürütülüp robotik sistemlerin savaş hattına egemen olacağı yönündeki analizlerini içermektedir.

2.1 Doktrin ve Tanımları

Doktrin kelimesi, Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde (2019) herhangi bir alanda çığır açan bir düşünce adamının ortaya koyduğu görüşler, ilkeler bütünü olarak ve belli bir görüşe dayalı çalışma anlayışının bütünü olarak tanımlanmakta ve öğreti kelimesinin eş anlamlısı olarak gösterilmektedir. Genel anlamda doktrini; bir devletin, hükümet veya askeri yetkilileri aracılığıyla yazılı olarak paylaştığı belirli bir hedefi olan siyasi ve askeri hedefleri olan belge veya görüşler olarak ifade edebiliriz.

Ekonomi alanında iktisat sözlüğünde (2019) doktrin, Alman iktisat literatüründe uzun zaman dogma sözü ile de ifade edilmiştir. Dogma, Yunanca aslında bir inanç sisteminin ifadesi demek olup Hıristiyan ortaçağında (özellikle Katolik mezhebinde) ispatı gerektirmeyecek şekilde kabul edilmesi ve uyulması gerekli sayılan akideler manasında kullanılmıştır. Teorik - bilimsel görüşle değer yargısı niteliğinde olan politik tercih ve inancın karma bütünü, doktrin olarak ifade edilebilir. Teori ile doktrin arasındaki fark da bu noktada ortaya çıkar. Teori, belli bir olayın akışı, sebepleri ve sonuçları üzerine bilimsel mantık ve muhakeme yoluyla yürütülen

bir izah demektir. Doktrin ise incelenen olay üzerine, bilimsel tarafı ile beraber dini, politik, sosyal bir özlemin veya eleştirinin rengini taşır. Doktrin, bu rengi ile toplum hayatında kurulu düzeni muhafaza veya yeni baştan kurmaya ve geliştirmeye yönelmiş programlara kaynak olur. Bu açıdan bakıldığında doktrin olarak ortaya konan görüşlerde siyasi, askeri ve toplumsal alanda yenilikle birlikte geleceğe dair somut bir hedef olması beklenir.

Ciddi bir savaş ihtimaliyle karşı karşıya olan askeri örgütlerin, nasıl mücadele edileceğine dair bir dizi kurumsal ilkeye ihtiyaçları vardır. Modern ordular bu ilkeler grubunu doktrin olarak adlandırmaktadır. Doktrin, piyade bölüklerinden Soğuk Savaşın süper güçlü nükleer kuvvetlerine kadar hemen her askeri faaliyet seviyesinde vardır. Ancak, belki de en çok siyaset bilimcilerinin, tarihçilerinin ve askeri teorisyenlerin ilgisini çeken bir devletin tüm askeri gücünü kapsayan yüksek düzey doktrinidir. Bu konu için kabul edilmiş bir terim yoktur. Bazen "ortak doktrin" olarak adlandırılır, çünkü genellikle büyük savaşlarda çeşitli birimlerin nasıl işbirliği yapacaklarını belirtmesi gerekir. Bazen de "siyasi askeri doktrin" olarak adlandırılır, Bu doktrinler, devlet görevlilerinin tehdit ve fırsatlarla ilgili yaptığı önemli stratejik seçimleri yansıtmaktadır (Posen, 2015).

Askeri bir strateji belgesi olarak doktrin, bir ordunun geçmiş savaş tecrübeleri ışığında kendisine verilen savaşma görevini nasıl yapacağı konusunda yol gösteren ve her türlü göreve uyarlanabilen temel yaklaşımları içeren boş bir çerçeve olarak tanımlanabilir. Ordular elindeki insan gücü, silah ve teçhizatıyla oluşturdukları yetenekler paketini bu çerçeve rehberliğinde kullanır (Gürcan, 2012, ss. 93-94). Dolayısıyla belirli bir savaş tecrübesine sahip ordular oluşturdukları doktrinler ile savaşı idare etme konusunda daha bilinçli kararlar vermekte ve savaşların gidişatını değiştirebilmektedirler. Bu sebeple doktriner kişiliklere sahip ordular, savaş stratejileri belirlemede daha etkin olmakta, daha hızlı taktik geliştirmekte ve uygulamada farklı çözüm yöntemleri kullanarak sahada daha çabuk sonuç almaktadır. Ayrıca doktrinlerin orduya ulaşılması gereken bir hedef olarak da yol gösterici rolü bulunmaktadır.

Doktrin dört ana görevi yerine getirir. Birincisi, orduyu bir devletin dış politikasının başarısı için kritik olan olası savaşlar için hazırlıklara odaklayarak stratejik işlevler yerine getirir. Doktrin öncelikleri belirler ve bu yönde çalışmalarını yönlendirir. Doktrini gizlemek zor olduğu için, diplomatik mesajlar da gönderir, rakipleri caydırır (ya da zorlar) ve müttefikleri güvence altına alır. İkincisi doktrin, kurumun ne ile ilgilendiğini açıklar. Modern demokrasilerde doktrin aynı zamanda topluma, ordunun yalnızca sivillerin belirttiği görevlere odaklandığını, ordunun dış politika ya da iç tehdit ile ilgilendiğini söyler. Üçüncüsü, doktrin askeri liderler için nasıl kullanılacağı konusunda faydalı bir rehberdir. Doktrin, savaş alanının koordinasyonu ve işbirliğini sağlayan ortak bir kavramsal çerçevedir. Rehberliğin uygulanması ve test edilmesi gerektiğinden, savaş başladığında bir uyum kaynağı olur. Doğası gereği belirsiz olan bir faaliyet hakkında kurgusal bir kesinlik yaratır. Son olarak, doktrin, örgütün bireysel üyelerine örgütün amaçları için çalışma nedenleri sağlamaya yardımcı olur (Posen, 2015, s. 160).

2.2. Gerasimov Doktrini

Rus uzmanlara göre, askeri bilimin temel amacı, savaşın nitel ve nicel karakterini yansıtan bazı objektif yasaların tanımlanması ve açıklanması ile bunun yanı sıra gelecekteki savaşların karakterinin ve seyrinin öngörülmesidir (Kiselyöv & Vorobyöv, 2007). Öngörü ise, farklı ülkeler ve askeri-politik bloklar için savaş sanatının karakteristiğinin daha da gelişmesinin askeri-teknik ve sosyal-politik yönlerini belirleyen süreçlerin bilinmesini amaçlayan karmaşık bir analitik süreçtir. Bu süreç, gelecekteki savaşların niteliği ve doğası, dünyanın farklı bölgelerindeki askeri ve politik durum, yeni yöntemler ve yeni askeri eylem yolları gibi bilimsel alanları içermektedir (Wojnowski , 2017, s. 281).

Rusya Federasyonu'nun hibrit savaş doktrinini ve kapasitesini oluşturduğu ve Batı karşısında çatışma alanlarında hibrit savaş yöntemlerini uyguladığı iddia edilen Rusya Federasyonu Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Valeriy Gerasimov, Rusya Federasyonu devlet kurumları tarafından da desteklenen Askeri Endüstriyel Kurye isimli gazetede yayınlanan 'Öngörülebilir Bilimin Değeri' başlıklı makalesinde (2013, ss. 2-3) Rus ordusuna, belirli öngörüler sunarak, geleceğin savaşlarına hazırlanması

tavsiyesinde bulunmaktadır. Gerasimov, savaş ve strateji alanında şartların değiştiğini, yirmi birinci yüzyılda, savaş ve barış durumları arasındaki çizgilerin bulanıklaşması yönünde bir eğilim olduğunu, savaşların artık ilan edilmediğini ve başladığında da alışılmadık bir düzlemde ilerlediğini, aslında bizzat “savaşın kurallarının” değiştiğini iddia etmektedir. Ona göre siyasi ve stratejik hedeflere ulaşmak için askeri olmayan yöntemlerin kullanılmasının önemi artmıştır ve bu yöntem birçok durumda etkililik açısından askeri güç kullanmayı geçmiştir. Gerasimov, uygulamalı çatışma yöntemlerinin odağında siyasi, ekonomik, bilişimsel, insani ve diğer askeri olmayan önlemlerin geniş çaplı kullanılması yönünde bir değişim olduğunu ve bu değişimin halkın protesto potansiyeli ile eşgüdümlü olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Ayrıca bütün bu unsurlar, bilişim bağlantılı çatışma eylemlerinin ve özel operasyon kuvvetlerinin kullanılması da dâhil gizli karakterli askeri yöntemlerle de desteklenmektedir. Çatışmalarda nihai başarıyı elde etmek için genellikle barış gücü ve kriz yönetimi maskesi altında açık güç kullanımına başvurulmaktadır. Savaşın kurallarının ve bizzat kendisinin değişmesi elbette savaş stratejilerinin ve kullanılan askeri ekipmanların, birliklerin ve diğer enstrümanların da bu değişime ayak uydurmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda aynı makalede Gerasimov (2013, s. 2) bu değişimi şu şekilde aktarmaktadır:

‘Modern savaş nedir? Ordu neye karşı hazırlıklı olmalıdır? Ordu nasıl donatılmalıdır (silahlandırılmalıdır)? Ancak bu sorulara cevap verildikten sonra uzun vadede silahlı kuvvetlerin inşa ve gelişiminin yönünü belirleyebiliriz. Bunun yapılabilmesi için, güç kullanımının uygulama biçim ve yöntemlerinin açıkça anlaşılması büyük öneme haizdir. Bugünlerde, geleneksel araçlarla birlikte standart olmayan yeni araçlar da geliştirilmektedir. Yeni komuta-kontrol sistemlerinin kullanılmasının sağladığı yeni imkânlar sayesinde tek bir istihbarat-bilgi merkezinden yönetilen hareketli-sabit güç gruplarının rolü artmıştır. Askeri eylemler daha dinamik, aktif ve verimli bir hale gelmektedir. Düşmanın faydalanabileceği taktik ve operasyonel duraklamalar ortadan kaybolmaktadır. Yeni bilgi teknolojileri kuvvetler ve kontrol organları arasındaki mekânsal, zamansal ve bilişimsel boşlukların önemli ölçüde azaltılmasını sağlamıştır. Stratejik ve operasyonel seviyede kapsamlı kuvvetlerin katıldığı cephe savaşları yavaş yavaş geçmişte kalmaktadır. Düşmana karşı uzun mesafeli ve temas-

sız eylemler savaşta operasyonel amaçlara ulaşmada bir araç haline gelmektedir. Düşmanın amaçlarının başarısızlığa uğratılması, düşman topraklarının tümü üzerinde gerçekleştirilmektedir. Stratejik, operasyonel ve taktik seviyelerin yanı sıra saldırı ve savunma operasyonları arasındaki farklar ortadan kalkmaktadır. Yüksek hassasiyetli silahların kullanımı yaygınlaşmaktadır. Yeni fizik ilkeleri ve otomatik sistemlere dayalı silahlar askeri uygulamalara aktif bir şekilde eklenmektedir’.

Gerasimov (2013, s. 2) hibrit tehditlere karşı geliştirilen asimetrik eylemlerin yaygın bir şekilde uygulandığını ve askeri bir çatışmada düşmanın avantajlarının ortadan kaldırılmasını sağladığını ifade etmektedir. Geliştirilen asimetrik eylemler arasında düşman devletin topraklarının tümünde sürekli bir mücadele cephesi yaratmak amacıyla özel operasyon birliklerinin ve iç muhalefet ile sürekli geliştirilen bilişimsel (istihbarat) eylemlerin, araçların ve yöntemlerin kullanılması bulunmaktadır.

Gerasimov stratejik değişim ve geliştirilen yeni yöntemlerin uygulamaya konulması sürecinde Rusya Federasyonu Askeri Bilimler akademisinin aktif rol oynaması gerektiğini ve bilişim (istihbarat) alanının düşmanın savaşma potansiyelini azaltmada geniş asimetrik olanaklar sunduğunu ifade etmektedir. Kuzey Afrika’da bilişim şebekesinin yardımıyla devlet yapısını ve halkı etkilemek için bu teknolojilerin kullanılmasına şahitlik edilmiş, kendi hedeflerinin savunulması da dâhil bilişim alanındaki aktivitelerin iyileştirilmesi (mükemmel hale getirilmesi) zorunlu hale gelmiştir. Gerasimov’a göre, Gürcistan’ı barışa zorlamak için yürütülen harekât (2008) Rusya Federasyonu dışında silahlı kuvvetler oluşumlarının kullanımı konusunda bütünleşik yaklaşımların mevcut olmadığını açığa çıkartmış, Libya’nın Bingazi şehrindeki ABD konsoloslukuna Eylül 2012’de yapılan saldırı, korsanlık eylemlerinin başlaması, Cezayir’deki rehin alma eylemi gibi olaylar, bir ülkenin toprakları dışında çıkarlarının silahlı bir biçimde korunması için bir sistem kurulmasının gerekliliğini ortaya çıkartmıştır (Gerasimov, 2013, s. 2).

Gerasimov’un bu sistemden kastı, ülke sınırlarının dışına çıkmak için gereken prosedürlerin basitleştirilmesi, yabancı devletlerin hava sahası ve karasularının kullanılması, gidilecek ülkenin yetkilileri ile etkileşim için gereken prosedürlerin hazır-

lanması gibi adımların yerine getirilmesi ve bu tür meselelerde, ilgili ülke ve ajansların araştırma kurumlarının ortak çalışmasının koordine edilmesi gerekliliğidir.

Gerasimov'a (2013, s. 3) göre günümüzde savaş stratejileri, silahlı kuvvetler vasıtasıyla doğrudan saldırı ve işgal şeklinde değil; sivil, askeri, teknolojik ve tüm bu unsurları kapsayan asimetrik saldırılar şeklinde bir anda uygulanmaya başlamaktadır. Stratejilerdeki bu değişim sebebiyle alan (ülke) kontrolü için bazı gereksinimler bulunmaktadır. Modern çatışmalarda; özel kuvvetlerin aktivitelerinden kendi halkını, hedeflerini ve iletişim altyapısını koruyabilmek gittikçe önem kazanmaktadır. Bu problemin çözümü için alan savunmasının organize edilmesi ve uygulanması öngörülmektedir. 2008'den önce, savaş dönemlerinde Rus ordusunun asker sayısı 4,5 milyon iken, bu görevler sadece silahlı kuvvetler tarafından yerine getirilmekteydi, ancak şartların değişmesiyle birlikte günümüzde şaşırtma amaçlı-keşif ve terörist güçlere karşılık verme işi ancak ülkenin tüm güvenlik ve emniyet güçlerinin katılımıyla gerçekleştirilebilmektedir. Burada kastedilen şey, düzenli ordu unsurları dışındaki tüm askeri, siyasi, ekonomik ve stratejik yaklaşımların bir kombinasyonunun operasyonel düzeyde etkin ve kullanılabilir halde bulundurulması gerekliliğidir. Gerasimov (2013, s. 3) savaşın kazanılmasında askeri önlemlerin yanında bilimin önemine de şu şekilde vurgu yapmaktadır:

'Silahlı kuvvetlerin çok yönlü karakterini göz önüne alan bilimsel ve metodolojik bir karar verme aracının geliştirilmesi önemli bir meseledir. Bu birlikleri oluşturan birim ve kuvvetlerin bütünleşik yeteneklerini ve toplu potansiyellerini araştırma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Buradaki mesele, mevcut harekât ve askeri uygulama modellerinin bunu desteklememesidir. Yeni modellere ihtiyaç duyulmaktadır. Silahlı çatışmaların yapısındaki değişiklikler ve silahlı angajman araçlarının ve onları uygulama konusundaki biçim ve yöntemlerin geliştirilmesi çok yönlü destek sistemlerine karşı yeni bir talep doğurmuştur. Bu ise bilimsel aktiviteler konusunda göz ardı edilmemesi gereken bir başka yöne işaret etmektedir. Burada dikkat çekilen nokta; askeri alanda ortaya çıkan teknolojik gelişmeleri tek başına silahlı kuvvetler vasıtasıyla savaş alanına yansıtmanın imkânsızlığı ile bilime ve yetişmiş bilim insanlarına duyulan ihtiyaçtır ve bu ihtiyaç da ancak askerlerin ve bilim adamlarının birlikte çalışma-

sıyla karşılanabilir. Modern çatışmalar açısından bilimin fonksiyonu geleceğe hazırlanmaktır. Modern silahlı çatışma yöntemlerinin özünü etkileyen bir diğer etken ise modern otomatik askeri ekipman komplekslerinin kullanılması ve yapay zeka alanındaki araştırmalardır. Bugün savaş meydanlarında uçan dronlar olsa da, yarının savaş meydanları yürüyen, sürünen, zıplayan ve uçan robotlarla dolu olacaktır. Yakın gelecekte, bağımsız bir biçimde askeri harekâtları yürütebilme kapasitesine sahip tamamen robotlaşmış bir birimin oluşturulması da mümkündür’.

Gerasimov’a göre, bilimin önderliğinde komuta kontrol ve silah teknolojileri alanında yapılacak olan araştırma ve geliştirme faaliyetleri sayesinde geliştirilecek teknolojik sistemlerle sürekli değişen savaş koşullarına adapte bir ordu oluşturularak güncel tehditlere hazır olunabilecektir. Geçmişte savaşın en önemli unsuru silahlı kuvvetler iken, günümüzde silahlı kuvvetler yanında devletin bütün kurumlarını içeren yeni bir yapılanma modeli ortaya çıkmıştır. Geçmişten günümüze savaşın boyut ve çapındaki değişim ve gelişmeler, onun askeri olan ve olmayan unsurlar tarafından gerçekleştirilmesi durumunun tanımlanmasını ve sınıflandırılmasını güçleştirmektedir. Bu sebeple savaşın sınıflandırılmasına dair yeni yaklaşımlar ortaya konulmalıdır. Bu yeni yaklaşımlar silahlı kuvvetlerin ana etken olmadığı, devlet ve ordu dışı aktörlerin katıldığı yeni bir tür savaş sınıflandırmasını içermelidir. Bu bağlamda yeni savaş biçimleri ile uygulamalarını içeren ve siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi için kullanılacak güç unsurlarını tanımlayan Gerasimov (2013, s. 3) aşağıdaki tablo ile ayrıntılı olarak gösterdiği ‘savaşın karakterindeki değişimi’ kısaca şöyle ifade etmektedir:

‘Geçmişte savaşlar hedef devlete karşı düzenli ordular vasıtasıyla ve sürekli bu orduların cephelerde kullanılmasıyla ve komutlarla idare edilmiştir. Günümüzde ise savaşlar daha başlamadan barış zamanında farklı güçlerin sahaya entegre edilmesiyle gerek tek bir yerden komutla gerekse otonom kararlar alan güçlerce idare edilmekte ve özel teknik ve yapılarla yürütülmektedir. Savaşın karakterinde meydana gelen bu değişiklik teknolojik gelişmelerin yanı sıra amaçların da değişmesiyle ortaya çıkmıştır’.

Tablo 4: Savaşın Karakterindeki Değişim

Savaşın Karakterindeki Değişim Siyasi Hedeflerin Gerçekleştirilmesi	
Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması	Silahlı kuvvetlerin kullanımına paralel olarak siyasi, diplomatik, ekonomik ve diğer askeri olmayan önlemlerin kullanılması
Geleneksel Biçim ve Yöntemler	Yeni Biçim ve Yöntemler
<ul style="list-style-type: none"> -Stratejik konuşlandırmadan sonra askeri harekâtın başlatılması -Temelini kara birliklerinin oluşturduğu geniş cephe gruplarının katıldığı cephe savaşları -Düşman personellerinin ve silahlarının yok edilmesini ve bunun sonucunda toprakların ele geçirilmesini amaçlayan cephe ve bölgelerin zaptı -Düşmanın ve onun ekonomik potansiyelinin yok edilmesi ve topraklarının ele geçirilmesi -Kara, deniz ve havada muharebe harekâtlarının yürütülmesi -Cephe birimindeki grupların (güçlerinin), katı, organize ve hiyerarşik bir komuta ve kontrol kademesi çerçevesinde komuta ve kontrolü 	<ul style="list-style-type: none"> -Barış döneminde cephe birimleri (güçleri) tarafından askeri harekâtların başlatılması -Çeşitli branşlardan cephe birimlerinin yürüttüğü yüksek manevra kabiliyetine sahip ve temasız savaş harekâtları -Devletin askeri ve sivil altyapısına ait kritik önemdeki tesislerinin kısa bir süre içerisinde yok edilmesi ile o devletin askeri-ekonomik potansiyelinin azaltılması -Yüksek hassasiyete sahip silahların yaygın kullanımı, özel kuvvetler birliklerinin geniş çaplı kullanımı ve bunlara ilaveten yeni fiziksel ilkelere dayalı robotik sistemlerin ve silahlarını kullanımı; sivil-askeri unsurların muharebe harekâtlarına katılması -Düşman topraklarının tümünde cephe hatları ve düşman tesislerine eşzamanlı saldırılar -Tüm fiziksel ortamlarda ve bilişim alanında eşzamanlı savaş -Asimetrik ve dolaylı harekâtların uygulanması -Kuvvetlerin ve varlıkların bütünleşik bir bilişim ortamında komuta ve kontrolü

Kaynak: Gerasimov, V. (2013, 02 27). *Tsennost Nauki v Predvidenii. Noviy Vızoı Trebuyut Pereosmislit Formı i Sposobi Vedeniya Boyevih Deistviy*

Gerasimov (2013, s. 3) savaşın değişimine paralel olarak askeri disiplinin yeni fikirler üretmede engel oluşturmaması gerektiğine de şöyle dikkat çekmektedir: ‘Komutla yeni fikirler üretemezsiniz. Bugün Rus askeri biliminin durumu, 2. Dünya Savaşı arifesinde ülkemizde ortaya çıkan askeri-kuramsal düşünce ile karşılaştırılmaz. Tabi ki bunun objektif ve sübjektif sebepleri var ve spesifik olarak herhangi bir kimse suçlanamaz. Komut ile fikirler üretilmeyeceğini söyleyen ben değilim. Bu konuda aynı düşüncedeyim ama başka bir şeyi de kabul etmem gerekiyor: o sıralarda yüksek diploma derecelerine sahip kimse yoktu, ayrıca akademik okul veya bölümler de yoktu. Parlak fikirleri olan olağanüstü kişilikler vardı. Kelimenin en iyi ifadesiyle onları fanatikler diye adlandırabilirim. Belki de bugün o kalibrede yeteri kadar insanımız yok. Örneğin savaş öncesi ileri sürdüğü fikirlere rağmen, *Yeni Savaş Biçimleri* isimli kitabı yayımlayan Georgy Isserson (1898-1976) gibi insanlara ihtiyacımız var. Bu kitapta, Sovyet askeri kuramcısı şunu öngörmüştü: ‘Savaşlar genellikle ilan edilmez. Zaten geliştirilmiş olan askeri güçlerle bir anda başlar. Seferberlik ve belli bir alana yoğunlaşma, 1914’te olduğu gibi, savaş durumunun başlamasından sonraki sürecin bir parçası değildir; bunun yerine, bundan çok daha önce fark edilmeden ilerleyen bir süreçtir’.

Gerasimov (2016), Rus Askeri Bilimler Akademisi’nin değişen ve gelişen savaş ortamına ayak uydurması ve askeri teçhizatların ve donanımların geliştirilmesinde geleceğe dönük hazırlıkların yapılması gerektiğini, çünkü yakın zamanda robotik savaş ünitelerinin ve bunlara komuta edecek robotik birimlerin savaş sahasına egemen olacağını öngörmektedir. Bu sebeple akademinin kendi iç dinamikleriyle değişen şartlara kendisini adapte etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri, düşmanın hem geleneksel hem de karma çatışma yöntemlerini yaygın olarak kullandığı herhangi bir ölçekteki askeri ihtilafta devletin çıkarlarını korumak için hazırlıklı olmak zorundadır. Ordu ve deniz kuvvetlerinin savaş yeteneklerini artırmak için gerekli tüm kararlar alınmış ve uygulanmış, ancak yüksek teknoloji bileşenlerine öncelikle dikkat edilmesinin gerekliliği ortaya konmuştur. Aynı zamanda, silahlı kuvvetlerin inşası, geliştirilmesi ve eğitilmesinin önemli yönlerinden biri, onlara geleneksel olmayan koşullarda etkin biçimde çalışma kabiliyeti vermektir. Bu sadece asimetrik mücadele yöntemlerine cevap verme kapasitesini

artırmak değildir. Örtük düşmana etkili bir şekilde direnecek ve yüksek teknolojinin güçlü yönlerini belirleyecek şekilde davranmayı öğrenmek/öğretmek gerekmektedir.

2.3. Doktrini Destekleyen Unsurlar

Rus askeri teori uzmanları Sergey G. Chekinov ve Sergey A. Bogdanov (2015), Gerasimov'un üzerinde durduğu ve hibrit yöntemlerin geliştirilmesinde ana etken olan 'öngörünün' önemini şu şekilde ifade etmektedir: Öngörü, askeri sanatı teşvik için başlıca yollar belirlenmesinde hataları önlemeye yardımcı olan, çıkışı olmayan yollardan kaçınmayı sağlayan ve askeri güvenliği sürdürmenin maliyetlerini düşüren bir araç olarak görülmektedir. Onlara göre askeri bilim insanları, gelecekteki savaşların özünü ve doğasını doğrulamak ve hatta strateji geliştirmek için öngöründe bulunmalıdır; Rusya, ulusal çıkarlarını korumak için şiddet içeren ve şiddet içermeyen tedbirler ve dolaylı hamleler kullanmanın yeni biçimlerini ve yöntemlerini araştırarak bu yöntemlere karşı tedbirler de geliştirmelidir.

Rus General Andrey Kartapolov (2015) hibrit yöntemlerle kurgulanmış bir savaşın hedefinde olduğunu iddia ettiği Rusya'nın yeni tip savaşının, düşmanla mücadele edebilmek için "asimetrik" yöntemler içerdiğini; önlemler arasında özel kuvvetlerin, yabancı ajanların, bilgi etkilerinin farklı biçimlerinin ve diğer askeri olmayan formların kullanımının bulunduğunu; her çatışma için farklı bir denge unsuru asimetrik operasyon oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir.

Gerasimov doktrininin temelinde geçmişten gelen askeri teori birikiminin izleri görülmektedir. 1930'ların başında Rus komutan ve teorisyenler Mikhayl Nikolaevich Tukhachevsky ve Vladimir Kiriakoviç Triandafillov derin savaş kavramını ilk defa dile getirmiş ve bununla birlikte ordunun gelişim yolunu ve askeri-teorik düşüncenin temel görüşlerinin oluşumunu büyük ölçüde etkilemiştir. Onlara göre; büyük çapta kullanılan modern baskılama araçları, düşman savunmasının taktiksel konuşlandırmasının tüm derinliğinin eşzamanlı bir saldırı ile imha edilmesini mümkün kılmaktadır. Tabii ki derin taktikler, temelde daha karmaşık bir savaş için, bir düşman savunmasına saldırı olarak geliştirilmiştir. Bununla birlikte, özünde derin taktikler, bir tür savaş değil, yeni bir form ve yeni bir savaş yürütme yöntemidir ve her türlü saldırıda kullanılacaktır Derin savaş ve derin taktiklerin temelinde düşmanı

kendi sınırları içinde yenilgiye zorlama vardır. 1930'ların savaş teknolojileri ve siyasi, ekonomik ve askeri gelişim düzeyi günümüzle karşılaştırılamayacak ölçüde ilkeldir, ancak dönemin savaşlarına taktik ve stratejik yaklaşımı göstermesi açısından hibrit taktikler kadar önemlidir ve sonuç alıcı özellikleri ile karakterizedir (Drenstein, 1990).

Rus askeri teorisyen Vladimir Slipçenko (1999) Altıncı Nesil Savaş teorisini kara, deniz, hava veya uzaydan fırlatılabilen uzun menzilli ve yüksek hassasiyetli silahlar üzerine kurgulamıştır. Özellikle elektronik, bilgi ve iletişim savaşları açısından geliştirilen bu yeni teknoloji silahlar hayati öneme sahiptir. Savaşın bu tipi 'temassız savaş' olarak adlandırılmaktadır ve onun kavramsal temeli modern füze savaşları olarak bilinen 1973 Arap-İsrail savaşına, 1982 Falkland Adaları savaşına ve 1991 Birinci Körfez savaşına dayanmaktadır. Altıncı nesil savaş üç ana hedefe odaklanmaktadır. Bunlar düşman silahlı güçlerini kendi topraklarında yenmek, düşmanın ekonomik faaliyetini ve potansiyelini yok etmek ve düşmanın siyasi sistemini yıkmak veya değiştirmektir. Slipçenko'ya (2004) göre savaş tüm düşman topraklarına hatta operasyonel alanın sınırlarının ötesine bile yayılmalıdır. Burada amaç hızla belirtilen siyasi ve askeri stratejik hedeflere ulaşmak için siyasi ve askeri liderliğe saldırmaktır.

Rus komutan ve teorisyen Georgii Samoilovich Isserson (2013) gelecekteki savaşın doğasının, saldırı operasyonlarının geniş kapsamına tanıklık edeceğini ve böylece geleceğin savaşlarının ana özelliklerinin gelişmesini belirleyeceğini ifade etmektedir. Ona göre; gelecekteki savaşlarda operasyonların, coğrafi şartlar izin verdiği sürece uzatılmış yan cepheler boyunca daha da çoğalacağı varsayılmalıdır. Gelecekteki savaşta, "cepheye karşı cephe" durumu, 1914'te Almanlar ile yapılan savaşta olduğu gibi, operasyonel olarak beklenmeyen bir şeydir. Dolayısıyla gelecekteki savaşların cephe hattı belirli bir hat olmayacaktır.

Alexander Vladimirov (Mattsson, 2015) "Savaş'ın Genel Teorisi" (2013) adlı kitabında, savaşın sosyal bir fenomen olarak görüldüğü çağlar boyunca Rus askeri düşüncesini ve bir ulusun gücünün önemli bir parçası olarak askeri gücü tanımlarken, Slipçenko'nun 'savaş nesilleri' teorisini yorumlaması, amaçların, araçların ve

yöntemlerin diyalektik gelişimine dayanmaktadır. Kitabında, savaş ve savaş hali hakkında, her boyutta füzeler, ölümcül olmayan silahlar ve nanoteknoloji ve genetik mühendisliğine dayalı bilimsel gelişmelerden türetilmiş yeni silahlar gibi araçlar içeren altıncı nesil savaşın ötesinde fikirleri olan Vladimirov, silahlı fazın uzunluğunun azaldığını, çünkü bir ulusun sivil toplumuna, siyasi liderliğine ve nüfusuna karşı gerçekleştirilen bilgi savaşı ve psikolojik savaşla güçlendirilen saldırı operasyonlarının tamamlandığını ifade etmektedir. Ona göre; hassas silahlar, daha fazla hassasiyet ve karşı tedbirler ve artan kinetik etki ile birlikte, daha büyük bir kabiliyetle neredeyse gerçek zamanlı olarak, hem hızla siyasi ve askeri stratejik hedefleri belirleme ve analiz etme kabiliyetine sahiptir, hem de savaşın askeri safhasının başlangıcında belirleyici bir öneme sahiptir. Bu aynı zamanda bir düşmanın topraklarında özel kuvvetler ve derin ajanlar gerektirmektedir. Çeşitli askeri işlevler (komuta kontrol vb) dijitalleştirilmekte ve böylece savaşın idaresine, gerçek zamanlı olarak ve güçlü istihbarat, platformlar, görev sistemleri ve lojistik sistemlerle hem dost hem de düşman kuvvet operasyonlarının sürekli izlenmesini sağlayan daha büyük bir yetenek katmaktadır. Bu, savaşın çeşitli derinlik derecelerinde gerçekleştirilebileceği ve coğrafi yön ve mesafe bakımından hızlı bir şekilde yönlendirilebileceği anlamına gelmekte ve yönlendirme işlemleri için daha büyük bir yetenek de gerektirmektedir. Vladimirov, hassas silahlarda keskin bir artış ile ölümcül olmayan araçlarda ve otonom ve silahlı olabilecek insansız askeri uçaklarda da bir artış olacağını öngörmektedir.

Silah sistemlerinin ve platformlarının performansındaki iyileştirmelerle operasyonel ve stratejik mobilitenin artırılması sağlanmaktadır. Operasyonların hazırlanması ve yürütülmesi sırasında düşmanın zayıflıklarını tespit etmek ve onu güçlü bir şekilde etkilemek için operasyon öncesinde dolaylı ve asimetrik araçlar ve yöntemler kullanılmaktadır. Bu yeni savaş biçiminde savaş durmaz; değişken yoğunlukla ve sıklet merkezinde sürekli olarak savaşa hazırlık için devam eder (Vinogradov, 2013). Toplumu zayıflatmak, istikrarsızlaştırmak ve tecrit etmek amacıyla uygun askeri stratejik araçlar, elverişli bir stratejik pozisyon ve operasyonel ortam oluşturmak için kullanılmaktadır (Kiselyöv & Vorobyöv, 2014).

Peter A. Mattsson'a (2015, s. 64) göre, Rus stratejik düşüncesinin yönü ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesine, ulusal güvenlik stratejisine, dış politika konseptlerine, Rus Kutup Bölgesi'nin geliştirilmesine yönelik stratejilerine ve 2020'ye kadar güvenlik politikasına dayanmaktadır. Rusya, güçlü Amerikan askeri, ekonomik ve politik hâkimiyeti ile bugünün tek kutuplu dünyası yerine, birkaç bölgesel güç merkezi olan çok kutuplu bir dünyayı savunmaktadır. Rusya'ya yönelik en büyük dış tehdit ise NATO ve ABD olarak görülmektedir. Dolayısıyla Gerasimov doktrininin ortaya çıkmasına ve onun güçlü bir şekilde Rus siyasi, askeri ve bilim alanında yer edinmesine ABD'nin ve NATO'nun saldırganlığı sebep olmuş ve Rusya'ya yöneltilen tehditlerin şiddeti ve tekniği temel alınarak geliştirilmiştir. Bu sebeple Gerasimov doktrini Rus ulusal ve askeri strateji belgelerine yansıtılmıştır. Rus Askeri Doktrinine (2014) göre Rusya Federasyonu'nun askeri çatışmaları önlemek için esas görevi, askeri ve politik durumun küresel ve bölgesel düzeyler ile devletlerarası ilişkilerde gelişimini modern teknik araçların ve bilgi teknolojilerinin kullanımı ile değerlendirmektir. Doktrine göre; günümüzdeki çatışmaların iki ana karakteristik özelliği şunlardır:

1. Askeri gücün ve politik, ekonomik, bilgi amaçlı veya diğer askeri olmayan önlemlerin, toplumun protesto potansiyelinin ve özel operasyon güçlerinin geniş kullanımıyla uygulanan entegre kullanımı;
2. Yüksek hassasiyetli ve hipersonik silahların, elektronik savaş araçlarının, etkinlik, bilgi ve kontrol sistemleri açısından nükleer silahlarla karşılaştırılabilir yeni fiziksel ilkelere dayanan silahların ve dron'ların, otonom deniz araçlarının, güdümlü robot silahlarının ve askeri teçhizat sistemlerinin yoğun kullanımı.

Hibrit savaş, çağlar boyunca meydana gelen savaşların ötesinde, aslında 1. Dünya savaşına atfedilen topyekûn savaş kavramı gibi, savaşlar tarihinde bir kırılmayı bizlere gösteren, her açıdan yeni bir savaş türünü ifade etmektedir. Hibrit tehditlere karşı yürütüldüğü iddia edilen bir savaştır. Hibrit savaşın sonuçları düzenli askeri birliklerin katıldığı geleneksel savaşın doğurabileceği sonuçlarla hemen hemen aynıdır ve bazı durumlarda kazanımlar geleneksel savaştan çok daha fazladır.

Çünkü kayıpların azalması aynı zamanda kazanımı ifade etmektedir. Hibrit savaşın geleneksel savaştan en önemli farkı daha az birlik ve güç kullanımı, enformasyon teknolojileri ve siber istihbarat gibi daha fazla fiziksel olmayan güç kullanımındır. Açıkça görülmektedir ki, Rus askeri teori birikimi Gerasimov doktrininin altyapısını oluşturmakla birlikte onu destekleyen ana öge olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, askeri bilim insanları ve Rus akademik çevresinde Gerasimov doktrini, hibrit savaş icra edicisi olarak değil, tam tersi hibrit savaşla mücadele için ileri sürülmüş yön verici fikirler olarak görülmektedir.

2.4. Doktrinin Sorunları

Gerasimov'un adıyla özdeşleşen doktrin, esasında doktrin olmanın ötesinde geniş manada değişime uğrayan savaş şartlarının değişimine adapte olma arayışıdır. Aynı zamanda modernize edilmesi gereken bir ordunun varlığı, farklı bölgelerde korunması gereken ülke nüfuzu ve değişen ve gelişen ekonomik ve siyasi paradigmalara Rus ordusunu, entellektüellerini ve bilim adamlarını hibrit savaş yöntemleri üzerine çalışmaya ve bu yöntemleri kullanmaya zorunlu kılmıştır. Gerasimov'un bakanlıklar, ordu, ulusal ajanslar etrafında oluşturulması gerektiğini savunduğu unsurlar aslında hâlihazırda düzenli işleyen bir sistemin olmadığını göstermektedir. İstihbarat kuruluşları ve özel oluşturulmuş küçük ordu birlikleri arasında uyum olması halinde hibrit yöntem ve taktiklere başvurulabilmektedir. Bu uyum ortadan kaldırılabilirse hibrit yöntemler ve taktikler akamete uğratılabilir. Dolayısıyla hibrit yöntemler kullanan bir ülke ile mücadelenin anahtarı da yine hibrit yöntemlere başvurmak olacaktır.

Charles Bartles'e (2016, s. 37) göre Gerasimov'un Genelkurmay Başkanı olarak görev yapması Rusya'nın gelecekteki güç yapısı ve yetenek gelişiminin operasyonel-stratejik planlayıcısı ve mimarı olmasını sağlamaktadır. Bu görevleri yerine getirmek için bu pozisyondaki bir bireyin öngörülebilir bulunması gereken mevcut ve gelecekteki çatışma ortamlarını ve bu ortamları ortaya çıkaran ve değiştirebilecek koşulları anlaması gerekmektedir. Gerasimov'un yeni bir doktrin olarak anlandırılan makalesi, Batı'da belirtildiği gibi yeni bir Rus savaş şekli veya hibrit bir savaş önermemektedir. Bartles'e göre yeni bir bilgi veya görüş ortaya koymayan ya da

öngöründe bulunmayan bir makaleye istinaden Gerasimov'un görüşlerini doktrin olarak adlandırmak mümkün değildir.

Roger McDermott'a (2016) göre, Batı'da, Ukrayna'daki Donbas bölgesindeki çatışmalarda; Moskova'nın eylemleri ile NATO'nun kuzeydoğu ve doğu sınırında gösterdiği meydan okumanın doğası ile ilgili tartışmaları karmaşıklaştırıp yanlış yönlendiren bakış açıları ve iddialar ortaya çıkmıştır. Bu denenmemiş ve kesin olarak kanıtlanmamış iddialar arasında, Moskova'nın "hibrit savaş" olarak adlandırılan bir doktrin ve operasyonel strateji geliştirdiği veya Ukrayna'daki operasyonlarının yeni ve gelişen savunma ve güvenlik yeteneklerine atıfta bulunularak açıklanabileceği düşüncelerinin yer aldığını ifade etmektedir. McDermott hibrit savaşın Rus askeri teorisi ve modern savaş yaklaşımında yabancı bir kavram olduğunu, kavramın hemen hemen bütün Rus askeri analizlerinde reddedildiğini ve varlığının ve parametrelerinin Batı devletlerine atfedildiğini dile getirmektedir. Rus ordusunun geçmiş savaş stratejileri göz önüne alındığında önceden hazırlıksız olarak her hangi bir askeri müdahale Rus ordusunun alışlagelmiş taktikleri arasında bulunmamaktadır. Ukrayna örneğinde görüldüğü üzere bağımsız vatansever gruplar olarak görülseler de iyi eğitilmiş, teçhizatlı ve donanımlı oldukları açık olan asker görünüşlü insanlar belli bir disiplin içinde hareket ederek toplumsal olayları yönlendirmişler ve belli yerlerde operasyonel faaliyet gerçekleştirmişlerdir.

Johns Hopkins Üniversitesinin bir çalışmasına (2015) göre General Gerasimov'un ana tezi, modern çatışmanın II. Dünya Savaşı paradigmasından ve hatta Soğuk Savaş çatışmasından önemli ölçüde farklılaştığıdır. Önceden ilan edilen savaşların, büyük geleneksel kuvvetlerin yerini, modern çatışmalar ve ilan edilmemiş savaşlar ve hibrit operasyonlar almıştır. Körfez Savaşı'ndaki Amerikan ve Avrupa deneyimlerini, Irak'a Özgürlük Operasyonunu ve Libya'ya müdahaleyi gözlemleyen Gerasimov siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer askeri olmayan faktörlerin buralarda belirleyici rol oynadığını belirtmiştir. Ona göre insani operasyonlar bile geleneksel olmayan bir savaş kampanyasının bir parçası olarak düşünülmelidir. Onun bu görüşü Rus Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2015) 104. maddesinde şu şekilde resmiyete geçirilmiştir:

‘Rusya Federasyonu, stratejik istikrarını korumak için; doğal ve insan kaynaklı felaketler ve diğer acil durumlarla başa çıkmak ve ayrıca etkilenen ülkelere insani yardım sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası örgütlerin himayesinde yürütülen faaliyetlere katılır’.

Gerasimov’un, insani operasyonların geleneksel olmayan bir savaş kampanyasının parçası olarak düşünülmesi gerektiği görüşü, Rusya Federasyonu’nun ulusal güvenlik belgesine yansıtılarak yapılacak yardımların ülkenin stratejik istikrarını koruma faaliyetlerinde araç olarak kullanılması hedeflenmektedir. Gerasimov’a (2016) göre bugün, küreselleşme çağında, devlet sınırlarının zayıflamasının ve iletişim araçlarının gelişiminin en önemli faktörü devletlerarası çelişkileri çözme biçimlerindeki değişim olmuştur. Çağdaş çatışmalarda, mücadelede kullanılan yöntemlerin ana hattı, askeri kuvvete dayanarak uygulanan siyasi, ekonomik, enformasyon ve diğer askeri olmayan önlemlerin daha kapsamlı bir şekilde uygulanmasına doğru kaymaktadır. Bunlar hibrit yöntemler olarak adlandırılmaktadır. Hibrit yöntemlerin içeriği, düşman üzerinde asgari silah etkisine sahip siyasi hedeflere ulaşmaktır. Bunun için de esas olarak düşmanın askeri ve ekonomik potansiyelinin baltalanması, bilgisel-psikolojik baskı, iç muhalefetin aktif desteği, gerilla ve sabotaj yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Gerasimov doktrininin belki de en önemli sorunu doktrin olarak adlandırılan görüşlerinin üç yıl gibi kısa sürede değişime uğraması belki de revize edilmesidir. Şöyle ki; 2013 yılındaki makalesinde doğrudan çatışmalarda kullanılan yöntemlere odaklanılırken, dolayısıyla sahada karşılaşılan problemlere sahada çözüm aranırken, 2016 yılında Askeri Endüstriyel Kurye isimli gazetede yayınladığı ‘Suriye Tecrübesi Üzerine’ isimli makalesinde hibrit yöntemlerin ana bileşeni olan olayların tahrif edilmesi ve medya faaliyetlerinin kısıtlanmasının savaşın en etkili asimetrik yöntemlerinden biri olduğuna değinmektedir. Öyle ki, bu etkinin büyük çapta birlik ve kuvvet kullanımının sonuçlarıyla karşılaştırılabilir düzeyde olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla savaşın ya da çatışmanın kendisinin dışında bunların yansıtılış biçiminin daha etkili sonuç verdiğini değerlendirmektedir.

Simetrik yöntemler konvansiyonel tehdide karşı benzer konvansiyonel yöntemleri kullanırken; asimetrik yöntemler ise konvansiyonel, konvansiyonel olmayan

ve gayrinizami vasıtalara karşı benzersiz yöntemlerin kullanılmasını gerektirmektedir. Devletlerin enerji arz güvenliğini sağlama hedefine ulaşmak maksadıyla enerji kaynak ve hatlarının geçtiği bölgelerde etnik ve mezhepsel kışkırtma ve çatışmalar çıkarması asimetrik yöntem örneğidir. Batılı güvenlik çevrelerinde hibrit savaş yeni bir savaş türü olarak kabul edilmemektedir. NATO içerisinde daha çok simetrik ve asimetrik etki yöntemlerine, organize suçlar ve terörizmin ilave edilmesiyle yeni bir tehdit aracı olarak kabul görmektedir. Bu yüzden Hibrit tehdidi sosyal/ahlaki kısıtları olmayan sosyal bir savaş olarak tanımlama eğilimi mevcuttur. Bu tanıma göre hibrit savaş, örgütlenmenin konvansiyonel teknoloji ve konvansiyonel olmayan taktik ve uygulamalarla birleşiminin getirdiği sadece fiziksel bir üstünlük değil aynı zamanda geleneksel devletlerin uymak zorunda olduğu, uluslararası hukuk kurallarına riayet etmek zorunda olmadığından dolayı bilişsel bir üstünlük de sağlamaktadır. ABD ve NATO'nun "hibrit savaş" kavramını yeni bir savaş türü olarak kabul etmeyişinin üç sebebi bulunmaktadır; birincisi Rusya'nın yeni bir savaş türü ortaya koyabilecek kapasite ve yeteneğe sahip olduğunu kabul etmek anlamına gelecek olması, ikincisi bu konseptin NATO'nun mevcut doktrini organize suç ve terörizm hariç olmak üzere kapsıyor olsa da Rusya tarafından kullanıma sokulduğu sahalarda ABD ve NATO'ya karşı bir tehdit oluşturmaması, üçüncü ve belki de en önemli sebebi hibrit savaş kavramının organize sınır aşan suçlar ve terörizmi de içeriyor olduğunu düşünmesidir (Ekinci, 2016).

Genel anlamda hibrit savaş tanımı açısından Gerasimov Doktrini'nin kabul görme ve uygulama açısından iki farklı kategoride sorun yaşadığı görülmektedir. Batı'da ve içeride farklı saiklerle doktrin olarak kabul görmeyen Gerasimov'un görüşleri, Ukrayna ve Suriye'de doktrin ana teması olan hibrit yöntemlerin kullanılması açısından tezat oluşturmaktadır. Ukrayna'da doktrin tam anlamıyla uygulanırken, Suriye'de kısmen uygulanmaktadır. Diğer taraftan Batı, bir doktrinden ziyade sahada uygulamaya konulan yöntemlere odaklanırken, Rus tarafında, kendilerinin hibrit savaş yöntemleri kullandığı suçlamalarının reddedilmesinin yanı sıra Rusya'nın uyguladığı yöntemlerin doğrusal olmayan harp olarak ifade edilmesi ikinci bir tezatlık oluşturmaktadır. Dolayısıyla kavram üze-

rinden sürdürülen bu savaşta karşılıklı iddialar hibrit yöntemlerin düşmanlarca kullanıldığı üzerine kurgulanmaktadır.

2.5. Gerasimov Doktrininin Hibrit Savaş Bağlamında İncelenmesi

Gerasimov doktrini, hibrit tehdit, savaş ve yöntem gibi farklı kavramların tamamı açısından incelendiğinde Batı tarafında, Rusya'nın belirli bölgelerde hibrit yöntemleri kullandığı görüşü kabul görse de, Gerasimov'a atfedilen görüşlerin bir doktrin olamayacağı fikri hakimdir. Ancak Gerasimov tarafından ülkenin Genel Kurmay Başkanı olarak içeriğinde belirlenen hedefler, paylaşılan görüşler ve altı çizilen noktalar hibrit yöntemlerin hali hazırda kullanılmaya başlandığı ve gelecekte de daha etkin bir şekilde kullanılması gerektiği yönünde bir hedef ortaya koyması açısından onun bu görüşlerini doktrin olarak kabul etmemizi gerektirmektedir.

Bu kapsamda doktrini siyasi olarak incelediğimizde öncelikle karar verme organlarının oluşturulması aşamasında hükümete çağrıda bulunmakta ve yasal altyapıların oluşturulması talep edilmektedir. Askeri açıdan incelendiğinde resmen kabul edilmese de hibrit yöntemlerin kullanılmasının artık bir zaruret olduğu görüşü açıkça ifade edilmekte, buna müzahir gerekli siyasi, askeri ve ekonomik müdahale yöntemlerinin oluşturulacak olan yeni kurum ve kuruluşlarca uygulanması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Ayrıca ordunun modernizasyonunun bir an önce yapılması gerektiğine değinilerek, otonom askeri teçhizatların üretilmesi hususunda bilim adamları ve ordunun birlikte çalışması gerektiğinin altı çizilmekte, küçük askeri birliklerin ya da özel askeri kuvvetlerin manevra hareketlerinde kullanabileceği operasyonel silahların temini ve bilgisayar sistemli komuta merkezlerinin oluşturulması hedeflenmektedir.

Gerasimov (2013), savaşın karakterindeki değişime bağlı olarak siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi aşamasında kullanılan hibrit yöntemleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Çeşitli branşlardan cephe birimlerinin yürüttüğü yüksek manevra kabiliyetine sahip ve temassız savaş harekâtları,

- Özel kuvvetlerin geniş çaplı kullanımı ve bunlara ilaveten yeni fiziksel ilkelere dayalı robotik sistemlerin ve silahların kullanımı,
- Sivil-askeri unsurların birlikte muharebe harekâtlarına katılması,
- Düşman topraklarının tümünde cephe hatları oluşturulması ve düşman tesislerine eşzamanlı saldırılar düzenlenmesi,
- Tüm fiziksel ortamlarda ve bilişim alanında eşzamanlı savaş yürütülmesi,
- Asimetrik ve dolaylı harekâtların uygulanması ve kuvvetlerin ve varlıkların bütünleşik bir bilişim ortamında komuta ve kontrolü.

Rusya'nın yeni savaş doktrininin yerleşmesinde etkili olan Korgeneral Alexander Vladimirov savaşı bir "sosyal fenomen" ve "ulusal bekanın kritik bir parçası" olarak nitelendirmektedir. Böylece Vladimirov da Gerasimov gibi savaşla barış arasındaki çizginin ortadan kalktığını teyit etmekte ve millî varlığın devam ettirilebilmesi için sürekli savaş hâlinin doğal bir durum olduğu sonucuna varmakta, savaşla barış arasındaki çizginin, "güvensizlik" ve "savaş korkusu" ile dolu belirsiz bir geçiş sürecine dönüştüğünü ifade etmektedir (Karabulut, 2016, s. 31). Gerasimov'un 2013 tarihli makalesinde mevcut askeri çatışmaların hibrit karakteristiğine dair kullandığı betimlemelerin Rus Askeri Doktrini'ne (2014) şu şekilde yansıtıldığı görülmektedir:

'Günümüz askeri çatışmaları şu karakteristik özellikleri barındırmaktadır: askeri güç kullanımı politik, ekonomik, bilgi amaçlı veya diğer askeri olmayan önlemler ile toplumun protesto potansiyeli ve özel operasyon güçlerinin geniş kullanımıyla entegre bir şekilde yapılmaktadır. Sıkı bir dikey komuta ve kontrol sisteminin küresel ağ bağlantılı bilgisayarlı komuta ile birlik (kuvvetler) ve silah kontrol sistemlerine geçişin bir sonucu olarak birlik ve silahların komuta ve kontrolü merkezleştirilerek bilgisayarlar aracılığıyla yapılmaktadır. Düzensiz askeri oluşumlar ve özel askeri şirketler askeri operasyonlara birlikte katılmakta, operasyonlarda dolaylı ve asimetrik yöntemleri kullanmaktadırlar. Ayrıca yurtdışından finanse edilen ve yönlendirilen siyasi güçler ve kamu kuruluşları kullanılmaktadır'.

Gerasimov'un doktrin olarak adlandırılan görüşleri hibrit savaş ve hibrit yöntemler açısından incelendiğinde: Rus genel bakış açısıyla doğrusal olmayan harp olarak tanımlanmakta ve Batı'nın kullandığı yöntemlere alternatif sunmaktadır. Ayrıca hibrit savaş yöntemleri siyasi, askeri ve diğer tüm boyutları içeren kapsamlı bir yol gösterici olarak da Rus ulusal güvenlik strateji belgesine ve Rus askeri doktrinine kaynak teşkil etmekte, dolayısıyla hibrit savaş yöntemlerinin kullanılması açısından Rus ordusuna bir direktif olarak da görülmektedir.

2.6. Doktrinin Hedefleri

Her ne kadar bazı Batılı kaynaklarca doktrin olarak kabul edilmese de Gerasimov'un adıyla anılan ve geleceğe dair askeri stratejik bir perspektif çizen ve özü itibariyle orduya bir hedef koyması, yeni teknolojiler konusunda amaç ve hedef ortaya koyan bir belge özelliğini taşıması ve hedef askeri stratejilerin siyasi direktiflerle örtüşmesi bunun bir doktrin olarak anılmasına yol açmıştır. Batının hibrit savaş tanımlarının yanı sıra, 2015 askeri doktrini ve ulusal güvenlik stratejisi de dâhil olmak üzere son Rus stratejik doktrinleri, farklı taktiklerin, düzensiz savaşların ve hükümeti devirme kombinasyonlarının kullanılmasını vurgulamaktadır. Bu vurgu düzensiz kuvvetlerin, etki operasyonlarının ve aldatmacanın kullanımını hakkındaki uzun bir Rus askeri düşünce geçmişinden yararlanmaktadır (Radin, 2017).

Rus Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2015) ulusal güvenliğin korunması ve Rusya Federasyonu'nun sosyo-ekonomik gelişimi alanındaki devlet politikasına, stratejik ulusal önceliklerin uygulanmasına ve ulusal çıkarların etkin bir şekilde korunmasına katkıda bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nun ekonomik, politik, askeri ve manevi potansiyellerini daha da arttırmak ve çok merkezli bir dünyayı biçimlendirmedeki rolünü arttırmak için bu belge ile sağlam bir temel oluşturulduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Gerasimov'un hedef olarak gösterdiği çoğu düşüncenin bu belge ile yasal bir statüye oturtulduğu da görülmektedir. RUGSB'nin (2015) 41. Maddesinde:

'Ulusal savunma; askeri olmayan yöntemler ve araçlar, barış gücü ve diplomatik mekanizmalar, uluslararası askeri ve askeri-teknik işbirliğinin genişlemesi,

silah kontrolü ve diğer uluslararası yasal araçların kullanılması da dâhil olmak üzere rasyonel yeterlilik ve etkililik ilkeleri temel alınarak sağlanır' denilmektedir.

Bu maddede görüldüğü üzere Gerasimov'un (2013) değişen teknoloji ve savaş sathında ulusal savunmada çok önemli bir mekanizma olarak gördüğü askeri olmayan yöntemlerin kullanılması ülkenin resmi direktifi halini almıştır. Ayrıca Gerasimov'un hedef koyma açısından gerek ordu'ya gerekse askeri alanda çalışma yapan bilim insanlarına yapmış olduğu hitaplarda dikkatle bazı konuların altını çizdiği görülmektedir. Bunlar; savaşın sürekli değişen karakterine uyum sağlama, bireysel komutlarla yürüyen fiili idare yerine otonom komut alıp verebilen sistemler ile sanal idare üzerine yoğunlaşma, sadece dünya üzerinde değil uzayda da bir güvenlik ve savunma çemberi oluşturma, sadece fiziki kuvvet değil bilişsel yolları ve medyayı da kullanan ve sadece savaş enstrümanlarını değil barış dönemi enstrümanlarını da kullanan küçük ordu birlikleri oluşturmaktır. Bunların hepsi bir karar verme süreci içerisinde gerçekleştiğinden bu karar verme sürecini kısaltacak yasal mevzuatın oluşturulması ise Gerasimov tarafından özellikle vurgulanmaktadır.

2016'dan itibaren 2020 yılına kadar siyasi ve askeri hedeflerin belirlendiği Rus Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2015), Gerasimov doktrini açısından söylem ve hedeflerin resmileştiği ve devlet görüşü olarak benimsendiği önemli bir belge haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında Gerasimov'un görüşleri bir doktrin olarak yerleşirken, doktrini destekleyen unsurlar aynı zamanda doktrinin hedeflerini de ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UKRAYNA ÖRNEĞİ

Ruslar ve Ukraynalılar Slav olmakla birlikte dilsel ve kültürel açıdan birbirine yakın iki ayrı toplumdur. Ancak dil ve kültürdeki yakınlığa rağmen günümüzde bu iki toplum birbirine yabancılaşarak düşmanlaşmıştır. Ukrayna Rus tarihi ve geleceği açısından önemli bir ülkedir. Bu sebeple yaşanan siyasi krizlere ve çatışmalara rağmen Ukrayna Rusya tarafından göz ardı edilebilecek bir ülke değildir. Ukrayna jeopolitiğinin hapsedtiği ve dayattığı Rus hegemonyasına karşı mücadele ederken, Rusya İkinci Dünya Savaşından günümüze kadar geçen süreçte yakın çevresinde karşılaştığı en ciddi sorunlardan biri olan Ukrayna'nın Batı safında yer almasına karşı mücadele etmektedir. Bu mücadeleyi yürütürken Ukrayna'nın işgali ve Kırım'ın ilhakı dahil uluslararası hukuku çiğneyen bir çok adım atmıştır. Bu bölümde Ukrayna'yı bölünmenin eşiğine getiren siyasi krizlere değinilerek toplumsal ve siyasi bölünme süreci sonunda Ukrayna'da yaşanan fiili bölünmeye odaklanılacak ve Rusya'nın askeri müdahalesini kolaylaştıran faktörlere yer verilecektir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi hibrit savaş bağlamında değerlendirilecek ve müdahalenin sonuçları analiz edilecektir.

3.1. Ukrayna'da Renkli Devrimler ve Siyasi Ortam

Temel olarak, “Renkli Devrim” terimi, ilginç bir fenomeni tanımlamak için kullanılan bir metafordur. Öncelikle bir “Renkli Devrimin” gerçekten bir devrim olup olmadığı sorgulanabilir, çünkü “devrim” kavramı yeni bir sosyo-politik düzen yaratma iddiasını içermektedir. Buna karşılık, “renkli devrimler” büyük ölçüde mevcut siyasi sistem içindeki siyasi seçkinlerin değişmesiyle sınırlıdır. İkincisi, “renk” kelimesi, iyi işlenmiş ve hedeflenen politik sembolizmin kitlesel bir mobilizasyon aracı olarak önemini vurgulamaktadır. Örneğin, sıkılmış yumruk simgesi ilk olarak Sırbistan'da ve daha sonra Sovyet sonrası alandaki diğer “Renkli Devrimlerde” kullanılmıştır. Bu sembol aynı zamanda Orta Doğu, Kuzey Afrika ve başka yerlerdeki “Arap Baharı” protestolarında da ortaya çıkmıştır. Sırbistan'da buldozerler, Gürcistan'da güller, Ukrayna'da turuncu renk, Kırgızistan'da laleler, Tunus'ta yasemin, Lübnan'da sedir ve diğerleri gibi birleştirici semboller kitleleri bir araya getirmede

önem kazanmıştır. Akademik literatürde Renkli Devrimler terimini açıklamak için iki tür yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi, Soğuk Savaş sonrası Doğu ve Batı arasındaki jeopolitik çıkar çatışması perspektifini kullanmaktadır, ikincisi ise muhalif hareketlerin hedeflerine ulaşmada nasıl daha etkili hale geldikleri gibi konulara odaklanmaktadır. Bu açılarından bakıldığında “Renkli Devrimler” iki ana başlıkta toplanmaktadır; bunlardan birincisi “Renkli Devrimlerin” demokratikleşme süreci olarak desteklenmesi, diğeri ise oldukça kritik bir değerlendirmedir ve bağımsız devletlerin iç işlerindeki dış müdahaleye vurgu yapmaktadır (Bērziņa, 2014, ss. 3-4).

Rus bakış açısıyla “Renkli Devrim” demokratikleşmenin ötesinde yerleşik güçlerin ve sosyal ağların kullanıldığı, Batı tarafından başarısız ya da zayıf olarak nitelendirilen devletlere karşı bir darbe olarak görülmektedir. ABD tarafından yumuşak güç bağlamında Facebook, Twitter, Wikileaks ve benzeri diğer ağların etki savaşlarında bir enstrüman olarak kullanıldığı iddiası hakim görüş olarak ortaya çıkmakta ve demokrasi geleneği olmayan ya da asgari demokratik yönetim ilkelerini benimsemeyen ülkelerde Renkli Devrimler, sosyal ağlar vasıtasıyla protesto amaçlı sosyal oluşumların ülke güvenliğini tahrip ederek siyasi idareyi devirmeye dönük düşmanca hareketleri olarak görülmektedirler (Ponameryöva, 2012). Renkli Devrimler, hem Rusya hem de Batılı devletler tarafından eski Sovyet topraklarında Soğuk Savaş sonrası yeni bir kimliğin inşası olarak görülmüştür. Bundan dolayı, Rus dış politika elitlerinin Renkli Devrimlere karşı geliştirdiği ilk tepki, devrimlerin bölgedeki Rus kimliğine karşı Batı kaynaklı bir tehdit olarak görülmesi olmuştur (Çağlayan & Doğan, 2017).

Uluslararası Moskova Güvenlik Konferansında Rus ordusu mensupları, “Renkli Devrim” terimini Ukrayna’daki krize ve güvenlik çıkarlarına düşük maliyetle ve en az zayıyla hizmet etmenin bir yolu olarak, diğer devletlerde istikrarsızlaştırıcı devrimler yaratmaya odaklanan yeni bir ABD ve Avrupa menşeli savaş yaklaşımı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Renkli Devrimler, Rusya’nın yakın çevresine ve ABD karşıtı Çin ve Asya ülkelerine potansiyel bir tehdit, Orta Doğu, Afrika, Orta Asya ve Güney Asya’daki devletlerin ise istikrarını bozan bir araç olarak görülmektedir. Aynı konferansta Sergey Lavrov, ABD’nin ve Avrupa’nın

Renkli Devrimleri kendi çıkarlarına hizmet etmesi, kendi değerlerini dayatmak ve yeni küresel gerilimler yaratılmasına son vermek için kullandığını iddia etmektedir. Kendi geleneklerini ve ulusal özelliklerini göz önünde bulundurmadan başka ülkelere demokrasi ihraç etme ve ev yapımı tarifler empoze etme girişimlerinin uluslararası ilişkiler üzerinde tahrip edici bir etkisi vardır ve bu dünyadaki sıcak noktaların sayısında artışa sebep olmaktadır. Valery Gerasimov ise bu konferansta; iç savaşlara ve sivil nüfusa yönelik tehditlere yol açan Renkli Devrimlerin, yalnızca işleri daha da kötüleştirmekte olduğunu ve devletin büyük bir bölümünü, militanların kontrolünde bırakarak, teröristler için eğitim alanı haline getirdiğini, Renkli Devrimlere adaptif yaklaşımın, ABD'nin ve Avrupa'nın yerel nüfus ile düşük maliyetli savaşlarla mücadele etmesini sağladığını belirtmiştir (Cordesman, 2014).

Rus Silahlı Kuvvetleri Genel Operasyon Genel Müdür Yardımcısı General Vladimir Zarudnitsky Renkli Devrimlerin özelliklerini şöyle sıralamaktadır: Güç kullanımı, Renkli Devrimin rejimleri devirme çabasının değişmez bir parçasıdır. Bir ülkeler koalisyonu meşru hükümeti devirmeye çalışmakta, isyancılar ekonomik sebeplerle meydanlara çıkmaktadır. İsyancıların faaliyet gösterdikleri ülkelerin hepsi aynıdır. Darbeler, iç çatışmalardan yararlanmak için gizli saldırganlığın küreselleşmesiyle birlikte istikrarsız gelişmeler haline gelmektedir. Hükümet karşıtı gösteriler silahlı çatışmalara yol açmaktadır. Ayrıca Renkli Devrimler; savaşı gayr-ı meşrulaştırır, kentsel alanları hedef alır, insanları kalkan olarak kullanır, insani davranış ve uluslararası hukuk sınırlarının ötesine geçer, savaşı suç haline getirir, dini değerleri ele geçirir ve silah olarak kullanır, özel askeri birlikleri, isyancı gibi görünen özel operasyon birliklerini ya da Blackwater gibi kuvvetleri kullanır, en iğrenç ortaçağ şiddet yöntemlerini kullanır, asgari kaynak ve maliyetle savaş yapılmasına izin verir ve dış güçlerce, zayıf ve bölünmüş devletlerin kendi çıkarlarına hizmet etmesi için kullanılır. Bu özellikleri açısından bakıldığında ABD ve Avrupa açısından savaş yöntemi olarak kullanıldığı iddia edilen hibrit yöntemler Rusya açısından da aynı amaçlarla farklı bölgelerde kullanılmaktadır. Doğası gereği 'Renkli Devrim' hükümet değişiminin şiddet kullanılmadan olması ve siyasi amaçlara ulaşmak için yumuşak bir araçtır. Bu nedenle Rusya Batı yanlısı Renkli Devrimleri engellemek için aşağıdaki tabloda belirtilen bazı askeri olmayan unsurları kullanmaktadır. Çünkü aşağıda-

ki tabloda belirtilen elementlerin bazıları otoriter bir rejime aykırı olan demokrasinin, kendi doğasından kaynaklanan yumuşak güç enstrümanlarıdır (Cordesman, 2014, s. 59).

Tablo 5: Renkli Devrimin Temel Elementlerine Rus Yaklaşımı

Renkli Devrimin Elementleri	“Renkli Devrimlerde” Batı Yanlısı Kullanım	“Renkli Devrim” İle Mücadelede Rus Kullanımı
İlgi alanları	Her Durumda belirtilmelidir	
İdeoloji	Demokrasi	Rusların haklarının korunması
Kitleselel protestolar	Demokrasi yanlısı protesto ve mitingleri	Hükümet yanlısı mitingler
Gençlik organizasyonları	Otpor (Sırbistan), Pora (Ukrayna)	Nashi (Bizimkiler)
Ulusötesi ideolojiyi destekleyen kuruluşlar	USAID, NED ve Açık Toplum Enstitüsü	Rusya içinde faaliyet gösteren yabancı organizasyonlara kısıtlamalar Rus Dünyası vakfı, Rossotrudniçestvo, Gorbaçov vakfı ve Nazisimsiz dünya oluşumu
Yabancı fonlar	50 Milyar Dolar	2 Milyar Dolar
Kitleselel protestoların organizasyonu için know-how	Ticari pazarlama ve kurumsal marka yöntemleri ve ilkelerinin siyasete uyarlanması	Siyasi teknolojiler
Medya	Batı Medyası	Rus devlet medyası

Kaynak: Bērziņa, I. (2014). *Color Revolutions: Democratization, Hidden Influence, or Warfare?* Riga: Center for Security and Strategic Research.

Renkli devrimlerin Ukrayna’daki etkisini anlayabilmek için, ülkedeki siyasi ortamı anlamak ve ülke siyasetini doğrudan etkileyen bölünmüş toplumsal yapıyı göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ukrayna’nın doğusu nüfusun yoğun, kentleşme oranının yüksek olduğu, Ukraynalı ve Rusların bir arada yaşadığı, çoğunlukla Rusçanın konuşulduğu, Ortodoks inancına sahip, sanayisi gelişmiş, siyasi olarak komünizm ve liberalizm taraftarı, jeopolitik olarak ise Rusya yanlısı olan ve Rusya’yı ve Rusları kardeş olarak gören bölümdür. Ukrayna’nın batısı ise; nüfus yoğunluğunun ve kentleşme oranının düşük, Ukraynalıların çoğunlukta ve Ukraynacanın resmi dil olduğu, Katolik inancına sahip insanların çoğunlukta olduğu, ekonominin tarıma dayalı olduğu, siyasi olarak ılımlı veya radikal milliyetçilik ve liberalizmden beslenen ve jeopolitik olarak Avrupa yanlısı ve Rusya’yı ve Rusları düşman olarak gören bölümdür (Rodgers, 2006).

Ukrayna’da tek bir Renkli Devrimden, yani Turuncu Devrim yerine Renkli Devrimlerden söz etmemizin sebebi işte bu bölünmüşlüğün siyasi ortama taşınmış olmasıdır. Kasım 2004’te yapılan Ukrayna devlet başkanlığı seçimlerine yolsuzluk

karıştırıldığı yönündeki iddialar neticesinde ‘Turuncu Devrim’ olarak bilinen halk hareketi ortaya çıkmıştır. 21 Kasım 2004’te ikinci turu yapılan seçimde Viktor Yanukoviç’in % 46’ya karşı % 49 oyla seçimi kazandığı açıklandığında, Ocak ayına dek süren siyasi karmaşa başlamış, yeniden yapılan seçimlerde ise Batı’ya yakın ve Rusya’ya mesafeli tutumuyla bilinen Viktor Yuşçenko seçilmiştir. Yuşçenko Ocak 2005’te Yuliya Timoşenko ile koalisyon hükümetini kurmuş, Timoşenko Eylül 2005’e kadar başbakan olarak görevde kalmıştır. Yuşçenko ile aralarındaki görüş ayrılığı nedeni ile Timoşenko’nun yerine Eylül 2005’te Yuri Yekhanurov’un göreve gelmesi istikrarsızlığa yeni bir boyut kazandırmış ve bu da 2006 ve 2007 seçimlerine doğrudan yansımıştır. 2006 Parlamento seçimlerinde Yanukoviç’in partisi 186 sandalye ile çoğunluğu sağlamış, Timoşenko’nun 129 sandalyelik başarısını Yuşçenko 6 parçalı bir blokla ve ancak 81 sandalye ile takip edebilmiştir. 2007 parlamento seçimlerinde uğradığı 11 sandalyelik kayba rağmen Yanukoviç’in Bölgeler Partisi meclis üstünlüğünü perçinlemiş, Timoşenko bloğu ise % 8,5’lik bir artışla güçlenmiştir. Ancak bu sonuç Turuncu Devrim sürecinin kesin başarısızlığı anlamına gelmiştir. Sonuçta 2007 seçimleri, parlamentoda iki turuncu ve iki mavi parti meydana getirmiştir (Sarıkaya, 2010). Ülkede yaşanan kaotik süreç, ekonomik kriz ve yolsuzluk iddialarıyla Turuncu Hükümete yönelen eleştiri okları, AB’nin Rusya sebebiyle Ukrayna politikalarında sergilediği çekingen tavrı ve tam üyelik konusunda Ukrayna’yı hüsrana uğratması, 2010 seçimlerinde Turuncu rüzgârın yerini Rus Mavisi’ne bırakmasına ve Yanukoviç’in iktidara gelmesine yol açmıştır (Uyaniker, 2018).

Gerasimov’a (2016) göre hibrit savaş, ileri teknoloji silahlar ve bilimsel bir kanıt gerektirmektedir. Hedeflere ulaşmanın ana yolu, havadan, denizden ve uzaydan gelen yüksek hassasiyetli ve uzun menzilli silahların yoğun kullanımıyla düşman üzerinde temassız etki yaratmaktır. Bu eğilim önde gelen devletlerin silahlı mücadele konusundaki görüşlerine de yansımıştır. Aynı zamanda, savaş araçlarının geliştirilmesinin, birlik ve kuvvet gruplarının istihdam edilmesinin formlarının ve yöntemlerinin iyileştirilmesinin tek sonucu olmadığı giderek açık bir şekilde görülmektedir. Bugün, küreselleşme döneminde devlet sınırlarını zayıflatmak ve iletişim araçlarının geliştirilmesi devletlerarası çatışmaların çözüm şeklini değiştiren en önemli faktörlerdir. Günümüzdeki çatışmalarda, mücadele için kullanılan yöntemlerin odağı, aske-

ri gücün desteğiyle uygulanan politik, ekonomik, bilgi amaçlı ve diğer askeri olmayan önlemlerin entegre uygulamasına doğru kaymaktadır ve bunlar sözde hibrit yöntemlerdir. Bu yöntemlerin amacı silahlı düşman üzerindeki en az etkiyle siyasi hedeflere ulaşmaktır. Bu yöntemler; çoğunlukla düşmanın askeri ve ekonomik potansiyelini baltalamak, bilgi ve psikolojik baskı kullanarak, iç muhalefetin aktif desteğini, sabotaj ve gerilla yöntemlerini kullanmaktır. Bu, düşman topraklarında şiddet içermeyen hükümet değişikliğine yol açması gereken “Renkli Devrimlerin” asıl amacıdır. Aslında, herhangi bir “Renkli Devrim” dışarıdan organize edilmiş bir darbedir ve halkın protesto potansiyelinin diğer askeri olmayan araçlarla birlikte manipülasyonu içeren bilgi teknolojisine dayanmaktadır. Bu mantıkla; Ukrayna’da meydana gelen Turuncu Devrimin ve sonrasında ona karşı gerçekleştirilen Mavi Devrimin, Ukrayna üzerinde Batı ve Rusya tarafından gerçekleştirilen bir darbe olduğu sonucu çıkmaktadır.

3.2. Ukrayna’nın Rusya Açısından Önemi

Ukrayna yüzlerce yıllık tarihsel geçmişinde hemen hemen her zaman çeşitli güç odakları arasında mücadele alanı olmuştur. Avrupa’daki bölgesel güçler ve Rusya, Ukrayna topraklarını daima bir geçiş bölgesi, bir üs, stratejik nokta ve tampon bölge olarak kabul etmişlerdir. Ancak Rusya ve Ukrayna boru hatları nedeniyle enerji alanında, tarihsel ilişkileri nedeniyle kültürel anlamda ve tüm unsurları göz önünde bulundurduğumuzda stratejik anlamda vazgeçilmez ve geri dönülmez bir biçimde ortak olan iki ülkedir. Teknolojinin ve küreselleşmenin etkisi ile birlikte Rus coğrafyasındaki enerji kaynaklarının Batıya naklinin başlaması, Ukrayna’nın stratejik öneminin artmasına ivme kazandırmıştır. Enerji çeşitliliğinin fazla olması ve sektörün Rus politik ekonomisindeki artan rolü ile birlikte enerji kavşağı konumundaki Ukrayna Rusya için hem ekonomik hem de politik açıdan daha önemli hale gelmiştir. (Al & Özdil, 2017). Rusya’yı Batı karşısında tartışmasız olarak daha güçlü bir partner haline getiren etkenleri dengelemek için Ukrayna siyasi bir karşı dengeye ihtiyacı duymaktadır. Bu, genelde Batı’nın, özelde ABD’nin oynayacağı rolü tanımlamaktadır (Derman & Ongarova, 2014). Bu sebeple Rusya, Batı’nın Ukrayna ile stratejik ilişki kurmasının önüne geçmek için NATO’nun Ukrayna’yı da kapsayacak şekilde

genişlemesini engellemek, enerji nakil hatlarında Ukrayna'yı baypas etmek gibi politik ve ekonomik hamleler yapmaktadır.

Ukrayna, yaklaşık 604.000 km² yüz ölçümüyle ve 50 milyonu bulan nüfusuyla, geniş ovalara, kara toprak denilen dünyanın en verimli topraklarının üçte birine, zengin hammadde rezervlerine, verimli toprak yapısına, bol miktarda ulaşılabilir doğal su kaynaklarına, uygun iklim koşullarında büyük ölçekli tarım ürünleri üretimine, Avrupa ile Asya arasında köprü konumuna ve enerji geçiş koridoruna, iyi eğitilmiş bir nüfusa, otomobilden uçak üretimine kadar büyük bir sanayiye sahip zengin bir ülke olmakla birlikte Batı ve Rusya arasında paylaşılamayan bir ülke olarak konumlanmaktadır. Nüfusu'nun yüzde 77,8'i Ukraynalı, yüzde 17,3'ü Rus, yüzde 4,9'u Belaruslu, Moldovalı, Kırım Tatarları, Bulgarlar, Macarlar, Rumenler, Polonyalılar ve diğer topluluklardan oluşmaktadır. Resmi dilin Ukraynaca olduğu ülkenin doğu bölgelerinde ağırlıklı olarak Rusça, batısında Ukraynaca konuşulmaktadır (A.A., 2017).

Ukrayna, Halford John Mckinder'in (1919) Heartland'ının merkezinde, jeopolitiği ile öne çıkan bir ülke olarak özellikle NATO'nun genişlemesi ve Avrupa Birliği üyeliği kapsamında değerlendirildiğinde Rusya açısından gözden çıkarılamayacak bir konumda olup, 2014 yılında görüldüğü üzere doğrudan askeri müdahaleyi gerektirecek kadar önemli bir ülkedir. Dini açıdan batıda Katoliklerin, doğuda Ortodokslar'ın yoğun olduğu, Batı'da Ukrayna'lı, Doğu'da Rus asıllıların çoğunlukta olduğu, Batı'da Avrupa yanlılarının, Doğu'da ise Rus yanlılarının egemenliği sebebiyle farklı alanlarda farklı sorunları barındırmaktadır. İlyas Kamalov'a (2008) göre; Ortodoks ve Katolik kiliseleri arasındaki ayrım dini kimlik sorununu, ülkede yaşayan etnik grupların farklılığı ulusal kimlik sorununu ve vatandaşların Batı ve Rusya'ya yakınlık yaklaşımındaki farklılıklar siyasi kimlik sorununu ve buna bağlı olarak dış politikadaki kimlik sorununu ortaya çıkarmıştır.

Rusya'nın kendi yakın çevre havzasında yer alan bir ülke olarak tanımladığı Ukrayna'nın Batı ile geliştirmeye çalıştığı ilişkiler, Rusya tarafından kendi jeopolitik alanına müdahale olarak algılanmaktadır. Bu sebeple Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkileri Rusya açısından sürekli kontrol altında tutulmalıdır. 2003-2004 yıllarında Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan "Renkli Devrim" deneyimleri, Rusya yönetiminde

korumacı bir refleksin oluşmasına sebep olmuştur. Bu tecrübeler ile Rusya, yakın çevre alanı olarak belirlediği sahaların NATO-AB bloğunun nüfuzuna açılmasını kendi çıkarları için tehdit olarak görmüş ve buna karşı hamleler geliştirmiştir. Bu kapsamda gerek Ukrayna'nın doğusuna müdahale ederek gerekse Kırım'ı ilhak ederek bu kapsamda vereceği tepkilerin şiddetini ve hedefini açıkça göstermiştir. NATO-AB ve Rusya arasındaki mücadelenin bir yansıması olarak, Ukrayna'nın AB ile geliştireceği ilişkiler, Rusya'nın enerji konusundaki tekel statüsünü kaybetmesine yol açacak yüksek risk ve maliyet arz eden bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında kendi pazarını çeşitlendirmenin yanı sıra Ukrayna'nın Rusya'yı bypass ederek başka ülkelerle Batı'ya enerji sağlayacak antlaşmalar yapmasının önüne geçilmesi hayati öneme sahiptir (Balcı, 2014).

Rusya Kırım'ı ve bu bağlamda Ukrayna'yı gözden çıkardığı takdirde: öncelikle Karadeniz'i, sonrasında Baltıklardan Hazar'a kadar uzanan geniş bir hat üzerindeki tampon bölgeyi ve dolayısıyla bölgesel inisiyatifi, Avrasya Birliğini hedef alan Gümrük Birliği Projesini, yakın çevresi ve bu bağlamda "güvenlik" ve "imparatorluğun yeniden ihyası" anlamına gelen "Yakın Çevre Politikasını" kaybedeceğini ve enerji güvenliği bağlamında ciddi bir zafiyete uğrayacağını bilmektedir. Rusya için bu zafiyet orta ve uzun vadede iktisadi, siyasi ve güvenlik bağlamında bir beka sorununa neden olacaktır (Erol, 2014). Bu sebeple, Rusya Federasyonu'nun, Ukrayna ile olan ilişkileri açısından bu faktörler dikkate alınmalı ve gelecekte kendi hinterlandında vereceği tepkilerin şiddeti bu açıdan hesaplanmalıdır.

3.3. Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesi

Ukrayna, sahip olduğu jeostratejik önem nedeniyle AB/ABD (Batı) ile Rusya arasında süregelen sistemsel güç mücadelesinde önemli bir cephe ülkesi haline gelmiştir. Nitekim Ukrayna, ABD'nin sistemsel hegemonyasını kırabilmeyi ve çok kutupluluk ekseninde bir uluslararası sistem yaratabilmeyi hedefleyen Rusya ile bu ülkenin yakın çevresinde yer alan ülkeleri kendi hegemonyasına eklemleyerek Moskova'yı kendisi ile işbirliği yapmaya yönlendirmeyi hedefleyen Avro-Atlantik İttifakı arasındaki mücadeleden toplumsal, siyasi ve ekonomik anlamda oldukça olumsuz etkilenmiştir. Çünkü bu mücadelenin Ukrayna özelindeki yansıması etnik/bölgesel

kimlikler üzerinden olmuş ve SSCB'nin dağılmasının ardından geçen sürede ‐Ukraynalılık‐ ekseninde bir ulusal kimlik geliştirebilme anlamında çok da başarılı olmayayan ve alt (etnik/bölgesel) kimliklerin üst (anayasal) kimliğin üzerinde bir meşruiyete sahip olduğu bu ülkede, hükümetler tarafından izlenen politikalar ve alınan kararlar, kimliğe referansla sahiplenilen siyasal/bölgesel ayrımlara, siyasal istikrar-sızlığa ve ayrılıkçı girişimlere kaynaklık etmiştir (Tüysüzoğlu, 2016, s. 48).

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin dönemi Rus Dış politikası, uluslararası sisteme entegre olma ve onu şekillendirmeyi hedeflemenin yanında yakın çevre politikası ile de Post-Sovyet alanda etkinliği artırma üzerine kurgulanmıştır. 2000 sonrası Rus dış politikası ve güvenlik doktrinleri incelendiğinde; Rusya'nın güvenlik algılamasında yakın çevrenin bütünleşik-bölgesel bir güvenlik anlayışıyla yeniden düzenlenmesi ihtiyacı sadece askeri nedenlere değil kültürel sosyal ve ekonomik nedenlere dayandırılmaktadır. Bu kapsamda Post-Sovyet coğrafyaya yönelik siyaset Rusya'nın uluslararası sistem yaklaşımıyla da uyumlu görölmektedir. Buna göre Rusya uluslararası sistemin korunması ve işleyişinde bölgesel güçler başta olmak üzere büyük güçlerin önemli sorumlulukları olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda özellikle 2007 Münih Güvenlik Konferansında Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in (2007) belirttiği gibi Soğuk Savaş sonrasında ABD çıkarlarına dayanan tek kutuplu sistem yaklaşımının devamı mümkün değildir. Putin'e göre, güçler dengesine dayanan çok kutuplu bir yapı, sistemin devamı için gereklidir. Bununla birlikte şu an sistemde var olan trans-Atlantikçi çok taraflılık anlayışının bir nevi kolektif tek taraflılık olduğu eleştirisi Rus dış politikasının ana argümanını oluşturmaktadır (Ergöl, 2012, s. 470).

Bu açıdan bakıldığında Rusya'nın yakın çevresinde bütünleşik-bölgesel güvenlik anlayışının en önemli ülkesi Ukrayna'dır. Rusya'nın en uzun batı sınırını oluşturma, Batı Avrupa'ya uzanan doğalgaz hattının geçiş noktası üzerinde olması ve özellikle doğu sınırında ve Kırım'da yoğun etnik Rus nüfusu barındırması Rusya'nın ekonomik ve siyasi hedeflerinin Ukrayna üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple 2014 yılının Şubat ayından itibaren Rusya, Ukrayna'da iki farklı aşamalı operasyon yürütmüştür. Bunlardan ilki Kırım'ın işgal ve ilhakı; diğeri ise Doğu Uk-

rayna'nın Donbas endüstriyel bölgesinin istilası ile sonuçlanmıştır. Kırım'ın işgali; dezenformasyon gibi yöntemler ile geleneksel metotları ve elektronik savaş gibi sürpriz bileşenleri ihtiva eden gizli askerî operasyonlardan oluşmaktadır. İlhak, Rusya'nın hava kuvvetleri, deniz piyadeleri ve motorize tugayları kullanılarak geleneksel askerî operasyonlar ve yarımada'nın işgal edilmesi ile sona ermiştir (Rojansky & Kofman, 2015).

Ukrayna'da çatışmalara kadar giden süreç, aslında 2004 yılında meydana gelen turuncu devrimden sonra Batı ve Rusya arasında Ukrayna üzerinde yaşanan gizli savaşın sonucudur. 2010 yılında Rusya ile yakın ilişkilerin yeniden kurulması taraftarı olan Victor Yanukoviç'in Cumhurbaşkanı seçilmesi ve AB ile ortaklık anlaşmasının askıya alınmasından sonra Yanukoviç ve Putin arasında imzalanan on beş milyar dolarlık ekonomik yardım ve doğal gazda indirim içeren anlaşma, muhalefet ile Batı yanlısı kesimleri rahatsız etmiş, ülkede yükselen tansiyon, hükümet karşıtı büyük halk kitleleri tarafından yapılan protestolarla daha fazla tırmanmıştır (Semercioğlu, 2016).

Ukrayna'da 2010 başkanlık ve 2012 parlamento seçimlerinden sonra bazı gerginlikler yaşanmasına rağmen 2013 yılına kadar sürdürülebilir siyasi bir ortam hâkim olmuştur (Bingöl, 2014). Ancak 2013 yılı Kasım ayında ortaya çıkan kriz, Ukrayna yönetiminin dış politikada değişikliğe gitmesi ve bu doğrultuda Batı ile yakınlaşmaya çalışmasıyla başlamıştır. Özellikle AB ile ilişkileri geliştirmek isteyen Yanukoviç idaresindeki Ukrayna yönetiminin AB politikasına Rusya karşı çıkmıştır. Çünkü Rusya yakın çevre politikası çerçevesinde bölgede tekrar kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmak için bölge ülkeleriyle bir gümrük birliği projesini hayata geçirmek istemektedir. Bu projeyi Rusya, Ukrayna yönetimine tehdit ve baskıyla kabul ettirmiştir. Rusya'dan gelen tehdit ve baskı neticesinde Ukrayna, AB ile imzalanması öngörülen sözleşmenin imzalanmayacağını açıklamıştır. Bu açıklama üzerine Ukrayna'daki muhalif gruplar sokak gösterilerine başlamıştır. Rusya bu gösterileri öncelikle muhalif grupların mevcut iktidarı yıpratmak için yaptıkları taşkınlık olarak yorumlamış ve olayların Ukrayna'nın AB politikasıyla ilgili olmadığını ifade etmiştir. Başlangıçta olayları sıradan muhalif grupların taşkınlığı olarak değerlendiren Rusya ile

AB ve ABD Ukrayna'daki olaylara taraf olmaktan kaçınmış, sadece kınamışlardır. Nitekim Ukrayna'daki gösteriler şiddetlenip kontrolden çıkınca onlarca sivil vatandaş hayatını kaybetmiş ve Viktor Yanukoviç iktidarı istifa etmek zorunda kalmıştır (Ercan, 2015, ss.105-106).

Ukrayna'da ciddi bir rahatsızlığa yol açan yolsuzluk iddiaları, yaşanan ekonomik kriz ve sonrasında artan işsizlik ve yoksulluk ve seçimler sonucunda oluşan huzursuz toplumsal ve siyasi ortam, Yanukoviç'in bir halk ayaklanması ile devrilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çünkü Ukrayna toplumunun önemli bir bölümü AB üyeliğinin, ülkenin karşı karşıya kaldığı sorunların çözümü için önemli olduğunu düşünmektedir. Bunun yanı sıra, Ukrayna toplumunun büyük bir bölümü, AB ile imzalanacak ortaklık anlaşması ile Ukrayna'nın Avrupalı kimliğinin ve geleceğinin teyit edilmiş olacağını ve böylece bağımsızlık yıllarından bu yana ülkenin kimliği ve dış politikasında görülen belirsizliğin de ortadan kalkmış olacağını düşünmektedir (Tüysüzoğlu, 2016, s. 55). Yanukoviç'in istifası ile birlikte Ukrayna'da Batı yanlısı Peter Poroşenko iktidara gelmiştir. Poroşenko'nun askıya alınan ortaklık anlaşmasını imzalaması ve Batı yanlısı bir tutum sergilemesi Rusya tarafından tepki ile karşılanmış ve Moskova, Ukrayna'nın doğusundaki ve Kırım'daki Rus yanlılarını destekleyerek çatışmalar yaşanmasına yol açmıştır. Rusya hükümeti Ukrayna'da kriz başladığından beri gösterilerin ve çatışmaların Batılı devletler ve ABD tarafından kışkırtıldığını ve bunun mevcut hükümete karşı bir eylem olarak gördüğünü belirtmiştir (Güler, 2018).

Viktor Yanukoviç'in Şubat 2014'te Ukrayna'yı terk etmesi sonrasında Kiev'de 25 Mayıs 2014'te yapılan seçimlere kadar geçici bir yönetim kurulmuştur. Bu yönetim Batı tarafından tanınırken, Rusya tarafından tanınmamıştır. Bunun üzerine Ukrayna'nın Rusya yanlısı bölgelerinde yeni Kiev Yönetimi ve Batı karşıtı gösteriler başlamış ve bu gösteriler kısa zamanda yaygınlaşmıştır. İlk gösteriler Kırım'da başlamış, 27 Şubat 2014 günü Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu ardından da Başbakanlık binası ve 28 Şubat günü ise hava alanı öncelikle kimliği bilinmeyen silahlı ve askeri üniformalı kişiler tarafından işgal edilmiş, köprüler telefon şebekeleri, internet bağlantıları kesilmiştir. Başka bir ifadeyle Kırım'ı Ukrayna'ya bağlayan

bütün yollar kapatılarak bölge abluka altına alınmıştır. Daha sonra Moskova, Kırım'da yer alan Rus vatandaşlarının ve askerlerinin hayatının tehdit altında olduğu gerekçesiyle parlamentodan Ukrayna'da askeri güç kullanılması yönünde yetki talep etmiştir. Sonraki günlerde Kırım'da işgal sürecini başlatan kişilerin Rusya'nın Karadeniz'deki üssüne bağlı Rus askerleri olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır (Ercan, 2015, s. 107). İşgalden sonra 16 Mart 2014'te yapılan referandum ile Kırım Ukrayna'dan ayrılmış ve Kırım'ın Rusya'ya katıldığı uluslararası hukuka aykırı olarak ilan edilmiştir. Kırım'ın bu şekilde Rusya tarafından ilhakı uluslararası kamuoyunda büyük tepki çekmiş ve Rusya'ya karşı bazı ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulanmıştır. Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı Karadeniz jeopolitiğinde radikal bir değişim yaratmıştır. Kırım'ın ilhakı ile Moskova'nın Karadeniz karasuları ve deniz yetki alanları genişlemiş, Rusya hem enerji iletim hatlarına hem de Karadeniz'in muhtemel enerji kaynaklarına sahip olabilecek yeni bir konum elde etmiştir (Çomak & Cerrah, 2014).

Rusya'nın Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da yaptığı operasyonların başarıya ulaşmasına katkı sağlayan dolaylı ve asimetrik yöntemlerin uygulayıcıları Rusya'nın Savunma Bakanlığına bağlı kuvvetleri ile diğer bütün askeri istihbarat ve güvenlik güçlerini kapsayan elit birliklerdir. Ukrayna'da özellikle Kırım'da ortaya çıkan bu elit birlikler 'kibar insanlar' ya da 'küçük yeşil adamlar' olarak adlandırılmışlardır. Ayrıca barış güçleri, Kossaklar (yarı askeri-sınırlı kolluk görevlileri), özel askeri şirketler, yabancı lejyonerler, özel operasyon kuvvetleri ve enformasyon savaşçıları Rusya'nın Ukrayna operasyonunun yardımcı unsurları olarak görev yapmışlardır (Bartles, 2016). Ukrayna'da Rusya tarafından kullanılan bütün bu enstrümanların rolleri ve görünümleri ile uygulamalarının hızla başarıya ulaşması Rusya'nın hibrit tehditler var olmadan hibrit önlemleri uygulamaya koyduğunun kanıtıdır. Kendi kendine hareket ediyormuş gibi görünen ancak belli bir düzen içinde ve planlı hareket ettikleri elde ettikleri kazanımlardan anlaşılan tüm bu kompleks yapı, siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesinin yeni biçim ve yöntemleriyle uyumlu olmasının yanında Gerasimov'un 2013 tarihli makalesinde belirttiği şu hususlarla bir araya getirildiğinde tamamıyla örtüşmektedir:

‘Şaşırtma amaçlı keşif ve terörist güçlere karşılık verme işi, ancak ülkenin tüm güvenlik ve emniyet güçlerinin katılımıyla gerçekleştirilebilir. Genelkurmay bu işe başlamıştır. Bu çalışma savunma ile ilgili federal kanunda yapılan değişikliklere de yansdığı gibi alan (toprak/ülke) savunmasının organize edilmesine dönük yaklaşımların tanımlanmasına dayanmaktadır. O Kanun’un kabul edilmesi ile birlikte, alan savunması idare sistemini tanımlamak ve bu sistemde diğer kuvvetlerin, askeri oluşumların ve devlet yapısının diğer organlarının yerini ve rolünü tespit edip uygulamak gerekmektedir. Bizim, kurumlar arası güçlerin kullanımı ve alan savunmasını uygulama araçları ve modern şartlarda terörist güçlerle mücadele ve düşmanın şaşırtma amaçlı kullandığı güçler konusunda ayağı yere sağlam basan tavsiyelere ihtiyacımız var. Afganistan ve Irak’ta askerî harekâtlar yürütmenin sağladığı tecrübeler; Rusya Federasyonunun diğer bakanlıklarının araştırma organları ve ajansları ile birlikte çatışma sonrası dönemdeki süreçte silahlı kuvvetlerin rolü ve bu sürece katılımının boyutlarının belirlenmesinin, öncelikli görevlerinin tespitinin, birliklerin harekete geçirilme yöntemlerinin ve silahlı kuvvetlerin kullanımının sınırlarını belirlemenin önemini göstermiştir’.

Gerasimov, düzenli ordunun faaliyetlerinin artık doğrudan silahlı çatışmaya girmenin ötesinde bütünleşik-bölgesel savunma anlayışı kapsamında düzensiz faaliyet gösteren tüm Rus uygulayıcılarını kapsayan ve onlara çatışma alanlarında destek vermeye odaklanmış bir yapıya evrildiğine dikkat çekmektedir. Gerasimov’un dikkatini çektiği bu yapı ile ülkenin hibrit kapasitesini ileri bir safhaya taşımış olduğu görülmektedir. Rusya adına her yerde bulunabilen dronların kullanılması, Rus-Ukrayna Savaşı’nın Donbas’taki faaliyetlerinin belirleyici bir özelliği haline gelmiştir. Bununla birlikte, çoğu zaman insansız araçların tartışılmasında göz ardı edilen Rusların bu araçları nasıl kullandığıdır. Onlar yalnızca havadan gözlem yapmak yerine, entegre hava savunma sistemi kapsama alanından ve uzun menzilli görev kabiliyetinden faydalanan, yüksek derecede entegre bir sistemin parçası olarak kullanılmıştır. Donbas’ta Rusların taktik ve operasyonel keşif görevi modeli olan özel gözlem, siber yetenekler ve coğrafi konumlandırma teknolojisi ile dronların ve roket ve topçu ateşinin bir birleşimi olan bu taktik sürekli olarak etkileyici sonuçlar getirmiştir Rusya’nın kullanmış olduğu hibrit yöntemlerin amacı ve hibrit sistem içindeki Rus kara

savaşı yöntemi kuşatmanın tercih edilen savaş yöntemi olduğu yerel hâkimiyet ve ‘çıkartma yoluyla toplama’ stratejisine dayanmaktadır. Rus hibrit savaş yöntemi ayrıca zamansaldır da; bu yöntem, hızın işin özü olduğu sınırlı savaşlar üzerine odaklanmıştır. Amaç hızlı hareket etmek, hedefi ele geçirmek ve düşman veya uluslararası toplum ne olup bittiğini anlayıp ilerlemeyi durdurmak için uygun bir tepki vermeden kuvvetli bir birlik ile bunu pekiştirmektir (Fox & Rossow, 2017).

3.4. Müdahalenin Unsurları

Ukrayna’da görüldüğü üzere aşırı şiddet içeren örgütler, mevcut teknolojilerle aşırılık yanlısı ideolojileri birleştirerek bölgesel güvenlik için öncelikli bir tehdit oluşturmaktadırlar. Örtüşen devlet ve devlet dışı şiddet, aktörlerin amaçlarına ulaşmak için teknikleri, yetenekleri ve kaynakları harmanladıkları bir çatışma alanı haline gelmektedir. Bu tür “hibrit” çatışmalar, Rusya’nın Kırım’da uyguladığı gibi devlet dışı bir kimliğe bürünmüş askeri güçlerden oluşabilir veya DEAŞ’ın Irak ve Suriye’de gösterdiği gibi, ilkel birleşik silah yeteneklerini sahaya çıkararak aşırı şiddet kullanan bir örgütü içerebilir. Hibrit çatışmalar aynı zamanda, Doğu Ukrayna’da tanık olduğumuz gibi çok çeşitli silahlar kullanarak ortak amaçlara yönelik birlikte çalışan devlet ve devlet dışı aktörlerden oluşabilir. Hibrit çatışmalar belirsizliği artırmaya, karar vermeyi zorlaştırmaya ve etkili cevapların koordinasyonunu yavaşlatmaya hizmet etmektedir. Bu sebeple saldırgan ülkeye sağladığı bu avantajlar nedeniyle bu çatışma biçiminin gelecekte de devam etmesi muhtemeldir (NMS, 2015, s. 4).

Ukrayna örneği göstermiştir ki; gelecekte çatışma bölgelerinde artık düzenli ordu birliklerinin tüm birimleri değil, istihbarat destekli küçük gruplar halinde özel operasyon birlikleri kullanılacaktır. İstihbarat birimleri, yerel görünümlü özel yetiştirilmiş askerler ve ordu birlikleri ile diğer tüm Rus uygulayıcılarının yanında, Ukrayna’da kullanılan en önemli güç, Rusya’nın geç keşfettiği medya organları ve internet olmuştur. Özellikle Russia Today televizyonu ve Sputnik International radyosu, Rusça yayınlarının yanı sıra İngilizce yayınları ile de Rusya’nın Ukrayna özelinde yaptığı tüm operasyonların Batı tarafından dezenformasyona uğratılmasını engellemek ve bu operasyonların halk desteğiyle yapıldığı yönünde bir algı oluşturmak için kullanılmıştır. Bu medya kuruluşları dışında gerek Twitter gibi internet uygulamalarını

kullanan ve trol diye adlandırılan gruplar gerekse siber operasyon birimleri yerel iştirakçilerle birlikte tüm eylem birimlerinin operasyonlarını kolaylaştırmıştır (Renz & Smith, 2016). Ukrayna'daki meydan ve anti-meydan protestolarının ana kitlesi olan gençlik hareketleri ise kitlesel protestoları katalize etmenin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, Rusya'nın 2004'te Ukrayna'daki Turuncu Devrim'in ardından çıkarlarını korumak için attığı adımlardan biri, 2005'te Nashi'nin (Bizimkiler), yani anti-faşist gençlik hareketinin kurulması olmuştur. Nashi manifestosunda formüle edildiği gibi hareketin amacı, onun Rus yumuşak güç aracı olarak yaratıldığına dair kanıtlar sunmaktadır: Bu manifestoda Nashi amaçlarını şöyle açıklamaktadır:

“Amacımız Rusya'yı yirmi birinci yüzyılın küresel bir lideri yapmaktır. Rusya'nın diğer ülkeler ve halklara karşı askeri-politik bir hegomonya kurmasını değil, Rusya kültürünün, yaşam tarzının ve politik, ekonomik ve sosyal yapısının çekiciliğine dayalı Rusya'nın dünyadaki nüfuzunu amaçlıyoruz” (Bērziņa, 2014,s. 17).

ABD Ordusu Özel Harekât Komutanlığının hazırladığı bir belgede Gri Bölge olarak adlandırılan ve içerisinde bir dizi gizli uygulamayı barındıran göstergelerden bahsedilmekte ve bu göstergelerin algılanması ile birlikte Rusların Ukrayna ve Kırım'daki faaliyetleri üzerine odaklanılmaktadır. Gri bölgede, Birleşmiş Milletler Şartı'nın kuvvet kullanımını öngören ve tüm üyelerin uluslararası ilişkilerinde, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletlerin amaçlarına aykırı herhangi bir şekilde tehdit veya güç kullanımından kaçınması gerektiğine dair 2. Maddesinin 4. bendinde belirtildiği gibi 'güç kullanımı eşiğinin altına düştüğünde devlete dayalı saldırganlığın yedi öncü göstergesi verilmektedir. Bu öncü göstergelerin Doğu Avrupa bölgesindeki vaka çalışmalarının değerlendirilmesine dayanarak bölgeye özgü olduğunu belirtmek gerekmektedir. Diğer bölgelerde benzer Gri Bölge özellikleri görülebilir; bununla birlikte, bölgesel aktörlerin ve koşulların kendine özgü doğası ile ilgili bağlamda bu gri bölgelerin özel göstergeleri de olabilir. Aşağıdaki öncü göstergeler devletlerin, bir insan alanı modelinin objektifi aracılığıyla bakıldığında, belirsiz yollarla çıkarları agresif bir şekilde nasıl takip ettiğini anlamada rehberlik etmektedir (USASOC, 2015, ss. 14-15).

Bu bağlamda aşağıdaki öncü göstergeler Rusya'nın Ukrayna'daki uygulamalarını, Gri Bölge aktiviteleri ve hibrit yöntemler açısından değerlendirildiğinde, mantıki çerçeveye oturtmaktadır.

- **Geleneksel Olmayan Önlemler;** Bir hükümeti zorlamak, istikrarsızlaştırmak veya devirmek için konvansiyonel savaşın yetersiz olduğu dönemde kullanılan taktiklerdir. Bunlar, meydana gelecek eylemi gözlemleyenleri duyarsızlaştırmak için fiziksel, bilişsel ve ahlaki çerçevelerde kalıcı, düşük seviyeli eylemlerin kullanılmasını, çevrenin ve diğer faaliyetlerin hazırlanması için gizli ve örtük istihbarat ve özel hareket unsurlarının kullanılmasını ve görünürde "savaşı" gizlemek için İnsan hakları alanındaki artan etkinlikleri barındırmaktadır. Rusya özellikle Donbas bölgesindeki çatışmalarda insani konvoylar adı altında halka yardım amacıyla kendi özel birliklerini çatışma bölgelerine yerleştirmiş, Kırım'da ise sinyal bozma gibi telsiz haberleşmesini kesen bir dizi örtük faaliyette bulunmuştur.
- **Askeri Olmayan Önlemler;** zaman, kuvvetler, ilişkiler, fikirler ve coğrafya konusunda konumsal avantaj yaratmak için politik, ekonomik ve diplomatik araçlardır. Bu araçlar, ilgi alanlarındaki milletler, kilit görevliler ve/veya özel sektör ile siyasi/ekonomik bağların geliştirilmesini, savaş hedeflerine yönelik amaçlanan politik/ekonomik bağların istihdamını içermektedir. Rus özel kuvvet ve istihbarat görevlileri Kırım'da olduğu gibi baskıyla ya da kendiliğinden devlet görevlilerinin kendi safına geçmesini teşvik etmiştir.
- **Nüfus Temelli Güçten Yararlanma;** Grupları etkilemek ve harekete geçirmek için, seferber etmek amacıyla zarar görmüş/istismar edilebilir toplum kesimlerinin potansiyel olarak "ev sahibi" güçler üzerinde kullanılması ile hedeflenen, nüfusun artan etkinliğinin mücadele edilen hedeflere yönelmesidir. Rusya, gerek Kırım'da

gerekse doğudaki çatışma bölgelerinde yerel ayrılıkçılar ve Rus asıllıları ve Rus yanlılarını aktif olarak kullanmıştır.

- **Bilgi Önlemleri;** Aldatma için mesajlaşma ve propaganda ile takip eylemleri için koşullar koymayı reddetme, gelecekteki eylemler için bahane sağlamak amacıyla makro/mikro hikayelerin kullanılması, açılan savaşın niteliğine, kapsamına ve süresine ilişkin belirsizliği ve yanlış yönlendirmeyi artırmak için kamuoyu oluşturma ve propaganda çabalarında artış gözlenmektedir. Özellikle Donbas bölgesinde Rus ayrılıkçıların ya da yerel halkın katledildiğine dair haberler yayılmış ve toplum bu tür haberler ile manipüle edilmiş ve olaylar bölge dışına internet ve sosyal medya aracılığıyla farklı şekilde yansıtılmıştır.
- **Hukuki Önlemler;** İlgi alanlarını geliştirmek ve başkalarını baskı altında tutmak veya zorlamak için kendi kendine tanımlanmış yasal çerçeveler ve süreçleri içermektedir. Bu önlemlerin uygulamaya konulması için yasal öncüllere dayanarak niyet beyanı, uyarı, ulusal yasalar veya emsaller temelinde bölgesel genişleme gerekmektedir. Kırım'da Rusya tarafından yönlendirilen yöneticiler referandum gibi yasal bir süreci illegal bir şekilde kullanarak Kırım'ın ilhakını meşrulaştırmak için mücadele etmiş, sonrasında Kırım Ukrayna'dan ayrıldığını ve Rusya'nın idaresine girdiğini ilan etmiştir. Bu konuda Kırım'ın ilhakı iyi çalışılmış bir örnek olarak görülmektedir.
- **Teknoloji Önlemleri;** Mevcut ve yeni teknolojilerin, standart ve standart olmayan şekillerde kullanımını da dâhil olmak üzere kullanımını, siber sistemler, insansız hava sistemleri, hassas mühimmat, robotik ve KBRN gibi temel ve ileri silahların kullanımını, asker toplamak, finans işlemleri, operasyonel planlama ve propaganda için siber alanın kullanılmasını ve sivil ve askeri hedeflerle hükümet hedeflerine karşı siber alan saldırılarının kullanımını içermektedir. Bu önlemler Kırım'da başarıyla uygulanmış ve Kırım'ın enerji hatları siber saldırılarla kesilerek dış dünya ile bağı kesilmiş ve işgal başarıya ulaşmıştır.

- Konvansiyonel Askeri Önlemler; Birleşik silahlı manevra, geniş alan güvenliği, güç gösterisi, aldatma, inkar ve infaz gibi yöntemler ile stratejik hedefleri desteklemek için geleneksel güçlerin kullanılmasını, potansiyel bir sınır ötesi operasyon alanının yakınında büyük ölçekli konvansiyonel kuvvet hareketini ve önceden var olan üslerdeki kapasitelerini arttırmak için resmi bir anlaşma ile bir ülkede konumlandırılmış konvansiyonel kuvvetlerin artan kullanımını içermektedir. Donbas bölgesinde yerel halka olan desteğini göstermek isteyen Rusya ilk etapta yaklaşık kırk bin askerle bir tatbikat yapmış, bölgeye top, tank ve füze rampaları yerleştirerek gerektiğinde askeri müdahalede bulunabileceğini göstermiştir. Ayrıca Kırım'daki üssünü tahkim ederken gizli bir şekilde üsse fazladan asker ve silah sistemleri sokmuştur.

Yukardaki öncü göstergeler ışığında belirsiz savaşın gizli doğası göz önüne alındığında Spetsnaz, Rusya'nın Ukrayna'daki operasyonlarında önemli bir rol oynamıştır. Tarihsel olarak, Spetsnaz daha çok derin keşifler, nükleer misyonlar ve büyük çaplı geleneksel savaş bağlamında, komuta ve kontrol yapılarını bozma ile görevlendirilmişlerdir, fakat son yıllarda, özellikle “küçük savaşlarda” daha etkin bir şekilde mücadele etmek için acı verici fakat sonuçta başarılı bir adaptasyon sürecinden geçmişlerdir.

Rusya'nın Kırım'da normal ikmal faaliyetleri için kiraladığı Sivastopol deniz üssü, elit kuvvetlerin ve teçhizatların buraya yerleştirilmesi için uygun bir kılıf oluşturmuştur. Rus kuvvetleri burada sıkı bir telsiz sessizliği sağlamış ve böylece NATO'nun izleme çabalarını engellemiştir. Rusya'nın Spetsnaz destekli “partizan ekipleri” ve üzerinde herhangi bir işaret olmayan üniformalı deniz piyade kuvvetleri (küçük yeşil adamlar), önemli altyapıları kontrol altına almak için yarımadanın içine doğru hızla hareket etmiştir. Bu ekipler yerel Ukrayna üslerini kapatmış, iletişimi kesmiş ve Ukrayna birliklerinin desteğini engellemiş, aynı zamanda Ukrayna kuvvetlerini taraf değiştirmeye ikna etmek için bilgi savaşı tekniklerini kullanmıştır (Connell & Evans, 2015).

İlhakın ilk aşamasında, Kırım'da üç ayrı kuvvetin konuşlandırıldığı görülmüştür. Bunlar “kibar insanlar” olarak adlandırılan grup, Rus özel kuvvetleri ve müdahale güçleri olan özellikle Spetsnaz ve Karadeniz Filosuna bağlı bir deniz birimi olan 810. Bağımsız Deniz Piyade Tugayı birlikleridir. Bu insanlar son model ekipman ve üniformaları içinde ayırt edilebilmiş, görevlerini profesyonelce yerine getirmiş ve yerel polis gücünün unsurları, özellikle de ‘Berkut’ polis asayiş birimi tarafından desteklenmişlerdir. Ukrayna'nın merkezinde Rusça konuşanlar ile Kiev'deki yeni rejimin alarma geçirdiği yerel unsurlar aracılığıyla bir ayaklanma tasarlayan Moskova, ülkenin doğusunda ise Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri olarak adlandırılan vekil rejimler kurmuştur. Onlar kendi milis gruplarını, hükümet tarafından devşirdikleri yerel gönüllü gruplar, paralı askerler, suçlular ve sığınmacılar arasından oluşturmuşlardır. Bu milis gruplar Rusya'dan gelen unsurlar tarafından güçlendirilmiş, desteklenmiş ve bazen de denetlenmişlerdir. Gerçek gönüllülerden, milliyetçilerden, yerel halktan ve paralı askerlerden oluşan bu milisler, askeri personele hizmet etmenin yanı sıra Rus hükümet yapıları tarafından hizmete alınmış, silahlandırılmış ve ülkeye sokulmuştur (Galeotti, 2016, s. 285).

Rusya Ukrayna'nın doğusunda insansız hava araçları ve uzaktan kumandalı araçlarla operasyonel istihbarat ve taktik hedefleme yapmış, bu arada bu bölgedeki Rus ayrılıkçılar toplumu sindirmek için; dehşet verici şiddet, kaçırma, işkence, suikast, toplu katliam, tecavüz ve mahkumların infazı gibi suçlara karışmış ve bu yaptıklarının çoğunu videoya kaydetmiş ve internette yayınlamıştır. Aynı zamanda Rusya, insani konvoy görünümündeki birliklerini sahadaki kuvvetlerini güçlendirmek için kullanmıştır. Ayrıca bu bölgede mekanize birlikler yerine Spetsnaz gibi özel operasyon birlikleri ile reaktif zırhlı T-90 tankları ve çoklu roketatar bataryaları kullanılmıştır. Modern üst üste bindirilmiş yoğun hava savunması; sofistike elektronik karşı önlemler ve hava savunmasını önleme yeteneklerinin eksikliğinden dolayı Ukrayna Hava Kuvvetleri'ne yapılabilecek hava desteğinin önüne geçmiş ve Ukrayna helikopterleri savaşın dışında tutulmuştur. Ukrayna ordusunun ulusal haberleşme sistemine bağımlı olması ve sahada dijital olmayan telsizler kullanılması bu telsizlerin parazit yapmasına, yayınlarının

kesilmesine ve gerçek zamanlı hedeflemelere karşı savunmasız kalmasına neden olmuştur (Connell & Evans, 2015, ss.11-12).

Gerasimov'a (2016) göre Donbas'ta meydana gelen olayların sebebi aslında Renkli Devrimin kendisidir. Ona göre; geleneksel askeri operasyonlar, askeri sanat kurallarına göre yürütülür. Prensip olarak, doğası ve sonuçları tahmin edilebilir. Dolaylı yöntemleri kullanmanın sonuçları ise tahmin edilemez. Bir hibrit operasyon tarafından hedef haline gelen bir devlet genellikle tam bir kaos, siyasi kriz ve ekonomik çöküş haline geçer. Sivil nüfusun etnik veya dini gerekçelere dayanılarak öldürülmesi, ağır suçların işlenmesi ve kontrolsüz göçlerin başlaması "Renkli Devrimlerin" sonucu olarak ortaya çıkar. Gerasimov (2016), Ukrayna'da hibrit yöntemlerin Batı tarafından uygulandığını iddia ederek sonuçlarının da Batı'nın sorumluluğunda olduğunu ifade etmektedir. Kendisinin daha önce belirttiği üzere, hibrit yöntemlerle mücadele ancak yine hibrit yöntemler ile yapılır. Dolayısıyla Rusya, Ukrayna'da Batı ile mücadelesini hibrit savaş yöntemleri ile yapmıştır.

Rus hibrit savaşı incelendiğinde, onun düşmanları istikrarsızlaştırmak için barış zamanlarında gizli olarak yürütüldüğü görülmektedir. Rusya'nın hibrit taktiklerinin ana amacı, önce gizli eylemlerle siyasi hedeflere ulaşmak, gizli eylemler etkisiz veya yetersiz kalırsa partizan kuvvetlerini kullanmaktır. Partizan kuvvetler de hedeflere ulaşamıyorsa, Rus hibrit savaşına geleneksel Rus birlikleri de katılarak savaşın sonuca ulaştırılması sağlanmaktadır. Bunun örneği Donbas'ta Temmuz 2014 ile Şubat 2015 arasında yaşanan çatışmalarda görülmüştür; Iloviask, Donetsk Havaalanı, Luhansk Havaalanı ve Debaltseve'deki çatışmaların her birinde geleneksel Rus kara kuvvetleri, ayrılıkçılara Ukrayna silahlı kuvvetlerini yenmelerinde açıkça yardımcı olmuştur (Fox & Rossow, 2017).

Rusya, Ukrayna genelinde geniş bir yelpazedeki iletişimi ve sinyalleri kapatabilecek elektronik savaş sistemlerini kullanmıştır. Bunlar REB kavramı altında gruplandırılan bir iletişim bozma aracı sistemidir. REB'in amacı, taktiksel ve operasyonel komutanlar için hayati önem taşıyan iletişimi engellemek veya kesmektir. Rus ordusu, erişimi engelleme/bölgeden men etme amacıyla BUK-M1-2, Pantsyr-S1, S-300VM ve S-400 gibi roket sistemleri yanında Tor-M1, 55Zh6UE NEBO-UE,

RTUT, R330 Series gibi radar, sistem karıştırıcı ve engelleyici elektronik savaş araçlarını kullanarak gerek hedef belirleme gerekse hedeften sakınma amacıyla sahadaki milis güçleri ya da kendi özel kuvvetlerini gerektiğinde korumuş, gerektiğinde ise birliklerinin görünmezliğini garantilemiştir. Ayrıca Iskander-M, 2S35 Koalitsiya-SV SP Artillery, TOS-1A Flamethrower, BM-21 MLRS ve BM-30 Smerch MLRS roket ve topçu sistemleri ile Orlan 10, Forpost, Dozor 100 gibi İHA sistemlerini kullanmış ve hedef işaretleme yaparak bütün bu silahların atış gücünü iyileştirerek nokta atışlar yapılmasını sağlamıştır (Public Intelligence, 2016). Tüm bu elektronik savaş yeteneği, hızlı ve kesintisiz iletişim ağı ve tek merkezden kontrol edilebilen atış sistemleri Rusya'nın Ukrayna müdahalesini başarılı kılan ana etken olarak ortaya çıkarken, Gerasimov'un sık sık üzerinde durduğu askerlik bilimine verilen önemin sonuçları alınmıştır.

3.5. Müdahalenin Sonuçları

Ukrayna krizinde Rusya'nın politik hedefleri; Ukrayna'daki Batı yanlısı hükümeti yıpratmak ve uzun vadede düşürmek, kendine yakın bir hükümeti işbaşına getirmek, bu olmazsa en azından Ukrayna'nın Batı'yla yakınlaşmasını engellemek, kendi ülke vatandaşlarının ve Rusça konuşan diğer ülkelerdeki halkların desteğini sağlamak ve Batı halkları üzerinde ise “makul şüphe” oluşturmaktır (Karabulut, 2016).

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin sonuçları siyasi açıdan değerlendirildiğinde; Kırım'ın ilhakı self-determinasyon ve uluslararası meşruiyet açısından sorunlu olsa da gerek ABD, gerekse Avrupa Birliği tarafından etkin bir karşılık görmemesi sebebiyle kabul görmüş sayılmaktadır. ABD, Rusya'nın vereceği tepkiyi net olarak algılayamadığı için ve hali hazırda farklı bölgelerde farklı güçlerle Rusya ile bir hegemonya mücadelesi yürüttüğünden, Ukrayna konusunda Rusya'yı uyarmaktan öteye geçmemiştir. Avrupa Birliği ise enerji güvenliği açısından bağımlı olduğu Rusya ile ilişkilerini tamamen koparmamak adına sadece ekonomik yaptırımlara başvurmuştur. Dolayısıyla uluslararası politik-ekonomi temelli bir yaklaşım çerçevesinde bağımlılık ilişkisi sonucu olarak Ukrayna özelinde Rusya karşılıklılık gerektiren bir ilişkiye razı olmadığını göstermiş, siyasi, ekonomik ve askeri açıdan çıkarları söz

konusu olduğunda anında askeri müdahalede bulunabileceğini göstermiş ve bu açıdan zafere ulaşmıştır.

Müdahalenin sonuçları askeri açıdan incelendiğinde; Özellikle Kırım'ın ilhakiyla birlikte Sivastopol limanının ve Kerç boğazının kontrol altına alınması Rusya'nın Karadeniz filosunun gücünü ve etkinliğini pekiştirmiş, Karadenizde Rusya'nın siyasi çıkarlarının yanında ekonomik çıkarlarının da korunması için askeri kapasitesinin artırılması sağlanmıştır. Aynı zamanda Rusya'nın, ordusunu modernleştirme çabalarının meyvelerini vermeye başladığı görülmüş, yeni silah sistemlerinin, otonom idare sistemlerinin ve enformasyon araçlarının etkin kullanımının sonucunda askeri müdahalenin başarıya ulaşmasının sağlandığı, bu başarının özellikle Rus vatandaşlarına ve Avrasya bölgesinde Rusça konuşan ülkelere aktarımının internet ve sosyal medya kullanımıyla Rusya'nın müdahalelerinin haklılığını ortaya koyduğu yönünde algı oluşturulmasına katkı sağladığı yadsınamaz şekilde kabul görmüştür.

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi, ekonomi açısından Rusya'ya çok önemli kazanımlar getirmiştir ve bu kazanımlar aslında siyasi ve askeri zaferlerin de sonucu olarak birbirini tamamlamıştır. Rusya açısından, AB ülkelerine gaz ihracatı sadece ekonomik bir gelir değil, aynı zamanda jeopolitik bir araç konumundadır (Dal & Kurşun, 2017). Bu sebeple Rusya, Avrupa Birliği'ne halen kendisinin enerji güvenliğini elinde bulundurduğunu ve petrol ve doğalgaz açısından kendisine bağımlı olduğunu göstermiş ve bu açıdan Avrupa'nın şiddetli tepkilerinin önüne geçmiştir. Rusya, Karadeniz'deki filolarının hareketliliğini artırmış, fakat bunu daha ekonomik bir hale getirmiştir. Karadeniz tabanındaki enerji kaynaklarına sahip olma açısından da Karadeniz pastasına ortak olmuştur. Üstelik Kırım'ın Rusya tarafından ilhaki Karadeniz jeopolitiğinde radikal bir değişim yaratmıştır. Kırım'ın ilhaki ile Moskova'nın Karadeniz karasuları ve deniz yetki alanları genişlemiş, Rusya hem enerji kaynakları iletim hatlarına hem de Karadeniz'in muhtemel enerji kaynaklarına sahip olabilecek bir konum elde etmiştir (Çomak & Cerrah, 2014).

Kırım'ın ilhaki bölgeyi istikrarsızlaştırmasının yanında yeni bir donmuş çatışma yaratmıştır. Rusya, Kırım'ın statüsünü "kapalı" bir mesele olarak görse de, uluslararası toplum Kırım'ın Rusya'ya ilhakını tanımayı reddetmektedir. Bununla

birlikte, Kırım konusu Rusya'nın küresel güvenlik gündeminden bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Rusya'nın Suriye ihtilafındaki varlığını genişletmesi ve Güney-Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya'daki siyasi ve ekonomik adımları, yakın çevresinde ve onun ötesinde Rus üstünlüğünü savunan bir jeostratejik tasarıma işaret etmektedir (De Pedro, Sukhankin, & Tsakiris, 2017). Ukrayna'da yaşanan etnik temelli çatışmaların Rusya'ya komşu ve önemli oranda Rus etnik kökenli nüfusa sahip ülkelerde de yaşanması artık daha muhtemel olarak görülmektedir. Rus etnik kökenlilerin toplam nüfusa oranının yüksek olduğu ülkelerde bugün itibarıyla herhangi bir karışıklık olmaması, ileride etnik temelli bir karışıklığın yaşanmayacağı anlamına gelmemektedir. Gerek Batı yanlısı politika yürütmeleri, gerekse AB ve NATO gibi kuruluşlara üye olmak istemeleri bu ülkelerin de Rusya tarafından siyasi ve ekonomik olarak ileride cezalandırılmalarına neden olabilecektir (Ağır, 2016).

3.6. Müdahalenin Analizi

Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasından sonra Rusya'nın yakın çevresine ve dünya politikasına ilişkin olarak hayata geçirdiği politikaların arkasındaki güvenlik algısına bakıldığında, Ukrayna'nın kurulması planlanan Rus İmparatorluğu için önemine işaret eden Aleksandr Dugin (2014), Ukrayna'nın bağımsızlığının ve egemenliğinin Rus jeopolitiği için son derece olumsuz bir durum olduğunu vurgulayarak bunun prensipte askerî bir çatışmayı kolaylıkla teşvik edebileceğine dikkat çekmiştir. Ukrayna'nın mevcut durumunda Özi Kalesi'nden Kerç Boğazı'na kadar Karadeniz'den yoksun bir Rusya'nın gerçekte kimin tarafından kontrol edildiği belli olmayan son derece küçük bir kıyı şeridine mahkûm olacağını ve bu şekilde normal ve bağımsız bir devlet olarak mevcudiyetinin şüpheyle karşılanacağını ifade etmektedir. Ayrıca bağımsız bir Ukrayna devletinin birtakım toprak talepleriyle, Avrasya'nın tamamı için büyük tehlike arz ettiğine vurgu yaparak Ukrayna meselesi çözüme kavuşturulmadan kıtasal jeopolitikten bahsetmenin hiçbir anlam ifade etmeyeceğini belirtmiştir. Bu sebeple Rusya'nın Ukrayna müdahalesi kaçınılmaz bir son olarak görülmüştür (Kurt, 2018).

Bölgenin siyasi ve askeri tarihine bakıldığında Avrasya'nın, ulus-devlet ve merkezîyetçi idarelerin kolaylıkla oluşturulabildiği ve düzenli savaş icra etmek için

uygun bir bölge olmadığı görülmektedir. Bu sebeple bölge, 19. yüzyıla kadar imparatorluklar (Pers, Roma, Bizans, Osmanlı ve Rus İmparatorlukları) tarafından yönetilmiştir. Bu bir tesadüf veya sürpriz değildir. Bu sebeple bileşik ve/veya hibrit savaş bu coğrafyada bir tercih olmanın ötesinde savaşıyan taraflar için coğrafi, demografik, politik ve antropolojik şartlar tarafından dikte edilen bir gerekliliktir (Yıldız, 2018). Bu açıdan bakıldığında Rusya'nın Ukrayna'da düzenli birlikler kullanmadan devamlılığı olan bir sonuç elde etmesinin en etkin aracı hibrit yöntemlere bağlı müdahaleleri olmuştur.

Rusya, 2008 yılında ABD'nin Gürcistan'daki müdahalelerini gerekçe göstererek Gürcistan'ı işgal etmiş, akabinde Güney Osetya ve Abhazya'yı bağımsız devletler olarak tanıyarak ABD'nin NATO üzerinden siyasi olarak sürdürdüğü genişleme çabalarına karşı ilk ciddi karşılığını askeri müdahale şeklinde vermiştir. Aynı şekilde NATO'nun Doğu'ya doğru genişleme çabalarının bir yansıması olan Ukrayna özeledeki gelişmelere de cevabını Kırım'a ve Ukrayna'nın doğusuna gizli ve açıktan askeri müdahaleler ile vermiş ve Kırım'ı ilhak ederek ve Doğu'daki Luhansk ve Donbas bölgesinin egemenliğini elinde tutmak için oradaki soydaşlarının geleceğini garanti etmek adına müdahil olduğunu belirterek NATO'ya ikinci askeri karşılığını vermiştir (Ünalımsız & Oğuz, 2019).

Avrupa ve Rusya arasında tarafsız bölgede kalan Ukrayna, iki taraf için de ekonomik açıdan büyük önem arz ettiğinden Avrupa'nın NATO ve ABD üzerinden, Rusya'nın ise kendi hedefleri doğrultusunda doğrudan baskısı altına bulunmaktadır. Dolayısıyla içeride Rusya ve Ukrayna yanlıları olarak kimlik açısından ikiye bölünmüş olan toplum, ülkenin siyasi ve ekonomik olarak da bölünmesinin önünü açmakta ve dış müdahaleye hazır halde bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak ülkenin öz kaynaklarının yanı sıra potansiyel ekonomik varlığı da tehlikeye atılmaktadır. Sonuç olarak siyasi hedefleri belirlenmiş, askeri müdahaleleri hibrit yöntemler ile desteklenmiş olan Rusya'nın, Ukrayna müdahalesinde başarıya ulaşılmasıyla ekonomik sonuçlar kendiliğinden kazanılmış olmakla birlikte, siyasi ve askeri kazanımların devamlılığının sağlanması da ekonomik olarak garantiye alınmış olmaktadır. Ukrayna'da geçmiş deneyimler ve teorik değerlendirme göstermektedir ki yeni nesil savaş,

devlet işlevlerini istikrarsızlaştırmayı ve iç düzeni değiştirmeyi amaçlayan birçok seviyedeki çabaları içerdiğinden yeni nesil savaşların ağırlık merkezi, Ukrayna örneğinde olduğu gibi geleneksel savaşların aksine toplum üzerine odaklanacaktır (Banasiç, 2016).

Anton Shekhovtsov (2015), Rus doğrusal olmayan hibrit operasyonları için üç şartın gerekli olduğunu ileri sürmektedir. İlk şart, hibrit kuvvetlerin (küçük yeşil adamlar) yalnızca etnik açıdan ve kültürel olarak saydam oldukları ve kolayca tespit edilemedikleri Rusça konuşulan bölgelerde konuşlandırılabilmesidir. İkincisi, operasyonun örtük doğası gereği Rus güçlerinin kolayca gerekli görülen yerlere ulaştırılması yani lojistikdir. Üçüncü koşul ise bir bölgedeki devlet gücünün zayıf olduğu ve devlet sınırının kötü kontrol edildiği bir bölgenin olmasıdır. Rusya kötü kontrol edilen Kerç Boğazı yoluyla birliklerini Kırım'a rahatça sokmuş, Donbas'ta yerel halk desteğiyle sınır bölgesini kontrol altına almıştır. Ukrayna ve Rusya arasındaki vizesiz geçiş rejimi sayesinde küçük yeşil adamlar Kırım'a kolayca girmiş ve Ukrayna'da Rusya'nın fark edilemeyen bir hızda ilerlemesinin önü açılmıştır.

Bir bütün olarak incelendiğinde Ukrayna'daki çatışmalar üç farklı aşamada analiz edilebilir. Birincisi, Ukrayna'da AB/ABD ile Rusya yanlıları tarafından düzenlenen Maidan ve Anti-Maidan protestoları, ikincisi, Kırım'ın yerel destekli Rus birliklerinin katılımı ile işgali ve yasadışı ilhakın gerçekleşmesi ve üçüncüsü, Doğu Ukrayna'da Batılı devletlerin desteklediği Ukrayna hükümet güçleri ile Rus destekli ayrılıkçılar arasında devam eden çatışmalardır. Bu kapsamda Ukrayna'nın doğusunda yaşanan çatışmalar Abhazya ve Güney Osetya'da olduğu gibi "donmuş bir çatışma" ile sonuçsuz bırakılabilecek bir süreç olarak görülmektedir. Bu donmuş çatışmanın ileride yeni bir Rus ilhakı ile sonuçlanmayacağına ise garantisi yoktur (Karabulut & Oğuz, 2018).

Davet ile müdahale kavramı kapsamında Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini değerlendirmek gerekirse: öncelikle davet ile müdahale; herhangi bir nedenle ortaya çıkan bir iç silahlı çatışma veya silahlı ayaklanma neticesinde, bir devletin başka bir devletten sözü geçen karışıklığı gidermesi için askeri operasyonlar da dâhil olmak üzere yardım talep etmesi ve yapılacak olan müdahaleye rıza göstermesini ifade et-

mektedir (Kırdım, 2017). M.K. Nawaz (1959) müdahaleyi “bir devletin diğer devletin iç ve dış işlerine tehdit veya kuvvet kullanma yoluyla karışması” olarak tanımladıktan sonra “müdahalenin belirli şartlarda hukuka uygun olabileceğini belirterek davetle müdahalenin de bu durumlardan biri olduğunu” ifade etmiştir. George Nolte (1999) ise tanınmış hükümetin davetiyle yapılan müdahalelerin meşruiyetinin bir uluslararası ilişkiler realitesi olduğunu savunmuştur. Bu açıdan bakıldığında Rusya’nın Kırım’a müdahalesinin hukuki şartlarının oluşmadığı, davet edenin hukuken meşru ve bağımsız bir devlet ve devlet yetkilisi olmaması, davet edilenin ise meşru olmayan bir daveti öne sürerek bu bölgeye müdahalede bulunması uluslararası hukukun çiğnenmesi olarak kayıtlara geçmiştir. Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesi; davet ile müdahale kavramı yerine Lassa P. Oppenheim’in (1955) ‘müdahale’ tanımına uygun şekilde, hukuka aykırı bir müdahaleyi dikte eden (dictatorial), zor kullanılan bir müdahale olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Rusya’nın Ukrayna’daki müdahaleleri bu açıdan değerlendirildiğinde; Rusya Federasyonu Başkanı Putin’in 1 Mart 2014’te Ukrayna’da, Rus vatandaşlarını ve Rus Silahlı Kuvvetlerine bağlı askeri birlikleri korumak amacıyla silahlı kuvvet kullanımına izin verilmesi talebinde bulunması ve bu talebin kabul edilmesi ile Rusya’nın Kırım’a yönelik askeri müdahalesinin, meşru müdafaa ve davet üzerine müdahale temelinde meşru olduğu yorumu Uluslararası hukuka aykırı bir yorumdur. Öncelikle davet ile müdahale kapsamında davet eden ülkenin bağımsız bir devlet olması, uluslararası hukuk bağlamında devlet olarak tanınmış olması ve devletin en üst seviyedeki yöneticilerinin seçilmiş ve yetkili olması gerekmektedir. Kırım’da yaşananlara bakıldığında ise, Kırım öncelikle içişlerinde bağımsız olmakla birlikte dışişlerinde Ukrayna’ya bağlıdır ve anayasal olarak Kırım’da bağımsızlık referandumu düzenlemek hukuken yok hükmündedir. Ayrıca Kırım’da Rus askeri birliklerine karşı bir saldırı olmamakla birlikte tam aksine Rus kuvvetleri Kırım’a çıkartma yaparak Ukrayna’ya ait askeri tesisleri kuşatmış ve ele geçirmiştir (Topal, 2014).

Rusya, Ukrayna krizini kullanarak yakın çevresinde, güç aktarımı ile erişim için kullanabileceği ve rakip gücün girişinin kısıtlı olacağından dolayı çevrelenme riskinin azaldığı bir alan oluşturmak istemiştir. Oluşturduğu bu alanda askeri ve siya-

si araçlarla elde ettiği bu gücü de erişimi engelleme/bölgeden men etme sistemleri ile korumayı amaçlamıştır (Korkmaz, 2016).

Uluslararası hukuk açısından BM Genel Kurulu'nun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2131 sayılı “Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Bildirisinin birinci maddesinde: “Bütün devletler bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist ya da silahlı faaliyetleri örgütlemekten, yardım etmekten, finanse etmekten, teşvik ve tahrik etmekten ya da tolere etmekten veya bir başka devletteki iç karışıklıklara karışmaktan kaçınacaklardır” denmektedir. Dolayısıyla, Rusya'nın Ukrayna'daki müdahaleleri bu şartnamenin açık ihlali anlamına gelmektedir (Tunç, 2015).

John J. Mearsheimer'a (2014) göre; ABD ve Avrupalı müttefikleri, Ukrayna krizinin sorumluluğunun çoğunu paylaşmaktadır. Sorunun kökeni, Ukrayna'yı Rusya'nın yörüngesinden çıkarmak ve Batı'ya entegre etmek için daha büyük bir stratejinin merkezi unsuru olan NATO'nun genişlemesidir. Aynı zamanda, AB'nin doğuya doğru genişlemesi ve Batı'nın, 2004'teki Turuncu Devrim'den başlayarak Ukrayna'daki demokrasi yanlısı harekete destek vermesi de kritik öneme sahiptir. Washington, Moskova'nın konumunu sevmeyebilir, ancak müdahalenin arkasındaki mantığı anlamalıdır. Büyük güçler her zaman kendi bölgeleri yakınındaki potansiyel tehditlere karşı hassastır. ABD, Batı Yarımkürede sınırları yakınında herhangi bir yerde askeri kuvvetlerini konuşlandırabilecek büyük güçlere tahammül etmemektedir. Örneğin Çin, etkileyici bir askeri ittifak kurup bu ittifaka Kanada'yı ve Meksika'yı dâhil etmeye çalışsa, Washington'daki öfkeyi hayal etmek gerekmektedir. Mantık bir yana, Rus liderler Batılı mevkidaşlarına pek çok kez NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna'ya genişlemesinin kabul edilemez olduğunu belirtmesine rağmen, Batı'nın bu ülkeleri Rusya'ya karşı kışkırtma çabaları sonucunda 2008 Rus-Gürcü savaşında olduğu gibi Rusya'nın yakın çevresindeki tehditlere müdahale yaklaşımı açıkça test edilmiş, ancak Ukrayna'da aynı hata tekrar edilmiştir.

Rusya'ya göre, Ukrayna'daki çatışma, “küresel rekabetin yoğunlaşmasının” ve “değer yönelimlerinin ve kalkınma modellerinin rekabetinin” temel gerçeğini yansıtmaktadır. Denge, gelişmekte olan güç merkezlerinin lehine değişmekte ve bu yeni

ortamda, yeni askeri doktrin, Rusya iç politikasına, bilgi savaşının ve dış müdahale- nin artan risklerini vurgulamaktadır (Trenin, 2014). Bu bağlamda Rusya, iç politikasına etki edecek derecede önemli politik ve ekonomik dış müdahaleleri engellemek amacıyla siyasi ve askeri strateji belgelerini güncelleyerek yeni sorunlara yeni çözümler üretmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE ÖRNEĞİ

Orta Doğu'da Arap Baharının hızla ilerlediği bir süreçte halkının demokratik talepleriyle karşı karşıya kalan ve bu talepleri karşılamada zafiyet gösteren Suriye yönetimi, ülkeyi 2011 yılından itibaren büyük bir yıkıma uğratmış, yaptığı askeri müdahaleler ile devlet ve toplum arasındaki güveni sarsarak ülkenin bölünmesine kadar gidebilecek bir sürecin kapısını aralamıştır. Suriye'de yaşanan sorun dış güçlerin de dahil olmasıyla uluslararası bir hal almış, ülkeye dışardan askeri müdahalenin önü açılmıştır. Bu süreçte Suriye'nin daveti ile ilk etapta ülkeye askeri yardım gönderen Rusya terör örgütleri ile mücadele, Esad rejimini koruma gibi misyonlarla ülkedeki askeri varlığını artırmış, deniz ve hava üsleriyle ülkedeki operasyonlarını organize ederek önemli kazanımlar elde etmiştir.

Bu bölümde Suriye'deki siyasi ortama ve Arap Baharı sürecinin gelişimine değinilerek, Rusya'nın Suriye'ye askeri müdahalesi ve bu müdahalenin sonuçları incelenecektir. Ayrıca Rusya'nın Suriye'deki askeri faaliyetleri hibrit savaş bağlamında değerlendirilerek kullanılan hibrit yöntemlerin analizi yapılacaktır.

4.1. Suriye'de Arap Baharı Öncesi ve Sonrası Durum

Suriye, James Henry Breasted'ın Bereketli Hilal'inin (Fertile Crescent) üzerinde yer alan topraklarıyla, kadim tarihiyle ve kültürel miraslarıyla bezenmiş şehirleri ile Orta Doğu'da önemli bir konuma sahiptir (Mark, 2018). Ayrıca zengin bir petrol ülkesi olmamasına rağmen zengin yeraltı kaynaklarına yakın veya geçiş noktasında yer alıyor olması, Lübnan ve Ürdün üzerindeki etkisi ile İsrail-Filistin konusundaki tutumundan dolayı bölgede hesapları olan güçlerin etki altına almak istediği bir ülke olarak görülmektedir (Yüce, 2016).

Suriye toplumu kültürel olarak büyük ölçüde homojen olmakla birlikte dini ve etnik olarak büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Arapça, Suriye'de kullanılan en yaygın dil iken, toplam nüfusun neredeyse % 70'ini oluşturan Sünni Müslümanlar da en kalabalık mezhepsel grubu oluşturmaktadır. Ayrıca nüfusun % 11'ini Nu-

sayrîler/Alevîler, % 3'ünü Dürzîler, %1,5'ini İsmailîler ve % 14'ünü de Hıristiyanlar oluşturmaktadır. Bunların dışında % 8,5 oranında Kürt, % 4 oranında Ermeni ve % 3 oranında da Türkmen nüfus ile Kafkasya kökenli etnik azınlıklar bulunmaktadır. Dini ve etnik farklılıkların dışında ülkedeki aşiretler arasındaki güçlü bağlar hem toplumsal hem de coğrafi olarak Suriye toplumunun bölünmüş yapısını ortaya koymaktadır (Atlıoğlu, 2018).

Suriye'nin kendi içinde çok çeşitli etnik, dini ve mezhepsel unsurlar barındırması, toplumun ulusal birlik, beraberlik ve bütünlük duyguları gibi birleştirici unsurlardan yoksun kalmasına neden olmuştur. Bu sebeple Suriyelilik gibi bir üst kimliğin oluşması mümkün olmamıştır. Çoğunluğun kullandığı Arapça dışında, ülkedeki nüfusun bir ulus olmasını gerektirecek, dini, milli vb. birlik unsuru bulunmayışı ulus olma bilincinin yerleşmesine de engel olmuştur. Suriye'de özellikle Arap olmak, Suriyeli olmaktan daha ön planda yer almakta ve toplum nezdinde daha büyük bir anlam ifade etmektedir (Akengin & Yaşar, 2018).

Ülkeyi yöneten azınlığın dini ve milli görüşleri çerçevesinde Suriye'nin temel unsur olduğu Tahran/Şam/Hizbullah eksenini, Akdeniz'de İsrail ve Amerikan hâkimiyeti için bir engel oluşturmaktadır. Bu sebeple ABD ve İsrail'in bölge üzerindeki nüfuzu açısından oluşan bu olumsuz ortam, aynı zamanda Esad yönetiminin ABD ve İsrail'e karşı kendisine halk desteği oluşturma imkânı sunmaktadır (Deniz, 2013). Arap Baharının arka planındaki neden olarak gösterilen yoksulluk, rüşvet, ekonomik nedenler, gelir dağılımı, refah gibi ekonomik nedenlerin ve insan hakları, adalet, demokrasi, muhalefet, insan onuru, insan hakları gibi politik ve sosyolojik nedenlerin temel sorumlusu aslında Orta Doğu'daki diktatör rejimler ve bu rejimleri ayakta tutan idarecilerdir. Arap Baharının bir şekilde etkilediği bütün ülkelerdeki halklar, ekonomik, politik ve toplumsal olumsuzlukların kaynağı olarak ülkeyi yöneten rejimleri görmüşlerdir. Dolayısıyla halk hareketlerine yol açan bütün sebepler, idareciler tarafından oluşturulan ve kimsenin nüfuz edemediği idare sistemi, küçük bir azınlık yönetiminin zenginliği ve gücü paylaşmak istememesi ve kurdukları ittifakları korumak adına halkların değişim taleplerine cevap vermemeleridir (Çelik, 2015).

Demokratikleşme istikametinde olumlu bir gelişme olarak değerlendirildiği için çoğunlukla “Arap baharı” olarak adlandırılan süreç, Orta Doğu’da aynı zamanda istikrarsız bir döneme yol açabilecek ve halkların nezdinde farklı ülke koalisyonlarını da problemlerin içine çeken bir hal almıştır. Dini, mezhepsel ve etnik farklılıklar ile ekonomik sorunların da tetiklediği bu dinamikler, bölgede yeni çatışma alanlarına zemin hazırlarken bölge dışı aktörlerin de Orta Doğu’daki gelişmeleri yönlendirebileceği bir konjonktür meydana getirmiştir. Tunus ve Mısır’daki olumlu süreçlerin aksine Arap devriminin çıkmaza girdiği Suriye krizi bu açıdan kritik bir örnek olmuştur. Arap Baharının etkisine giren Suriye’de halkı sokaklarda kitlesel eylem yapmaya sevk eden temel neden, Esad iktidarının reform yapması yönündeki talepler olmuştur. Suriye halkının, uzun yıllardır ülkede süregelen olağanüstü halin kaldırılması, İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere, çeşitli hükümet kurumlarının sivilleştirilmesi, güvenlik birimlerinin görev alanlarının yeniden tanımlanması, yasama, yürütme ve yargı organlarının yapılandırılması ve yargının bağımsızlaştırılması ile Suriye kimliği olmayan Kürtlere vatandaşlık hakkı tanınması gibi bireysel hak ve özgürlükler ile ülkedeki gelir dağılımındaki adaletin tesis edilmesi, siyasi partiler yasasında değişiklik yapılması ve iktidardaki Baas Partisi’nin gücünün sınırlandırılması talepleri bu gösterilerin ana temasını oluşturmuştur (Sandıklı & Semin, 2012).

Suriye’de ilk muhalif gösteriler aslında 2001 yılında başlamıştır. Bu dönemde reform yanlılarını bastırmaya başlayan rejim, entellektüellerin ve diğer muhalif unsurların hapis yoluyla gözetim altında tutulmalarını sağlamıştır. 2004 yılına gelindiğinde Suriye’deki muhalefet faaliyetleri hız kazanarak hükümetin otoriterliğini eleştiren ve demokratik hakların talep edildiği “Şam Deklarasyonu” ortaya çıkmıştır (Kainikara, 2018). 2007 yılı ve sonrasında Batı ile geliştirilen iyi ilişkiler ile nispeten ılımanlaşan Suriye üzerindeki hava 2011 yılında tekrar bozulmaya başlamıştır. Baas rejimine karşı gelişen halk hareketleri, reform taleplerinin iletildiği kitlesel yürüyüşlerle başlamış, iktidarın muhalefeti şiddetle bastırma yoluna gitmesiyle silahlı isyanlar başlamıştır. Esad yönetiminin muhalefet gösterilerini şiddetle bastırmaya çalışması, on binlerce Suriye vatandaşının ölümüne, yüzbinlerce insanın ülkeyi terk etmesine yol açmıştır. Bu süreçte Esad rejimi ile muhalif güçler arasında başlayan çatışmalar ülkede yaşanan krizi bir iç savaş haline dönüştürmüştür. Dış aktörlerin de dâhil ol-

masıyla birlikte farklı bölgelerde sıcak çatışma alanları oluşmuş, Suriye üzerinde bölgesel ve küresel düzeyde bir nüfuz mücadelesi başlamıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

Suriye’de Arap Baharı kapsamında yapılan gösterilerin ana sebebi olarak görülen ekonomik ve siyasi problemlerin nedeni, kapalı toplum yapısı, demokratik olmayan yönetim sistemi ile Orta Doğu geneline bakıldığında genelde ailelerin ya da ideolojik rejimlerin başında olduğu ve yıllardır devam eden bir saltanat geleneğinin sonucu olarak demokratik kültürün yerleşmemesidir. Üstelik ekonomik ve kültürel sorunların neden olduğu kaliteli eğitim eksikliği de halkların demokratik taleplerinin olgunlaşmasında önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Arap Baharı gibi devrimsel hareketlerin ortaya çıkması normaldir. Çünkü yıllardır süregelen baskı ve ideolojik manada dikta altında kalma sonucu oluşan his, toplumlar üzerinde ezici bir yılgınlık yaratmaktadır. Dolayısıyla toplumsal gösteriler halkların, kendi üzerindeki baskıyı kırma aracı olarak görülmektedir. Ancak bu hareketlerin bir noktadan sonra ileri bir safhaya taşınması yani devlet kurumları ile çatışmaların başlaması içeride toplumların bölünmüşlüğüne belirgin hale getirmektedir. Bu sebeple Arap Baharının Suriye’ye yansması da aynı etkinin görülmesine neden olmuştur. Milyonlarca insan evlerinden uzaklaşmış, farklı ülkelerde sığınmacı olarak yaşamak zorunda kalmıştır. Toplum içindeki ideolojik, dini ve sosyal bölünmüşlük sonucu karşı tarafa karşı oluşan kin ve nefret söylemi pratikte şiddete dönüşerek toplumun bir daha bir araya gelmesinin önünde set oluşturmuştur.

Suriye içinde yaşanan problemlerin bir sonucu olarak farklı talepleri olan ve çeşitli oluşumlar tarafından desteklenen; Müslüman Kardeşler, Şam Deklarasyonu, Suriye Yerel Koordinasyon Komiteleri, Suriye Yüksek Devrim Konseyi, Bağımsız Liberaller Kitleleri, Seküler ve Demokratik Suriyeliler Koalisyonu, Suriye Devrim Genel Komisyonu, Şam Baharı (Rabii El-Demaşk), Suriye Ulusal Konseyi, Kürdistan Demokratik Partisi, Kürt Demokratik Uzlaşma Partisi ve Suriye Kürt Solcu Partisinin ve 2012 yılında PYD’nin (Demokratik Birlik Partisi) de katıldığı Suriye Kürt Ulusal Konseyi gibi dini eğilimli, laik, liberal ve Kürt gruplar ortaya çıkmıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

Suriye’de Kürtlerin özerklik talepleriyle silahlı çatışmalara katılması, Kürt bölgelerinde sıkışmış Türkmenlerin yerlerinden edilme korkusuyla silahlanmasına sebep olmuştur. Bunun yanında nüfusun çoğunluğunu oluşturan Sünni Arapların ülke içindeki temsil sorunu ve farklı kültürlerin bir arada yaşaması güçlüğü ortaya çıkmıştır. PYD etrafında birleşen farklı Kürt oluşumlar, Özgür Suriye Ordusu etrafında birleşen Sünniler ile Hizbullah ve İran Devrim Muhafızları Ordusu etrafında birleşen Şii milisler, kendilerini konsolide eden güçler tarafından birbirleriyle sahada çatışır hale getirilmişlerdir. Böylece nükleer güce sahip ve caydırıcılığı yüksek ABD ve Rusya gibi küresel iki gücün Suriye içindeki muhalifler üzerinden yürüttüğü bir vekâlet savaşına kapı aralanmıştır.

4.2 Suriye’de Vekâlet Savaşları

Uluslararası hukuk kurallarındaki gelişmeler ve savaşların siyasi, ekonomik ve sosyal maliyetlerinin kabul edilemez boyutlara ulaşması, Soğuk Savaş sonrasında yeni politik ortama uygun yeni müdahale ve savaş yöntemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu savaşların temel özelliği terör örgütleri, mafya, gizli servisler ve özel kuvvetler ile asimetrik unsurların kullanılması olarak göze çarpmaktadır. Gerasimov’un (2013) da belirttiği gibi barış ve savaş algılamalarının muğlaklaştığı, savaşan aktörlerin tespitinin güçleştiği, devlet dışı aktörlerin de kullanıldığı, devletlerarasındaki ve devletlerin içindeki hassasiyetlerin istismar edilerek Vekâlet Savaşlarına yol açan yeni bir tür kaotik ortam ortaya çıkmıştır. Vekâlet Savaşları; devletlerin, özellikle küresel ve bölgesel güçlerin kendi çıkarlarını elde etmek ve nüfuz alanlarını genişletmek amacıyla; kendi askeri unsurlarını kullanmaktan ziyade, müttefiklerini, edilgen ülkeleri, hedef ülkedeki parçalanmış siyasi yapıları ve yandaşlarını cepheye sürmek suretiyle gerçekleştirdikleri savaşlardır. Soğuk Savaş döneminde bloklar arasında nükleer savaşların yaratacağı tahribat nedeniyle uygulamaya konan vekâlet savaşları, soğuk savaş sonrasında daha da geliştirilerek yaygınlaşmıştır (Sandıklı, 2016).

Suriye’de Soğuk Savaş dönemini andıran bir şekilde iki kutuplu olarak yürütülen bir vekâlet savaşı görmektediriz. ABD safında yer alan Suudi Arabistan ve Katar gibi ülkeler koalisyonu Suriyeli muhalifleri desteklerken, Müslüman Kardeşler, El

Kaide, El Nusra Cephesi gibi terör örgütleri ve Selefi gruplar da, ABD başta olmak üzere batılı güçlerden ve Esad karşıtı Müslüman ülkelerden aldıkları destekle Suriye’de rejime karşı savaşmaktadırlar. İran Devrim Muhafızları Ordusu ve yine İran destekli Hizbullah ise Suriye rejimi safında savaşmaktadır (Doster, 2019). DEAŞ karşıtı işbirliği kapsamında ise ABD, Esad karşıtı isyancı gruplara silah vermiş ve 2014’ten bu yana DEAŞ hedeflerini bombalayan uluslararası bir koalisyon oluşturmuştur (Aljazeera, 2018).

Suriye’de muhalif güçlerin katılımıyla ÖSO oluşturularak, rejime karşı askeri mücadele bu yapının şemsiyesi altında yürütölmeye çalışılmıştır. Esad rejimine yönelik muhalefetin siyasi yapılanması, Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ismiyle kurulmuş ve sonrasında Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK) adını almıştır. SMDK ve onun askeri kanadını oluşturan ÖSO tarafından temsil edilen muhalefet, uluslararası destek alarak meşru bir aktöre dönüşmüştür. Nitekim SMDK, ABD, Fransa, İngiltere, Katar ve Türkiye gibi önemli ülkeler başta olmak üzere, yüzden fazla ülke tarafından Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanınmıştır. Ancak Esad rejimi ve destekçileri ise SMDK ve ÖSO tarafından temsil edilen muhalefeti iktidara karşı ayaklanan terörist bir yapılanma ve bu yapıya yönelik destekleri de Suriye devletinin içişlerine müdahale ve teröristlere destek olarak nitelenmektedir (Karagül & Demirbaş, 2017). Suriye’de yedi farklı muhalif grubun oluşturduğu İslami Cephe, El Kaide bağlantılı El Nusra, farklı bölgelerden gelen Selefi cihatçılar, Kürtlerin çoğunlukta olduğu Arap ve Türkmen ve diğer etnik azınlıkların oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri ve bütün bu güçlerin dışında kendine göre farklı bir ajandası bulunan DEAŞ, ülke içinde yapılan silahlı mücadelenin ve çatışmaların askeri boyutlarının ve ülke üzerindeki hedeflerinin arz ettiği çeşitlilik değerlendirildiğinde Suriye’nin bölgedeki stratejik konumu ortaya çıkmaktadır (Doster, 2019).

Suriye’de Esad rejimi safında savaşan farklı gruplar mevcuttur. Bunlar; Suriye hükümeti tarafından askeri teçhizat ile finansman sağlanan ve yüz binden fazla savaşçıyı barındıran Suriye Ulusal Savunma Gücü, ağırlıklı olarak Suriye’nin Alevî azınlığından oluşan ve hükümet yanlısı bir milis grup olan Şabihalar, Suriye’de ha-

yatlarının ve geleceklerinin Esad idaresinde güvence altında olduğunu düşünen Hristiyan milis gruplar, Şii grupların baskı altında olduğu bölgelerde silahlı mücadele veren Hizbullah ve İran ile Afganistan ve Pakistan'dan gelen Şii savaşçılardır. Bunların dışında hâkim güç olarak bütün bu savaşan grupları yönlendiren Rusya, Suriye'de rejimin güvenliğinin ve geleceğinin teminatı olarak Suriye karşıtı koalisyonu karşı mücadele etmektedir. Rusya, Esad rejimine yaptığı askeri yardımlar ve ülke içinde bulundurduğu askeri birlikler ve özel kuvvetleri ile gerek DEAŞ'a gerekse rejim karşıtı muhalif örgütlere karşı yürüttüğü operasyonlar ile destek olmaktadır (Miş & Özdemir, 2014).

Suriye'deki çatışmalar, bölgesel ve küresel güçler arasında acımasız bir vekâlet savaşına dönüştüğü için artık sadece bir iç savaştan daha fazlası haline gelecek ABD ve Rusya'nın mücadele alanına dönüşmüştür (Yazıcı, 2018). Suriye büyük güçler arasında sadece bir vekâlet savaşı alanı değil aynı zamanda küresel nüfuz mücadelesinin jeopolitik bir rekabet alanı haline de gelerek Suriye krizinin uluslararası bir hal alarak küresel sistemik bir kriz çıkarmasına neden olmuştur (Ekşi, 2017). Dolayısıyla halkların talepleri ile başlayan masum gösteriler, dış güçlerin müdahaleleriyle uluslararası bir kriz halini almıştır.

4.3 Rusya'nın Suriye'deki Askeri Müdahalesi

Rusya'nın Arap Baharı sürecinde Suriye'de yaşanan olaylara doğrudan müdahil olmasının birçok sebebi vardır. Rusya için Suriye Orta Doğu'ya açılan bir kapıdır ve bu kapının kilidini elinde bulunduran Esad rejimi Arap Baharı sürecinde Rusya açısından önemli bir müttefik haline gelmiştir. Rusya ve Suriye diplomatik ilişkileri 1946 yılında Suriye'nin bağımsızlığını elde etmesiyle başlamıştır. 1960'lı yıllardan itibaren Suriye, ABD'ye karşı koruyucu bir kalkan olarak SSCB'yi seçmiş ve Soğuk Savaş dönemi boyunca birlikteliğini sürdürmüştür. Bu birliktelik zamanla Suriye dış politikasının da merkezini oluşturmuştur. Soğuk Savaş döneminin bitiminden sonra Rusya, yaşadığı sıkıntılar nedeniyle Suriye başta olmak üzere Orta Doğu ile olan bağlantılarını güçlü kılamamıştır (Deniz, 2013). SSCB'nin dağılmasından sonra Putin dönemine kadar düşük seviyede olan ikili ilişkiler, bu dönemden sonra karşılıklı siyasi, ekonomik ve askeri işbirliği ile bir nevi müttefiklik düzeyine

çıkarılmıştır. Arap Baharı sürecinin Suriye'ye sıçraması ile başlayan halk hareketleri ve silahlı muhalif gösterilerin çatışmalara evrilmesi sonucunda Rusya Suriye'ye yönelik askeri müdahale başlatmıştır. Bu müdahale sonucunda Rusya askeri açıdan bölgede hiçbir zaman olmadığı kadar etkili bir konuma ulaşmıştır. Suriye müdahalesiyle Orta Doğu'da çok güçlü bir askeri yetenek geliştiren Rusya, savaşçıları yönlendirme ve insansız araçları idare etme alanında önemli tecrübeler edinmiş, elektronik savaş ekipmanları, hava savunma sistemleri ve diğer askeri teçhizatları bir arada kullanma yeteneği kazanmış ve Tartus limanı ve Lazkiye'deki Hava Üssünün geliştirilmesi gibi askeri faaliyetleri ile bölgede kendisinin başat güç olma konumunu pekiştirmeyi hedeflemiştir (Yenidünya & Atalay, 2016).

Rusya, Arap Baharı sürecinde Suriye'de diplomatik ve askeri anlamda önemli stratejiler izlemiştir. Rusya'nın Suriye politikasında diplomatik boyutta üç önemli çizgi ön plana çıkmıştır. Bunlar Rusya'nın Suriye'de mevcut olan iktidar-muhalefet görüşmelerinde arabuluculuk yapması, diplomatik boyut olarak Rusya'nın bölge devletleriyle işbirliği çerçevesinde Suriye krizini çözme çabalarında aktif rol alması ve Moskova'nın, krizin çözümüne yönelik önerdiği planların uluslararası kamuoyu ve özellikle Batılı devletler tarafından kabul edilmesi için yapmış olduğu girişimlerdir (İsmayılov, 2016). Ayrıca Rusya, kendi halkı açısından Orta Doğu'daki askeri varlığının ve Suriye'deki operasyonlarının meşruiyetinin sorgulanmaması için, bu savaşı Suriye'deki Hristiyan nüfusun korunmasına öncülük edilmesi gereken "kutsal bir savaş" olarak sunmaktadır (Issaev, 2017).

Rusya'nın Suriye iç savaşına doğrudan müdahalesi başlangıçta iki aşamada gerçekleşmiştir: ilk aşama daha isyan dalgasının başladığı 2011'de gerçekleşmiş, Arap isyanlarının Suriye'ye de sıçramasını istemeyen Moskova yönetimi bu ülkede başlayan gösterileri başından beri Şam'daki rejimi yıkmak isteyen ABD ve müttefiklerinin provokasyonu olarak tanımlamış ve müttefikleri Baas yönetimini ayakta tutmak için askeri ve diplomatik destek vermiştir. 2015'e kadar güçlü diplomatik, sınırlı askeri ve ekonomik destekle Esad yönetimini ayakta tutmaya çalışan Rusya, muhaliflere karşı sahadaki askeri mücadeleyi Esad ordusu, Hizbullah ve İran destekli diğer Şii milis gruplara bırakarak bir tür vekâlet savaşı sistemine geçmiştir. Ancak, 2015 baha-

rında muhaliflerin “Fetih Ordusu” çatısı altında birleşip büyük askeri başarılar elde etmesi ve hem Şam hem de Lazkiye-Tartus yönünde ilerlemeleri ve İran-Hizbullah desteğinin Esad’ı iktidarda tutmaya yetmeyeceği ortaya çıkınca Moskova yönetimi doğrudan askeri olarak Suriye iç savaşına müdahil olmuştur (İnat, 2019). İlk etapta çatışma bölgelerinde sıkışan Suriye ordusuna An-124 nakliye uçağı ve Rusya’nın Karadeniz filosundan gemiler ile ihtiyaç duyulan askeri teçhizat yardımı yapan Rusya, 30 Eylül 2015’te başlayan hava saldırılarıyla birlikte Suriye iç savaşının doğrudan parçası olarak Hmeymim Hava Üssü ve Suriye’nin başka bölgelerindeki askeri üsler ile Doğu Akdeniz’deki üslerini güvence altına almayı hedeflemiştir (Kainikara, 2018).

Rusya’nın Suriye’deki gelişmelere kayıtsız kalmamasının arkasında yatan sebeplerden en önemlisi Arap Baharının Rusya’nın farklı bölgelerinde başka bir biçimde nüksetmesi endişesi olmuştur. Bu yüzden Rusya, Orta Doğu’daki gelişmeleri dikkatle takip etmiş ve Vladimir Putin’in üçüncü kez iktidara gelmesinden sonra önemli şehirlerde muhalif grupların yaptığı protesto gösterileri ve mitingler Rusya’nın bu konudaki endişelerini artırmıştır. Rusya açısından bakıldığında, Arap Baharı ile ortaya çıkan halk hareketleri düşüncesinin Kuzey Kafkasya, Volga boyları ve Sibirya üzerinden merkeze doğru sıçraması riski bulunmaktadır. Suriye’yi Rusya açısından önemli kılan sebeplerden birisi de Tartus limanıdır. Tartus, Rusya’nın Karadeniz Donanmasına bağlı olan ve Akdeniz, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu’nda görev yapan Rus savaş gemilerine tamir-bakım, depolama, ikmal gibi lojistik hizmetler veren bir üstür. Bu limanın önemli bir özelliği de Suriye’nin diğer bölgeleri ile demiryolu ve karayolu bağlantılarına sahip olmasıdır (Özbay, 2012).

Rusya, Suriye krizine askeri olarak müdahalesi ile birlikte dört ana hedefi takip etmektedir. Bunlar: Suriye’de ve tüm bölgede terör örgütü DEAŞ’ın ve Esad muhaliflerinin faaliyetlerine son vermek, ülkenin toprak bütünlüğünü korumak, Esad güçlerinin kontrolünde olmayan bölgeleri tekrar Şam yönetimine kazandırmak ve Esad’ın seçimle iktidardan çekilmesini sağlamaktır (İsmayılov, 2016). Suriye’ye askeri müdahalesi ile gelinen noktada Suriye rejiminin yerini korumasını sağlayan Rusya, bu ülke içindeki askerî kapasitesini artırma yönünde önemli avantajlar elde

etmiştir. Bununla birlikte Rusya, uluslararası alanda yeniden dikkate alınır bir ülke konumuna gelmiş ve siyasi olarak güçlenmiştir. Rusya'nın Suriye'deki askerî müdahalesinin siyasi sonuçlarına bakıldığında Batı'nın ambargosuna ve müdahalesine rağmen Esad yönetiminin devrilmemesi Rusya'nın uluslararası alanda ve bölgedeki aktörler üzerindeki gücünü artırmıştır. Diğer taraftan Astana süreci ile birlikte bölgenin en önemli iki gücü olan Türkiye ve İran ile aynı masada buluşan Rusya, Cenevre sürecini destekleyen bir platformla inisiyatifi eline almıştır. Rusya'nın Suriye müdahalesinin ülke içi güvenlik risklerinin azaltılması açısından da önemli sonuçları olmuştur. Rusya topraklarında faaliyet gösteren Kafkasya Emirliği'ne bağlı çok sayıda savaşçı 2016'da DEAŞ'a biat ederek Rusya'yı terk etmiştir. Rusya ise Suriye'ye askerî müdahalesiyle burada gerek ılımlı muhaliflerin gerekse DEAŞ saflarında savaşan çok sayıda Rusya pasaportlu Kafkasya kökenli savaşçının etkisiz hale getirilmesini sağlamıştır (Gülşen, 2017).

4.4 Müdahalenin Unsurları

Rusya, Suriye'ye müdahalesinde, birbiriyle ilişkili uluslararası, bölgesel ve kendi içinde belirli bazı hedefleri gözetmektedir. Bu hedefler; Suriye'yi uluslararası alanda savunarak bir rejim değişikliğinin önüne geçmek, Orta Asya'dan ve Rusya'nın Müslüman kesimlerinden gelen cihatçıların tekrar Rusya'ya dönmelerini engellemek, uluslararası izolasyonu kaldırmak ve rejime uygulanan yaptırımları yumuşatmak için para ve asker akıttığı Ukrayna üzerine çevrilmiş olan dikkati dağıtmaktır. Rusya bu sebeple öncelikle bölgede kontrollü gerilimler yaratmayı hedeflemiş, bu da Rusya'nın, bölgesel çatışmalarda gücü yönlendirerek, hedeflerine ulaşmasını sağlamıştır. Durum sahada artan düzeyde bir askeri katılım gerektirdiğinde, en büyük tehlike aşırı genişleme olduğundan, hedef büyütme ile hedef küçültme arasındaki altın ölçüğü ararken, Rusya makul yeterlilik ilkesini benimsemiştir. Suriye bağlamında uygulanan bu ilke, askeri müdahalenin ölçüğünün Rusya'nın Arap Baharı projesini etkilemesine ve bölgesel hedefleri desteklemesine izin verecek olan mümkün olan en düşük düzeyde tutulması anlamına gelmektedir. Rus silahlı kuvvetleri, Suriye'de önemli bir hücre ya da grup değil ciddi bir operasyonel mücadele ile karşı karşıya kalmış, iyi organize olmuş, tutarlı, etkili bir şekilde eğitilmiş ve yeterince donanımlı bir terörist yapı Rusya için acil bir tehdit oluşturmuştur. Düşmanı terörist bir grup

olarak değil, yeni biçimde bir düşman ya da hibrit düşman olarak düşünmek aslında bir propaganda değil, gerçek bir profesyonel tanım olarak ortaya konmuştur (Adamsky, 2018).

Suriye’de meydana gelen olaylara müdahale eden ve fiili çatışmalara giren ülkeler ve ordular, Suriye’de mevcut konjonktürel durumu koruma, kendi çıkarlarını koruma veya bir bölgeyi işgal etmek amacıyla bulunmaktadır. DEAŞ terör örgütünün ortaya çıkmasıyla ve uluslararası bir tehdit karakteri kazanması ile birçok ülke bu tehdidi ortadan kaldırmak üzere Suriye’ye giriş yapmıştır. Ancak bu giriş Suriye Devletinin talebi dışında güç kullanarak olmuştur. Uluslararası platformda, devletler bazında bir devletin Suriye’ye gönderdiği tek ordu Rus ordusudur ve bu mevcut Suriye hükümetinin daveti ile gerçekleşmiştir (Karan, 2018).

30 Eylül 2015 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Putin’in Suriye’ye Rus askeri birliklerinin gönderilmesi kararı ile Suriye’de savaşa giren Rus askeri birlikleri hava operasyonları ile Esad güçlerine destek sağlamıştır. Özellikle Ağustos 2015’den itibaren Kremlin yönetimi bölgedeki askeri varlığını artırmaya başlamıştır. Rusya, Temmuz 2016’da Amiral Kuznetsov uçak gemisini, Ekim 2016’da ise S-300 ve S-400 hava savunma sistemlerini Suriye’de konuşlandırmıştır. Rusya, Suriye’ye insani yardım malzemeleri dışında askeri malzemeler de göndermiştir. Örneğin 30 Eylül 2015’de Suriye’ye asker göndermek için Federal Konsey’in onayı alındıktan sonra bölgedeki askeri üsse 6 adet Su-34 savaş uçağı gönderilmiş, ayrıca Rusya’dan Suriye’ye 12 adet Su-24M bombardıman ve Su-25 saldırı uçaklarından oluşan uçak filoları gönderilmiştir. KH-29L havadan yere lazer güdümlü füzelerle donatılan Su-24 ve Su-34 uçakları ile Su-30 avcı uçağı, T-72 ve T-90 tanklarının yanında Kalibr füzele-riyle donatılmış Akula ve Kilo sınıfı 3 adet denizaltı ile Rusya’nın ağır güdümlü Pyotr Velikiy nükleer füze kruvazörü de Suriye’de konuşlandırılmıştır (İsmayılov, 2016). Rusya Suriye’deki hedeflerine uzak mesafelerden füze saldırıları da düzenlemiştir. Örneğin Hazar denizinden yapılan Rus seyir füzesi saldırıları Rus askeri gücü ve teknolojisinin ulaştığı seviyeyi gösterme gayesi gütmüştür. Bu füzeleri ateşleyen gemiler çoğunlukla küçük füze korvetleri olan Rus Donanmasındaki küçük gemilerdir ve bu saldırılar küçük görünen gemilerin onların görüldüğünden daha güçlü ol-

duğunu göstermek için bir gösteri olarak yapılmıştır (Gibbons-Neff, 2015). Rusya askeri yönden yaptığı müdahaleler ve resmi olmayan görüşmelerle muhalefeti birleştirme ve Esad rejim ile aynı masaya oturtma hedefini de takip etmiştir (Casula, 2015).

Rus ordusu, Suriye’de savunma ile ilgili konularda bilgi teknolojisi devrimi boyutunda da mücadele etmeyi tercih etmiştir. Gürcistan savaşı, Rus ordusunda hassas güdümlü silah, komuta kontrol, iletişim, bilgisayar, istihbarat, gözetleme ve keşif yetenekleri ve hassas dikey atış kabiliyetleri konusunda zafiyet olduğunu göstermiştir. Bu sebeple orduda yapılan teknolojik reformlar çerçevesinde geliştirilen 1V12 “Kharkov” topçu atış kontrol sistemleri, 1L20 Kreda-M1 taşınabilir radar sistemleri, IV13M atış yönlendirme merkezi araçları, PRP-4A Argus topçu keşif araçları, 1L219M “Zoopark-1M” düşman topçusuyla muharebe radarları ve Orlan-10 UAV ve alçak irtifada ve kısa mesafede kullanılan elle fırlatılan dron’lar gibi tek merkezden kontrol edilen atış sistemlerini Suriye’de deneme imkânı bulmuştur (Grau & Bartles, 2018). Bütün bu yeni entegre silah sistemleri yanında 2009 yılında kurularak 2013 yılında operasyonel hale getirilen Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Özel Operasyon Güçleri Suriye’ye askeri müdahalede etkin rol oynamışlardır. Bilinen düzenli birliklerin yanında Suriye’de sahada gayri resmi olarak GRU-Spetsnaz, FSB-Spetsnaz ve 431. Deniz keşif tugayı ile Suriye’deki ordu birliklerinin korunmasına ve barış görüşmelerine katılan Rus askeri polis birimi ile Beşar Esad’ı koruma görevini üstlenen Slavonic Corps, Neo-nazi eğilimleri olan eski Spetsnaz görevlisi Dmitry Utkin’in sahibi olduğu The Wagner Group gibi özel askeri şirketler de faaliyet göstermektedir (Fainberg, 2017). Rusya’da, 2008 yılında Gürcistan’a yapılan askeri müdahaleden sonra, özel askeri şirketler kurulmaya başlanmış ve bu şirketler için yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Rusya bu yöntemle doğrudan devlet müdahalesi olmadan ve uluslararası hukukun etrafından dolaşarak yabancı ülkelerde askerî müdahale kapasitesini artırma imkânı elde etmiştir. Bu kapsamda Moran Güvenlik Grubu, Antiterör Güvenlik Şirketi, RSB Grup ve Redut Özel Birliği gibi özel askeri şirketler de Suriye’de aktif rol oynamışlardır (Gülşen, 2017).

Çatışmaların başlangıcında Suriye'deki öncelikli güvenlik gücü Suriye ordusuysen, sonrasında yerel olarak organize olmuş milis güçler, uluslararası terörist organizasyon olarak tanınan örgütler ile İran ve Rus güçleri sahaya inmiştir. Tüm bu farklı organizasyonlar birlikte çalışarak, çeşitli operasyonları yürütebilecek ve geleneksel ve geleneksel olmayan taktiklerin faydalarını kullanabilecek çok yönlü bir güç oluşturmuştur.

Hibrit savaş yöntemleri, sadece düzenli askeri birlikleri değil, aynı düşmana karşı savaşan düzensiz kuvvetleri de içermektedir. Hibrit savaşı diğer kavramlardan ayıran şey, bu farklı yeteneklerin hepsinin aynı savaş alanında aynı amacı gerçekleştirmek için operasyonlarını koordine etmeleridir. Bu, savaş sırasında düzensiz olanı, düzenli kuvvetlerden bağımsız olarak hedeflemenin imkânsız olduğu bir ortam yaratmaktadır. Daha önce tarif edilen Suriye'deki ortak güçler, modern ihtilaftaki bu karmaşıklığı gösteren çok sayıda önemli operasyon gerçekleştirmiştir. Bu operasyonlarda Rusya, hava desteği vererek İran kuvvetlerinin, Hizbullah güçlerinin ve Irak'lı Şii milislerin önünü destek atışları yaparak açmıştır (Dvorak, 2016). Dolayısıyla Rusya müdahaleleriyle bir açıdan kendi birliklerinin can kaybının önüne geçerken diğer taraftan da sahada milis güçlere yardımcı olarak çatışmaların kazanılmasının önünü açmıştır. Rusya'nın, Suriye genelindeki bütün bu operasyonlarının dünyaya aktarılması sahada yürütülen operasyonların başarısını etkilediği gibi psikolojik bir destek olarak da askeri birliklerinin üzerindeki baskıyı azaltmıştır. Özellikle Sputnik ve Russia Today gibi kanallar aracılığıyla çatışma alanlarından yapılan canlı yayımlar ile sosyal medya üzerinden yürütülen ciddi bir enformasyon savaşı Rusya'nın siyasi ve askeri alanda elini rahatlatmıştır.

4.5 Müdahalenin Sonuçları

Rusya'nın, Suriye'de genel durumu etkileyen politikalarına geriye dönük olarak bakıldığında, Libya müdahalesinin başarısızlıklarından etkilenerek Suriye'de doğrudan müdahaleye cesaretlendiği sonucuna varılabilir. Libya tecrübesi, Rus liderlerin ve Rus halkının Suriye'deki iç savaşa karşı tutumunu büyük ölçüde etkilemiştir. Suriye kolluk kuvvetleri ve ordusu tarafından yapılan hatalar, ne pahasına olursa olsun iktidarı elinde tutma taahhüdüyle, Arap Sosyalist Rönesans Partisinin (Baas

Partisi) ideolojik kurallarının aşınması, yönetim işlevlerinin kaybedilmesi ve nihayet, bazı bölgesel ve küresel güçlerin muhalefet güçlerine verdiği destek sert ve uzlaşmaz bir mücadeleye yol açmıştır. Bu sebeple Rusya, Batı'nın Suriye'ye müdahalesinin anahtar sebebi olan uluslararası terörist gruplara ağır bir darbe vurmaya ve radikal İslamcıların Orta Doğu ve diğer ülkelere yayılmalarını engellemeyi planlamıştır. Rusya, Suriye'deki çabaları için kritik öneme sahip bir unsur olarak Cenevre sürecini destekleme amacıyla Astana görüşmeleri için bölgesel bir format oluşturmuştur. Rusya, Türkiye ve İran'la, Orta Doğu'ya ilişkin farklı çıkarlara sahip olmasına rağmen rasyonel bir çalışma yapısını benimsememiştir. Daha çok bu iki ülkeyi de domine eden bir güç olarak kendine rol biçmiştir. Türkiye ve İran'ın birbirleriyle savaşan yerel güçlerle olan bağlantıları ise, bu devletlere güçlü bir kaldıraç sağlamış ve Suriye'nin bazı kısımlarını istikrara kavuşturmak için ateşkes yapılması durumunda garantör rolünü oynamalarına izin vermiştir (Zvyagelskaya, 2018).

Gürcistan ve Ukrayna müdahalelerinin aksine Rusya, Suriye müdahalesini bir tür askeri eğitim kampı olarak değerlendirerek hem yeni silah sistemlerini deneme fırsatı bulmuş, hem de istihbarat toplama ve anti-terörist operasyonlar aracılığıyla özel operasyon güçlerinin eğitime katkıda bulunmuştur. Suriye'de resmi olarak görevlendirildiği için Rus ordusu askeri endüstriyel kompleksi askeri teçhizatlarının kabiliyetlerini gösterme fırsatı bulmuştur. Ayrıca S-300 ve S-400 karadan havaya hava savunma sistemleri ile kara operasyonlarını konsolide etmiş ve gerek rejime gerekse kendi askeri faaliyetlerine bu sistemleri entegre ederek savunma sistemlerini güçlendirmiştir. Kendi düzenli silahlı güçlerini mobil müdahale güçleri ile birleştirmiş, rejim askerleri ve Hizbullah askeri birlikleri ile müşterek operasyonlar yaparak sahada askeri faaliyetleri tek elden yürütme ve koordine etme şansını yakalamıştır. Ayrıca Rus askeri birimi içinde görevlendirilen İnguş, Çeçen ve diğer Müslüman savaşçılar, Rusya'nın Suriye'deki Sünni toplum ile iletişim kurmasına yardımcı olmuştur (Fainberg, 2017).

Gerasimov'a (2016) göre Rusya Suriye'de hibrit yöntemler kullanarak bir mücadele yürütmemektedir. Ona göre, ABD bu yöntemleri Suriye'ye karşı kullanmaktadır. Gerasimov, geleneksel ve hibrit yöntemlerin kombinasyonunun artık her-

hangi bir silahlı çatışmanın sıradan bir özelliği olduğunu vurgulamaktadır. Bunun çarpıcı örneği Suriye'deki çatışmalardır. Suriye'deki iç çatışmalar ilk aşamada silahlı muhalif gösteriler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak sonradan yabancı eğitimcilerin desteğiyle ve yurtdışından organize edilen terör örgütleri ile hükümet birliklerine karşı silahlı çatışmalara girişilmiştir. Bunu yaparken, bu saldırganlığın organizatörleri gölgede kalmıştır. Bu tür planların uygulanması, Rusya Federasyonu'nun ilk aşamada Suriye'nin meşru hükümeti tarafındaki mücadeleye katılımını engellemiştir. Suriye devleti ile yaşanan çatışmalarda hibrit savaş yöntemleri kullananlarla mücadele deneyimi, hibrit savaşın ileri teknoloji silahları gerektirdiğini göstermiştir. Suriye'deki iç savaş uzun zamandan beri küresel öneme sahip bölgesel bir çatışma halini almıştır. Her grubun önemli kaynaklara sahip küresel oyuncular olduğu bu gibi durumlarda, mücadele uzun süre devam edebilmektedir. Bu nedenle, yalnızca Rusya ve ABD, farklı siyasi çıkarları ve hedefleri olmasına rağmen Suriye'deki savaşı durdurabilecek durumdadır. Burada kamuoyu hibrit yöntemlerin ana bileşenine odaklanmalıdır. Olayların sahteciliği, medyanın kısıtlanması asimetrik savaşın en etkili yöntemleri arasında görülmektedir. Bu yöntemlerin etkisi, geniş çapta asker ve kuvvet kullanımının sonuçlarıyla karşılaştırılabilir düzeyde olduğundan oldukça önemlidir. Gerasimov'a (2016) göre Rusya, Suriye'de paha biçilmez bir askeri mücadele deneyimi yaşamaktadır ve bu mücadele deneyiminin hem operasyonel hem de taktiksel düzeyde analizinin yapılması gerekmektedir.

Rusya'nın Suriye müdahalesi, sahadaki bütün grupların önceliklerini değiştirmesine neden olmuştur. Öncelikle Suriye devleti rejimin korunacağı garantisini elde etmiştir. Rejim güçleri kaybettikleri toprakları geri kazanma yönündeki mücadelesinde askeri yönden önemli bir destek edinmişlerdir. ABD, özellikle Rusya'nın Suriye hava sahasını kilitlemesi açısından kısıtlı bir bölgede hava etkinliği elde edebilmiştir. Ayrıca sahada Rus birlikleri ile karşı karşıya gelme riski de ABD'nin vekil güçleri cesaretlendirmesine ve silahlandırarak silahlı mücadeleye katılmalarını sağlamasına yol açmıştır. PYD'ye verilen destek tamamen bu kapsamda değerlendirilmelidir. Ancak PYD'nin Rusya ile geliştirmeye çalıştığı ilişki, ABD ile Rusya arasında dengelerin her an değişebileceği bir ortam yaratmıştır. ABD tarafından yalnız bırakılma korkusu Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesini PYD açısından zorunlu kıl-

mıştır. Türkiye bölgede Rusya ile geliştirdiği siyasi ilişkiler ile Suriye'nin kuzeyindeki oluşumların ülke bütünlüğünü bozmaması için askeri operasyonlar yapma imkânı bulmuştur. İran ise, Irak'tan sonra Suriye'de de milis güçlerini sahaya sürerek rejimin devamlılığının, dolayısıyla sıranın kendisine gelmesine yol açacak bir rejim değişikliğinin önüne geçmek amacıyla Rusya'nın desteğiyle yaptığı operasyonlar ile önemli kazanımlar elde etmiştir (Bilgin, 2019).

Rusya'nın Suriye krizinde önemli bir aktör olarak müdahalesi SSCB döneminin aksine uluslararası sistem içinde ideolojik ve askeri bir güç olarak değil, kapitalist sistemin bir parçası olarak ekonomik ve ticari boyutta etkin olmak istemesinden kaynaklanmıştır. Rusya, Putin'in, Yeni Dünya Düzeninin “tek kutuplu” olmasına karşı çıktığı 2007 deklarasyonunu, Suriye olayı üzerinden somutlaştırarak bu söylevin sadece retorikten ibaret olmadığını, aksine Rusya'nın yeni “reel politika” konsepti olduğunu vurgulama fırsatı bulmuştur (Ertekin, 2012).

4.6 Müdahalenin Analizi

Batı'nın “Arap Baharı” olarak adlandırdığı yeni bir Renkli Devrimler dalgasının uluslararası ortamı sarstığı bir dönemde Rusya'nın dış politikasında yeniden “egemenlik” vurgusu yapması bir rastlantı olarak görülmemelidir. Rusya'nın uluslararası bir sorun haline dönüşen Suriye'ye yapılması olası bir uluslararası müdahaleye kategorik olarak karşı çıkması; yakın çevresinde Güney Osetya, Abhazya ve son olarak Kırım konusunda izlediği radikal revizyonist politikalar, Rusya'nın reel politik eylemlerinin “egemen demokrasi” konsepti dikkate alınarak okunmasını gerektirmektedir (Musaoğlu, 2015).

Rusya'nın özelde Suriye genelde ise Arap Baharı kapsamında meydana gelen halk hareketlerine, olaylara ve çatışmalara bakış açısı değerlendirildiğinde ABD, Avrupa ve bu hareketleri destekleyen diğer güçler safında yer almayı reddetmesinin temel nedenlerinden biri bu hareketleri hak arayışı kapsamında masum halk hareketleri olarak görmemesidir. Diğer neden ise DEAŞ gibi dini istismar eden terör örgütlerini, özellikle Rusya içindeki Müslümanları politize edecek ve halk hareketlerine ya da isyanlara yönelmelerine sebep olacak seviyede tehlikeli görmesi ve nihayetinde ekonomik ve siyasi hedeflerinin sapmasını istememesidir. Ayrıca, ABD tarafından

Suriye hükümetinin düşürülerek sonrasında İran'a müdahale edilebileceği dolayısıyla çevreleme politikasının hali hazırda devam ettiği endişesi de Suriye'de Esad rejimine verilen desteğin temel nedenlerindedir (Kışman & Boyraz, 2019). İsrail-Filistin çatışma alanına yakınlığı, Şii jeopolitiği hattında İran-Irak-Hizbullah arasındaki işlevi ve Türkiye ile oldukça uzun bir sınıra sahip olması Suriye'yi Türkiye, İsrail ve İran için önemli kılmaktadır. Türkiye ve İsrail'in güvenliği ve İran'ın dış politika hedefleri için hassas bir coğrafi konumda yer alan Suriye, Lübnan'daki istikrarı da doğrudan etkileyebilecek bir aktör olarak hâlihazırda önemini korumaktadır. Bu sebeple Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması Türkiye, İran ve Rusya açısından önem arz etmektedir (Sandıklı & Semin, 2012).

Ukrayna'da Rus ve Batı tarafından desteklenen kesimler, uygulanan yöntemler ve kullanılan birimler daha örtük iken, Suriye'de bütün planların satranç hamleleri şeklinde sahada açık bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Ukrayna'da Rusya tarafından sahaya sürülen küçük yeşil adamların, Spetsnaz'ın ve yerel ayrılıkçıların yerini Suriye'de rejim güçleri almıştır. Ukrayna'da Kırım'ın ilhakı sürecinde ve Doğu'daki çatışmalarda kullanılan hibrit yöntemler, Suriye'de yerini sahada düzenli birliklere ve sofistike ağır silah sistemlerine bırakmıştır. Ukrayna ve Suriye üzerinden yürüyen güç savaşındaki ortak noktalar; iki ülkenin de toplumsal olarak heterojen olması ve çatışmaların ana kaynağı her ne kadar özgürlükçü talepler ya da toplumsal gösteriler olarak görünse de esasında din ve etnisite gibi farklılıkların olmasıdır. Rusya'nın Suriye'de savaşa girmesi Orta Doğu coğrafyasında olduğu gibi uluslararası sistemde de jeopolitik dengenin değişmesi anlamına gelmektedir. Soğuk Savaş sonrasında ilk defa ABD önderliğinde olmayan bir antiterör operasyonu yapılmaktadır. ABD ve Batılı devletlerin Ukrayna krizinden sonra Kremlin ile yaşadığı sorunlar ve Rusya'yı uluslararası sistemden tecrit etme politikaları başarısız olmasının ötesinde Rusya'nın çok kutuplu dünya tasvirine uygun bir şekilde yeni bir güç olarak ortaya çıkmasına, Suriye krizinin başat aktörü olmasına yol açmıştır (İsmayılov, 2015).

Rusya'nın Suriye müdahalesini gerektiren sebep olarak Suriye ile yapmış olduğu ekonomik ve askeri antlaşmaları korumak ikinci plandadır. Rusya'nın bölge aktörü olarak uluslararası sistemde boşta kalan Suriye üzerinden kendi çıkar

tanımlamalarına ilişkin mesaj verebilmesi daha önemlidir. Çünkü çok kutuplu dünya düzenini savunan Rusya açısından Suriye hem bir mücadele alanı hem de prestij meselidir. Rusya, Suriye’deki Arap Baharı sürecini ve askeri müdahalesini, üzerinde bir denge politikasının kurulacağı “satranç alanı” veya diğer uluslararası aktörlere seslenebileceği bir “arena” olarak kullanmıştır (Ertekin, 2012). Rusya’nın küresel çıkarları, ülkenin Orta Doğu özelinde Suriye’deki yeni aktivist davranışının daha iyi açıklanmasını sağlamaktadır. Arap Baharında gelinen süreçte Suriye, Moskova’nın uluslararası arenada daha belirgin bir rol oynaması, kendisini güçlü bir küresel oyuncu olarak göstermesi ve uluslararası terörle mücadelede vazgeçilmez bir ortak olması için bir test alanı haline gelmiştir (Zvyagelskaya, 2018).

Rusya’nın Suriye’deki müdahalesi uluslararası hukuk ve davet ile müdahale kavramı kapsamında değerlendirildiğinde, ortaya Ukrayna’daki müdahaleden daha farklı bir sonuç çıkmaktadır. Ukrayna’daki müdahale hukuken meşru değildir, ancak Suriye’ye yapılan müdahale uluslararası tanınmaya sahip Suriye devleti tarafından yapılan meşru bir talep ile gerçekleşmiştir. Üstelik bu davet, kuvvet kullanımı ya da bir tehdit sonucu değil kendiliğinden meydana gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında Ukrayna müdahalesinden hukuken farklı sonuçları olmuştur. Ancak Suriye’de, Rusya tarafından düzenli birliklerin ve konvansiyonel askeri teçhizatların ve mühimmatların kullanılmasının yanında hibrit yöntemler çerçevesinde terör örgütlerinin de desteklenmesi, farklı çatışma yöntemlerinin ve yeni silah sistemlerinin denenmesi ve Suriye’de çatışma bölgelerinin askeri eğitim alanı gibi kullanılması da meşru bir davet ile Suriye’de bulunduğunu belirten Rusya’nın meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Çünkü davet ile müdahalenin de bazı hallerde meşru olduğu açıktır ve bu hallerin ortadan kalkması da davetin meşruiyetinin ortadan kalkmasını ve hukuken yok hükmünde olmasını gerektirmektedir. Rusya’nın Suriye tarafından davet edilmesinin temel amacı terör örgütleri ile ve özellikle DEAŞ ile mücadeledir. Ancak Rusya’nın bu müdahale esnasında Suriye’de DEAŞ dışında farklı ülkeler tarafından desteklenen gruplara karşı silahlı müdahalelerde bulunması terör ile mücadele kavramının esnetilmesini ve gevşetilmesini de düşündürmektedir. Çünkü Rusya, Suriye’de İran ve rejim güçlerini desteklemekte, Türkiye Özgür Suriye Ordusunu desteklemekte, ABD ise YPG’yi desteklemektedir. Suriye’de savaşan her bir grup, farklı ülkeler tarafın-

dan terörist olarak adlandırılabilir. Örneğin YPG Türkiye tarafından PKK terör örgütünün yan örgütü ve terörist bir grup olarak görülürken, ABD tarafından DEAŞ ile mücadele eden ve yerel halkın güvenliğini sağlayan meşru bir güç olarak görülmektedir (Kırdım, 2017).

Rusya'nın, Suriye'deki askeri müdahalesini önemli kılan iki önemli faktör olarak Suriye'nin toprak bütünlüğü ve Esad rejiminin devamı hali hazırda önemini korumaktadır. Çünkü bu ikisinin devamlılığı Rusya'nın bölgedeki varlığının da garantisidir. Rusya Hazar üzerinden, Karadeniz ve Baltık Denizi'nden Suriye'ye güç aktarım kapasitesine sahip olduğunu göstererek NATO üyesi Kuzey ve Güney Avrupa ülkelerinin hava sahalarını ihlal etmekten de kaçınmamıştır. Tüm bu güç gösterisi ve ihlaller aslında Ukrayna krizi sonrasında Rusya'ya yönelik NATO sınırlandırmalarının Moskova tarafından kabul edilmediğini göstermeyi amaçlamaktadır (Korkmaz, 2016).

Suriye'deki savaş, Ukrayna'da görülenlerden farklı, kendine has özelliklere sahiptir. Suriye'de, konvansiyonel ve düzensiz kuvvetler açıkça hareket etmekte ve bilgiyi gizlemek için sınırlı girişimleri olmaktadır. Rusya ve İran, Suriye'de ne kadar askeri birliği bulunduğunu ve nerede ne kadar askerinin olduğu bilgisini gizlemeye çalışsalar da, ikisi de savaşın içinde olduklarını reddetmemektedir. Bu açıdan bakıldığında Rusya'nın, Suriyedeki askeri müdahalesi hibrit savaş tanımlarına uymamakta ve hibrit yöntemlerin birkaçına başvurulmuş konvansiyonel bir savaşı anımsatmaktadır (Dvorak, 2016). Dahası bu konvansiyonel savaş, Suriye'deki Şii ve Sünni realitesi üzerinden yürütülen ve ABD'nin desteklediği Sünni Suudi Arabistan ile Rusya'nın desteklediği Şii İran ekseninde ilerleyen bir vekalet savaşı halini almıştır.

Suriye iç savaşı, nihai hedefi çoğunlukla belirsiz ve değişken olan katılımcılar tarafından gerçekleştirilen son derece karmaşık bir formata sahiptir. Karmaşıklığın temel sebebi ise biri Esad rejimine, diğeri DEAŞ'a karşı yapılan iki savaşın birbirine karışmasıdır. Ancak günümüzde mevcut rejime karşı yürütülen savaş dondurulmuş bir çatışmaya dönüşmüş ve DEAŞ/PYD üzerine odaklanılan yeni bir döneme girilmiştir.

Müdahalenin başından itibaren Rusya savaşın içinde olmuştur. Ulusal gücün tüm unsurlarını birleştirerek savaşan Rusya; askeri kuvvetler, diplomasi, bilgi yetenekleri ve ekonomik gücü bir araya getirerek sahada kendisini zafere ulaştıracak askeri teçhizatlar kullanmıştır. Rusya'nın amacı, minimal askeri güç kullanarak gerekli hedeflere ulaşmak ve medya manipülasyonları ile Suriye'deki faaliyetlerine dönük algıları değiştirmektir. Anthony H. Cordesman (2015), James Q. Roberts (2015) Anthony Celso (2019) gibi analistler bunu "hibrit" bir savaş olarak nitelemişlerdir. Ancak bu terim bağlama göre farklılık göstermektedir. Rusya'nın yaptığı şey, ulusal gücün temel unsurlarını oluşturan çeşitli faktörleri istenen hedeflere ulaşmak için uygun bir karışımda birleştirmektir (Kainikara, 2018). Ancak bunun tam anlamıyla hibrit savaş olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü hibrit savaş kriterlerinin tamamı Suriye'de sahada yapılan mücadelede gözlemlenememiştir.

Sonuç olarak Rusya'nın Suriye müdahalesi; Suriye'de, Orta Doğu'daki çatışmalarla nasıl başa çıkılacağı konusunda alternatif bir örnek oluşturma ve Ukrayna krizi nedeniyle kaybettiği uluslararası saygınlığı yeniden kazanma şansını vermesi açısından Rusya için önemli bir argüman olarak yer tutmaktadır (Casula, 2015).

Rusya'nın Suriye müdahalesi hibrit savaş kavramı ve hibrit savaşın ana unsurları çerçevesinde değerlendirildiğinde;

- 1- Stratejik, operasyonel ve taktik düzeyde konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçlerin eş zamanlı kullanılması açısından Suriye'de düzenli ordu birliklerinin ve özel askeri şirketlerin yanında Spetsnaz'ın da kullanıldığını görmekteyiz, dolayısıyla konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçler birarada kullanılmaktadır.
- 2- Konvansiyonel ve asimetrik taktiklerin (terörizm dahil) ve operasyonların kullanımı açısından Rusya'nın Suriye'de konvansiyonel taktiklerin yanında asimetrik taktiklere genelde başvurma eğiliminde olmadığı, Suriye ordusu, Hizbullah ve Şii milis gruplara hedefleme, hedeften sakınma ve atış desteği vererek çatışmaları yönlendirdiği izlenmektedir.

- 3- Elektronik veya siber operasyonlar, enformasyon savaşı ve ekonomik baskı gibi askeri olmayan araçların kullanılması açısından Rusya her ne kadar Suriye’de Sputnik ve Russia Today gibi yayınlarının önemli kısmı Suriye ve Ukrayna’daki çatışmalara odaklanmış medya organlarını kullansa da, Suriye üzerinde siber operasyonlar yapma ve ekonomik bir baskı kurma gereği duymamaktadır, çünkü ülke içinde ekonomik ve askeri hedeflere ulaşmak için zaten Suriye devleti ile gerekli anlaşmaları yapmaktadır.
- 4- Hedefe ulaşmak için bir savaş alanındaki tüm yeteneklerin kullanılması açısından Rusya, Suriye cephesinde, sahada bütün güçlerini bir hedef etrafında toplayarak mücadele etme gereksinimi duymamaktadır. Çünkü hedeflerini gerçekleştirmek üzere aynı hedefler üzerinde anlaşmış olduğu bölgesel grupları kullanmaktadır.

Rusya’nın Suriye müdahalesi yukarıdaki hibrit savaş enstrümanları açısından değerlendirildiğinde bazı hibrit yöntemlere başvurulsa da sahada tam bir hibrit savaş yapıldığına dair bir kanıt olarak görülmemektedir. Ukrayna müdahalesiyle kıyaslandığında elde edilmesi gereken hedeflerin farklılığı zaten kullanılan yöntemlerin de farklı olmasını gerekli kıldığından Rusya’nın Suriye’de hibrit yöntemlerin bazı unsurlarının da kullanıldığı konvansiyonel bir savaş taktiği benimsediği açıktır. Rusya’nın hibrit savaş taktikleri genelde Ukrayna özelinde örneklendiğinden ve Suriye daha çok vekâlet savaşları kapsamında değerlendirildiğinden, Rusya’nın Suriye’de, politik askeri ve ekonomik yeteneklerin kombinasyonu ile konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan taktikleri vekil güçler aracılığıyla kullandığı Dördüncü Nesil Savaş olarak adlandırılabilir bir savaş yürüttüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

SONUÇ

Yapılan tanımlamalar ve içerik analizleri değerlendirildiğinde Rus ordu mensuplarının ve akademisyenlerinin genel görüşü; hibrit savaş teriminin aslında geçmişte var olan savaşların yeni bir biçimini ifade ettiği, yeni olanın sadece gelişen teknoloji ve bilimin sunduğu olanaklar çerçevesinde geliştirilmiş siyasi, askeri, ekonomik ve enformasyonel mücadele teknikleri olduğudur. Onlara göre, hibrit savaş aslında ABD tarafından temeli atılan ve halen de özellikle Orta Doğu’da uygulanan bir savaş yöntemidir.

“Batı Karşıtı Koalisyonun Başında” isimli makalesinde Konstantin Sivkov (2015), Rusya Federasyonu ve Batı arasında geçmişte meydana gelmiş, devam etmekte olan ve gelecekte meydana gelebilecek çatışmaların sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır: Soğuk Savaş da dâhil olmak üzere, herhangi bir savaşın başlamasının önemli bir işareti, tarafların hedeflerinin açık bir şekilde oluşturulmasıdır. Karşıt olmaları, yoksa anlaşmaları mümkün olur. Batılı koalisyonun amaçları açıkça anlaşılabilir ve formüle edilmiştir: genel olarak tek kutuplu bir dünyanın kurulması, özelde temel jeopolitik muhalifler Rusya ve Çin’in, ayrıca BRICS ve onların katılımıyla kurulan bölgesel örgütlerin radikal olarak zayıflatılması veya tahrip edilmesidir. Buna karşılık, Rusya’nın ve ana müttefiklerinin genel hedefi, çok kutuplu bir dünya düzeni için istikrarlı bir modelin oluşturulması ve özel olarak ise devlet istikrarının sağlanması, tüm önemli alanlarda aşamalı gelişme, oluşturulmuş yapıların korunması ve etkinliklerinin sağlanmasıdır. Tarafların hedefleri açıkça karşıttır. Bu, tarafların başarılarının ancak güç kullanımı, yani savaşın sonucu olarak mümkün olduğu anlamına gelmektedir. Ancak ABD ve Rusya, Ukrayna ve Suriye örneklerinde olduğu gibi herhangi bir konvansiyonel ve nükleer savaşı göze alamadıklarından ve sonuçlarını kestiremediklerinden dolayı yakın bir zamanda böyle bir savaşa girişilmesi mümkün görünmemektedir.

Hibrit savaş ve sunduğu avantajlar, mevcut ve gelecekte meydana gelebilecek çatışmaları geleneksel savaş yöntemleri dışında kazanmanın bir anahtarıdır. Bu kapsamda hibrit savaş üzerine yapılan çalışmalar; Rusya Federasyonu Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Valeriy Gerasimov başkanlığında Rus askeri yetkililerinin ve Rus

Askeri Bilimler Akademisi akademisyenlerinin hibrit savaş konusunda belli bir birime sahip oldukları, bu konu üzerinde çalıştıkları ve aslında ABD'ye isnat edilen uygulamaların Rusya Federasyonu tarafından da çatışma alanlarında aynen uygulandığını göstermektedir. Bu konuda en önemli kanıt, özellikle Ukrayna'da meydana gelen olaylar kapsamında; ABD'nin Ukrayna'da hibrit yöntemler kullandığını iddia ederken, aynı zamanda Ukrayna'nın doğusunda meydana gelen çatışmalarda Ukrayna'nın etkisinin kırılarak zayıflatılması ve Kırım'ın ilhak edilmesidir ki bu, üzerinde uzun zamandır Rusya Federasyonu tarafından hazırlık yapıldığının da kanıtıdır. Çünkü ekonomik veya siyasi muhalif düşüncelerle başlayan gösterilerin bir anda toplumsal ayaklanmaya evrilmesini, sonrasında çatışma sürecine girilmesini ve en nihayetinde egemenliği altında bulunduğu devletten ayrılarak farklı bir devletin himayesine girmenin talep edilmesini ve bunun tek başına dış bir destek olmadan başarılmasını ve sadece ülkenin geleceğine dair var olan kaygılar sonucunda meydana geldiği iddiasını bilimsel olarak açıklamak mümkün değildir. Üstelik Konstantin Sivkov'un hibrit savaşın yürütülme sürecine dair verdiği bilgiler ve hibrit savaşın getirilerinin önemli olduğu ve bu konuda çalışma yapılması gerektiğine dair sözleri ile Ukrayna'da meydana gelen olaylardaki süreç eşleşmektedir. Ayrıca Kırım konusunda yapılan anayasal düzenlemeler, hukuki çalışmalar yapılarak ilhakin meşruiyetini oluşturma düşüncesi ile Kırım'ın Rusya Federasyonu'na entegre edilmesi süreci de Rusya tarafından Ukrayna'da yürütülen, adı ister hibrit olsun isterse melez ya da bulanık olsun, hızlı ve gizli şekilde yürütülen bir savaşa örnek teşkil etmektedir.

Rusya'nın ABD ile ihtilafli bulunan bölgelerde hibrit savaşa ve hibrit yöntemlere başvurmasının tek kutuplu dünya düzeninin sona erdirilmesi ve çok kutuplu bir dünya düzeninin oluşturulması, bu mümkün olmayacaksa ABD'nin çatışma bölgelerinde askeri açıdan zafiyete uğratılması ve personel zayıfatı vermesi, kendi kamuoyunda olumsuz tepkiler almasına yol açılması, askeri varlığının iç kamuoyunda sorgulanması ile müdahale edilen ülkelerin kaynaklarının idare edilmesi ve kontrolünün sağlanması gibi birçok hedefi bulunmaktadır. Rus Hibrit savaşının temel objeleri açık veya geleneksel askeri kuvvete başvurmadan hedef bölgenin ele geçirilmesi, açık geleneksel bir askeri harekât için bahane oluşturmak ve Batı ve diğer bölgelerdeki

ülkelerin siyasetçilerini ve politikalarını etkilemek için hibrit önlemlerin kullanılmasıdır. Bu amaçlara ulaşmak için kullandığı araçlar ise; enformasyon operasyonları, siber alan, vekil güçler, ekonomik baskı, geleneksel espionaj tekniklerinin ve hibrit metotların kullanıldığı gizli önlemler ve siyasi baskıdır (Chivvis, 2017).

ABD'nin, Ukrayna ve Suriye özelinde Rusya ve müttefiklerinin kontrol alanını daraltma ve güçlerini zafiyete uğratarak askeri varlığını sorgulanır hale getirme çabaları karşısında, Rusya'nın uygulamış olduğu tüm eylemler, Rusya Federasyonu devlet başkanı Vladimir Putin tarafından imzalanan ve sürekli güncellenen Rusya'nın askeri doktrinleri çerçevesinde yürütülmektedir. Bu askeri doktrinler çerçevesinde; Rusya sürekli yeni teknolojik silah ve ekipmanlar üretmekte ve bunları Ukrayna ve Suriye'de çatışma alanlarında test etmektedir. Rusya kendisine, silah kapasitelerinin ve caydırıcılığının artırılması amacıyla askeri endüstriyel kapasitenin güçlendirilmesi ve nükleer kapasitenin artırılması gibi önlemlerin yanında 2020 ve sonrasına odaklanan bir askeri ekonomik gelişim rotası çizmektedir. Bu kapsamda konvansiyonel ve nükleer savaşa hazır bir ordunun yanı sıra bölgesel müdahaleler yapabilecek ve içerisinde elektronik savaş birlikleri, istihbarat elemanları ve özel kuvvet personelleri de bulunan sürekli hazır küçük orduları yakın gelecekte daha aktif olarak kullanacaktır. Hibrit birlik, taktik ve eylemler daha çok kullanılmaya başlandıkça ve bunlar başarılı oldukça da, gelecekte daha büyük ve hantal ordulara sahip olmanın maliyetleri de düşünüldüğünde, küçük ordular ve özel askeri şirketler ve bunların operasyonlarının önemi artacaktır. Aynı amaçla mini nükleer silahlar da küçük ve spesifik operasyonlar için kullanılmaya başlanacaktır.

Sonuç olarak Ukrayna ve Suriye, Rusya'nın silah sitemleri açısından birer test alanı olmasının yanında, tek kutuplu dünya düzenine son vermenin de bir aracı olarak günümüzde halen devam eden bir mücadele sürecinin örnekleridir. Ukrayna özelinde Kırım ve Suriye özelinde ülkenin kuzeyinde oluşturulmaya çalışılan yapılar, bölgesel kontrol ve çıkarların ötesinde küresel düzeni etkilemeye aday gelişmelere yön verebilecek düzeyde komplikedir. Bu sebeptendir ki eylemlerin, meydana geldiği dönemde hızlı bir şekilde analizinin yapılmasının ve hızlı tepki verilmesinin önemi

artmaktadır. Bu durumda hibrit tehditlere karşı hibrit tedbirlerin alınması ve hibrit eylemlere başvurulması da Rusya açısından önemli bir seçenek haline gelmektedir.

Batılı devletlerin Renkli Devrimler ya da Arap Baharı gibi olgulara yaklaşımı sivil güç şeklinde iken, Rusya'nınki askeri güç kullanımı şeklinde olmuştur. Rusya günümüzde iktidarları, Soğuk Savaş döneminde Macaristan ve Çekoslovakya'da olduğu gibi tanklar ve askeri birlikler ile değil, gayri nizami harp unsurlarını kullanarak ve hedef ülke içerisindeki Rus yanlısı toplulukların desteğini alarak değiştirmeyi hedeflemektedir. Konvansiyonel unsurlarını ya Gürcistan'da olduğu gibi doğrudan savaşa dâhil etmiş ya da bir tehdit ve baskı aracı olarak kullanmıştır. Doğal kaynaklara bağımlılık en önemli şantaj unsurlarından birisi olarak kullanılmış, ülke dışında yaşayan Rusların ve haklarının korunması için her türlü tedbirin alınacağını altı çizilmiştir. Ülkede hâkimiyet tamamen ele geçirilememişse de sorunlu bölgelerde Ukrayna'da olduğu gibi dondurulmuş çatışma bölgeleri yaratılmış ya da uluslararası toplumun dikkatini dağıtmak üzere farklı bölgelere askeri müdahalelerde bulunulmuştur (Erol & Oğuz, 2018).

Devlet destekli uluslararası terörizm, devletlerin amaçlarına ulaşmak için kendi içindeki veya başka devletlerdeki ulus altı grup ya da bireylere her türlü desteği vererek otoritesine karşı gelen grupları yok etme, rakip ülkeyi zayıflatma ve toplum üzerinde korku yaratma gibi eylemleri içeren bir terörizm şeklidir. Hibrit savaş yöntemleri ile karşılaştırıldığında aralarında benzerlik olsa da hibrit savaş'ın ana ayırt edici unsuru aynı milletten olan yerel halk desteğidir. Devlet destekli uluslararası terörizmde ise rakip devlet içindeki yerel hükümete muhalif desteklenebilecek nitelikte herhangi bir grubun bulunması yeterlidir. Ayrıca hibrit savaşta nihai amaç düşman devletin kendi topraklarında yenilmesidir. Bu açıdan bakıldığında amaç ve kullanılan unsurlar açısından devlet destekli terörizm ile hibrit savaş birbirinden ayrılmaktadır (Şimşek, 2016, s. 324).

Hibrit savaş, kendine has yöntemlerinin kullanılması açısından değerlendirildiğinde; demokrasiyi benimsemiş ya da diktatörler tarafından yönetilen ülkeler üzerinde uygulamalarına bakıldığında; Batı/ABD ve Rusya açısından bazı temel farklılıklar tespit edilmiş ve dolayısıyla uygulamadan beklenen faydalarda da farklılık arz

ettiği gözlemlenmiştir. Örneğin: Batı ve özellikle ABD açısından hibrit yöntemlerin uygulandığı iddia edilen Renkli Devrimler ya da Arap baharı kapsamında farklı ülkelerde başlayan gösteriler incelendiğinde; her ne kadar demokrasiyi benimsemeyen yönetimlerin devrilmesi nihai hedef olarak görülse de, bu hedefe ulaşıldığında ülkenin idaresinin demokratik seçimlerle tekrar halkın iradesine bırakılması en önemli sonucu oluşturmaktadır. Diğer taraftan Rusya Renkli Devrimlere karşı şiddetli tepkiler vermiş, Arap Baharı kapsamında gösterilerin hedefi olan bazı ülkelere ve yönetimlere vermiş olduğu destek ağırlıklı olarak askeri sonuçlar doğurmuş ve ülkelerin demokratik olup olmadığına bakılmaksızın ve halkların seçimleri dikkate alınmaksızın kendi çıkarları kapsamında doğrudan askeri müdahalelere yönelmiş ve diktatör de olsa idarecileri desteklemiştir. Bu temel fark hibrit yöntemlerin kullanımında da kendini göstermektedir. Batı tarafında siyasi arenada demokratik gösteriler ve seçimleri etkileyecek figürler kullanılarak yönetim değişiklikleri hedeflenmiş, Rusya tarafında ise yeni bir çatışma alanı oluşturarak askeri başarıyı getirecek hibrit yöntemler kullanılmıştır.

Ukrayna’da ve Suriye’de kullanılan ‘Rus hibrit yöntemleri’ni karşılaştırdığımızda benzerlikler ve farklılıklar görmek mümkündür. Özellikle düzenli/düzensiz savaş ile bilgi savaşı ve güç gösterisi gibi hibrit yöntemler her iki operasyon alanında da yaygın olarak kullanılmış, siber savaş, ekonomik savaş ve terörizm gibi hibrit yöntemlerin yalnızca Ukrayna krizinde yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Rusya, Suriye’de, Ukrayna’daki gibi aynı coğrafi avantajlara sahip olmadığından Suriye’deki askeri varlığı da sınırlı olmuştur. Bu sebeple coğrafi yakınlığın, düzenli/düzensiz kuvvetlerin kullanımını da kapsayan hibrit yöntemlerde anahtar faktörlerden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Ukrayna’da, Rus askeri kuvvetlerini destekleyen birçok Rus yanlısının olması hibrit yöntemlerin vazgeçilmez unsuru olan düzenli/düzensiz güçlerin etkinliğini artırırken Suriye’de aynı durumdan söz etmek mümkün değildir. Rusya’nın Suriye’de kendi milletinden olan yerel destekçisi olmadığından Rus kuvvetlerinin operasyonel yetenekleri doğrudan etkilenmiştir. Bu bağlamda, iç destekçilerin hedeflere ulaşmak için önemli olduğu kanıtlanmıştır. Ukrayna ve Suriye’de bilgi savaşının en etkili hibrit yöntem olarak süreçlerin sonucunu etkileyecek derecede önemli olduğu gözlenmiştir. Ukrayna’da bilgi savaşı açısından ana he-

def olan Ruslar ve Ukraynalılar, Rusya tarafından medya kuruluşları aracılığıyla etki altına alınarak Kırım'ın ilhakı meşru gösterilirken, Doğu'da Rus halkın haklarının çiğnendiği yönünde medyada bir algı oluşturulmuştur. Ancak Suriye'de bilgi savaşı açısından hedef gruplar uluslararası kamuoyu olduğundan Rusya Suriye'de teröre karşı Batı ile DEAŞ'ı ortadan kaldırmak için savaştığı yönünde bir mesaj vermeye çalışmış ve bunun için Sputnik ve Russia Today gibi kendi uluslararası medya kanallarını kullanmıştır. Ukrayna'da ekonomik savaş, siber savaş ve terörizm gibi hibrit yöntemler yaygın olarak kullanılırken, Suriye'de bu yöntemlere gerek görülmediği değerlendirilmiştir (Yenidünya & Atalay, 2016).

Bu çalışmayla Rusya'nın Ukrayna'da tüm hibrit yöntemleri bir arada kullanarak tam bir hibrit savaş uyguladığı ve yaptığı bu hibrit savaşı donmuş bir çatışmaya dönüştürerek kendi üzerine odaklanan uluslararası kamuoyunu Suriye'deki uluslararası krize yönlendirdiği tespit edilmiştir. Yine Rusya'nın Suriye'de bazı hibrit yöntemlere başvurarak vekil gruplar aracılığıyla konvansiyonel bir savaş yürüttüğü ortaya konmuştur. Dolayısıyla uluslararası alanda Rusya'nın Ukrayna'da hibrit savaş yaptığı yönündeki iddianın doğru olduğunu söylemek mümkündür. Suriye'de ise Rusya'nın 'dördüncü nesil ya da yeni nesil savaş' olarak adlandırılan bir tür konvansiyonel silahlı mücadele yürüttüğü, dolayısıyla zaten üzerinde ihtilaf olan Suriye müdahalesinin hibrit bir savaş olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Ukrayna örneğinde olduğu gibi devlet içinde yaşayan yabancı nüfusun, devletin ana unsuru olan milletin nüfusunun üzerine çıktığı ülkelerde iç karışıklıkların yaşanmasının muhtemel olduğu ortaya konmuştur. Ekonomik, siyasi ve askeri birçok probleme yol açabilecek bu türden bir homojenleşmenin devletlerin iskân politikaları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Aksi takdirde devletlerin savunması hibrit tehditlere açık hale gelebilir. Bu açıdan bakıldığında Suriye'de yaşanan problemler sebebiyle ülkemize göç eden milyonlarca Suriyelinin bir iskân politikası dâhilinde gettolar oluşturmasının önüne geçilmesi, yaşadıkları bölgelerde homojen bir ortam oluşturarak ülkenin asli unsurları olan nüfusun üzerinde bir egemenlik kurmasının engellenmesi ve bu nüfusun dış etkenlerden korunarak ülkemize karşı kullanılmasının önüne geçilmesi hayati öneme sahiptir.

Sonuç olarak dünyanın birçok bölgesinde savaşlar yeni ve farklı bir biçimde başlamakta ve devam etmektedir. Yeni kavramların ortaya çıkmasının yanı sıra bu kavramlarla eş değer fiili çatışmalar ve çatışma yöntemleri de ortaya çıkmaktadır. Amaç, yöntem ve sonuçlar ne olursa olsun yürütülen operasyon ve çatışmalar artık tek yönlü değil, birden çok alanda ve hızlı bir şekilde devam etmektedir. Gelecekte de savaşlar farklı yönlere evrilecek ve yeni adlar alacaktır ancak özü itibariyle amaçları değişmeyecektir.

Kaynakça

- A.A. (2017, 09 06). *Anadolu Ajansı Ülke Profilleri: Ukrayna*. 03 28, 2019 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/ukrayna/902432#> adresinden alındı
- ADAMSKY, D. (2018, 07 10). *Moscow's Syria Campaign: Russian Lessons for the Art of Strategy*. 04 07, 2019 tarihinde The French Institute of International Relations: <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/russieneivisions/moscows-syria-campaign-russian-lessons-art-strategy> adresinden alındı
- AĞIR, O. (2016). Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 23-42.
- AKENGİN, H., & YAŞAR, A. (2018). Suriye'nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye-Rusya İlişkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(32), 25-57.
- AL, A., & ÖZDİL, B. (2017). Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 151-167.
- ALJAZEERA. (2018, 04 14). *Syria's Civil War Explained from the Beginning*. 04 07, 2019 tarihinde Al Jazeera News: <https://www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html> adresinden alındı
- ANDRİYANOV, V. B., & LOYKO, V. V. (2015). Voprosı Primeneniya VS RF v Krizisnih Situatsiyah Mirnovo Vremeni. *Voyennaya Mysl*(1), 67-69.
- ATLIOĞLU, Y. (2018). Suriye İç Savaşı ve Müzmin Toplumsal Çatışma. *Ankara Üniversitesi SBF*, 73(1), 129-156.
- BALCI, Ç. (2014). *Ukrayna Jeopolitiği*. 03 28, 2019 tarihinde Uluslararası Stratejik Bakış Enstitüsü: http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna_jeopolitigi.pdf adresinden alındı
- BANASIK, M. (2016). Russia's Hybrid War in Theory and Practice. *Journal on Baltic Security*, 157-182.
- BARTLES, C. (2016, 06 01). *Russia's Indirect and Asymmetric Methods as a Response to the New Western Way of War*. *Special Operations Journal*. 11 25, 2017 tarihinde Tandfonline: <http://dx.doi.org/10.1080/23296151.2016.1134964> adresinden alındı
- BARTOŞ, A. (2015). Gıbrıdme Voynı Kak Proyavleniye Globalnoy Kriçnosti Sovremennovo Mira. *Analitiçeskiy i Nauçno-Praktiçeskiy Jurnal*, 71-79.
- BARTOŞ, A. (2017, 01 30). *Trofeyniye Smisli*. 11 25, 2017 tarihinde Voenno-Promışlenniy Kuryer: <https://www.vpk-news.ru/articles/34981> adresinden alındı
- BATYUK, V. I. (2017). The US Concept and Practice of Hybrid Warfare. *Strategic Analysis*, 464-477.
- BĒRZIŅA, I. (2014). *Color Revolutions: Democratization, Hidden Influence, or Warfare?* Riga: Center for Security and Strategic Research.
- BİLGİN, İ. (2019). Suriye İç Savaşı'nda Küresel ve Bölgesel Güçlerin Kesişen Müdahaleleri: Nedenler, Yöntemler ve Zamanlama. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 2(1), 1-19.

- BİNGÖL, O. (2014). Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülerini. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(41), 15-38.
- BOÇARNİKOV, İ. V., LYUTKENE, G. V., & LEMEŞEV, S. Y. (2013). *Sovromenniye Kontseptsii Voyn i Praktika Voyennovo Stroitelstva*. Moskva: Ekon-İnform.
- BOND, M. S. (2007, 03 30). *Hybrid War: A New Paradigm For Stability Operations In Failing States*. 01 13, 2018 tarihinde Worldinwar: <http://www.worldinwar.eu/wp-content/uploads/2017/09/ADA468398-1.pdf> adresinden alındı
- BÜYÜKBAŞ, H., & ATICI, N. (2012). Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(40), 1-19.
- CASULA, P. (2015). *Russia between Diplomacy and Military Intervention: The Syrian Conflict through*. Zurich: Research Centre for East European Studies.
- CELSONO, A. (2019). Superpower Hybrid Warfare in Syria. *The Marine Corps gazette*, 9(2), 92-116.
- CHIVVIS, C. S. (2017). *Understanding Russian "Hybrid Warfare" and What Can be Done About It*. California: Rand Corporation.
- CLAUSEWITZ, C. V. (1999). *Savaş Üzerine*. (H. F. Çeliker, Çev.) İstanbul: Özne.
- CLEARY, T. (1910). *The Art of War*. (A. Demir, Çev.) İstanbul: Kastaş.
- CONNELL, M. E., & EVANS, R. (2015). *Russia's "Ambiguous Warfare" and Implications for the U.S. Marine Corps*. Virginia: CNA Analysis and Solutions.
- CORDESMAN, A. H. (2014, 05 28). *Russia and the "Color Revolution"*. 03 06, 2019 tarihinde Center for Strategic and International Studies: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/140529_Russia_Color_Revolution_Full.pdf adresinden alındı
- CORDESMAN, A. H. (2015, 09 23). *Russia in Syria: Hybrid Political Warfare*. 05 17, 2019 tarihinde Center for Strategic and International Studies: <https://www.csis.org/analysis/russia-syria-hybrid-political-warfare> adresinden alındı
- ÇAĞLAYAN, S., & DOĞAN, M. (2017). *Avrasya'dan Ortadoğu'ya Rus Dış Politikasının Hukuki Meşruiyeti*. 03 30, 2019 tarihinde Research Gate: https://www.researchgate.net/publication/320443249_Avrasya'dan_Ortadogu_ya_Rus_Dis_Politikasi'nin_Hukuki_Mesruiyeti adresinden alındı
- ÇEKİNOV, S. G., & BOGDANOV, S. A. (2015). Prognozirovaniye Haraktera i Soderjaniya Voin Buduşevo: Problemi i Sujdeniya. *Voyennaya Mysl*(10), 41-49.
- ÇELİK, A. H. (2015). Buazizi'den Rabia'ya, Trablus'tan Şam'a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Yaklaşımlar*, 6(2), 34-53.
- ÇOMAK, H., & CERRAH, U. (2014, 09 23-24). *Karadeniz Jeopolitiğinde Ukrayna ve Kırım'ın Güvenliği ve Bu Güvenliğin Avrasya Enerji Güvenliğine Etkileri*. 03 30, 2019 tarihinde Bilgesam: http://www.bilgesam.org/images/dokumanlar/0-381-201412291guvenlik_kongresi_bildirileri-43.pdf adresinden alındı

- DALI, E. P., & KURŞUN, A. M. (2017). Hazar Bölgesinde Rusya ve AB Ekonomi-Politik Çekişmesi ve “Ukrayna” Faktörü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(Özel), 17-31.
- DE PEDRO, N., SUKHANKIN, S., & TSAKIRIS, T. (2017, 11 17). *Facing Russia's strategic challenge: Security developments from the Baltic to the Black Sea*. 03 29, 2019 tarihinde European Parliament Think Tank: <http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/search.html?word=Facing+Russia%E2%80%99s+strategic+challenge%3A+Security+developments+from+the+Baltic+to+the+Black+Sea> adresinden alındı
- DEMİREL, M. (2017). Hedley Bull Perspektifinden 'Uluslararası Toplum' Kavramsallaştırması ve Kurumları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(3), 46-85.
- DENİZ, T. (2013). Suriye'nin Durumu, ABD - Rusya ve Türkiye'nin Tutumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*(27), 314-332.
- DERMAN, G. S., & ONGAROVA, Y. (2014). Ukrayna'da Siyasi Kriz. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(42), 11-23.
- DOA. (2010, 11 26). *TC 7-100 Hybrid Threat - US Army Training Circular*. 05 16, 2019 tarihinde U.S. Army Fort Benning and The Maneuver Center of Excellence: https://www.benning.army.mil/mssp/security%20topics/Potential%20Adversaries/content/pdf/tc7_100.pdf adresinden alındı
- DOSTER, B. (2019). *Arap Baharı Üzerinden Avrasya-Atlantik Rekabetini Yorumlamak*. 04 02, 2019 tarihinde Bilgesam: <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-327-2014090439arap-bahari-uzerinden-avrasya-atlantik.pdf> adresinden alındı
- DRENSTEIN, H. S. (1990). *Selected Readings in the History of Soviet Operational Art*. Fort Leaveworth, Kansas: Department of the Army - Soviet Army Studies Office.
- DUGİN, A. (2014). *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım* (9. b.). (V. İmanov, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- DUMLUPINAR, N. (2017). Hibrit Savaş: İran Silahlı Kuvvetleri. *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları*, 68-105.
- DVORAK, J. (2016). *Complexity In Modern War: Examining Hybrid War And Future U.S. Security Challenges*. 04 09, 2019 tarihinde Missouri State University Graduate Theses: <https://bearworks.missouristate.edu/theses/3029> adresinden alındı
- EKER, S. (2015). Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 31-66.
- EKİNCİ, E. (2016, 03 17). *Gerasimov Doktrini'ni anlamak*. 02 24, 2019 tarihinde Yenişafak: <https://www.yenisafak.com/hayat/gerasimov-doktrinini-anlamak-2434878> adresinden alındı
- EKMEKÇİOĞLU, E. (2018). *Hibrit Savaş Doktrininin Uygulama Esasları Çerçevesinde Suriye Örneği*. Konya: Bahçeşehir Üniversitesi.
- EKŞİ, M. (2017). Bir Vekalet Savaşı Olarak Suriye Krizi ve Büyük Güç Politikalarının Realizme Dönüşü. *Ankasam Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları*, 1(2), 106-129.

- EMBEL, E. (2016). Topyekün Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(1), 153-171.
- ERCAN, M. (2015). Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon mu? İlhak mı? *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2(36), 95-113.
- EREKER, F. A. (2004). İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 1(3), 1-36.
- ERGÜL, O. (2012, 10 11-13). *Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu*. 01 12, 2018 tarihinde Avekon: <https://www.avekon.org/papers/560.pdf> adresinden alındı
- EROL, M. S. (2014). "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya da "İkinci Yalta Süreci". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(41), 1-14.
- EROL, M. S., & OĞUZ, Ş. (2018). Karma Savaş Teorisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı. *Türk Dünyası İncelemeleri*, 18(2), 399-415.
- ERTEKİN, A. (2012). Neo-Rusya'nın Akdeniz rüyası: Neo-Rusya'nın Suriye Arap baharı'ndaki rolü. *Bilge Strateji*, 131-163.
- FAINBERG, S. (2017, 12 21). *Russian Spetsnaz, Contractors and Volunteers in the Syrian Conflict*. 04 09, 2019 tarihinde The French Institute of International Relations: <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/russieneivisions/russian-spetsnaz-contractors-and-volunteers-syrian> adresinden alındı
- FOX, A. C., & ROSSOW, A. J. (2017, 03 31). *Making Sense of Russian Hybrid Warfare: A Brief Assessment of the Russo-Ukrainian War*. 04 06, 2019 tarihinde Association of the United States Army: <https://www.ausa.org/publications/making-sense-russian-hybrid-warfare> adresinden alındı
- GALEOTTI, M. (2016, 03 21). Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war'? *Small Wars & Insurgencies*, 27(2), 282-301. 05 19, 2019 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592318.2015.1129170?journalCode=fswi20> adresinden alındı
- GERASIMOV, V. (2013, 02 27). *Tsennost Nauki v Predvidenii. Noviyе Vizovі Trebuyut Pereosmilit Formi i Sposobi Vedeniya Boyevih Deistviy*. 11 25, 2017 tarihinde Voenno-Promışlenniy Kuryer: https://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf adresinden alındı
- GERASIMOV, V. (2016, 03 09). *Po Opiti Sirii*. 02 21, 2019 tarihinde Voenno-Promışlenniy Kuryer: <https://vpk-news.ru/articles/29579> adresinden alındı
- GERASIMOV, V. (2017, 03 13). *Mir Na Granyah Voyni*. 11 25, 2017 tarihinde Voenno-Promışlenniy Kuryer: <https://www.vpk-news.ru/articles/35591> adresinden alındı
- GIBBONS-NEFF, T. (2015, 10 07). *These are the cruise missiles Russia just sent into Syria*. 04 07, 2019 tarihinde Stripes: <https://www.stripes.com/news/europe/these-are-the-cruise-missiles-russia-just-sent-into-syria-1.372098> adresinden alındı
- GLENN, R. W. (2009). *Thoughts on Hybrid Conflict*. 02 01, 2019 tarihinde Small Wars Journal: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict> adresinden alındı

- GÖK, A. (2017). 11 Eylül Sonrası Savaşın Değişen Doğası. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 726-743.
- GRAÇEVA, T. (2015, 08 25). *Armiya na Podhvate*. 12 30, 2017 tarihinde Voyenno-Promışlenniy Kuryer: <https://www.vpk-news.ru/articles/26404> adresinden alındı
- GRAU, L. W., & BARTLES, C. K. (2018, 05 30). *The Russian Reconnaissance Fire Complex Comes of Age*. 04 08, 2019 tarihinde The University of Oxford Changing Chracter of War Centre: <http://www.ccw.ox.ac.uk/blog/2018/5/30/the-russian-reconnaissance-fire-complex-comes-of-age> adresinden alındı
- GROTIUS, H. (1967). *De Jure Belli Ac Pacis (Savaş ve Barış Hukuku)*. (S. L. Meray, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- GÜLER, A. (2018). Suriye ve Ukrayna Krizleri Çerçevesinde ABD Rusya İlişkiler. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 296-312.
- GÜLŞEN, H. (2017, 07 01). *Rusya'nın Suriye Müdahalesinde Özel Askerî Şirketlerin Rolü*. 04 10, 2019 tarihinde Orsam: <https://orsam.org.tr/tr/rusya-nin-suriye-mudahalesinde-ozel-asker-sirketlerin-rolu/> adresinden alındı
- GÜRÇAN, M. (2011). Bir Önceki Savaş İçin Hazırlanmak:Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi. *Bilge Strateji Dergisi*, 3(5), 149-155.
- GÜRÇAN, M. (2012). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* (s. 71-132). içinde İstanbul: Bilgesam.
- HAMMES, T. X. (2007). *Fourth Generation Warfare Evolves, Fifth Emerges*. 04 30, 2019 tarihinde Air University: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/hammes-4gw_and-5th.pdf adresinden alındı
- HOFFMANN, F. G. (2007, 12). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. 01 12, 2018 tarihinde Potomac İnstitute: http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybrid_war_0108.pdf adresinden alındı
- HOFFMANN, F. G. (2009, 10 01). *Hybrid vs. Compound War The Janus choice: Defining Today's Multifaceted Conflict*. 02 01, 2019 tarihinde Armed Forces Journal: <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/> adresinden alındı
- HOFFMANN, F. G. (2014, 07 28). *On Not -So- New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats*. 02 01, 2019 tarihinde War On The Rock: <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/> adresinden alındı
- HOLSTI, K. J. (1991). *Peace And War: Armed Conflicts and İnternational Order 1648-1989*. New York: Cambridge University Press.
- HRAMÇİHİN, A. (2015, 11 25). *Visokotoçnaya Strelba Vholostuyu*. 01 01, 2018 tarihinde Voyenno-Promışlenniy Kuryer: <https://www.vpk-news.ru/articles/28152> adresinden alındı
- İKTİSAT SÖZLÜĞÜ EKONOMİ TERİMLERİ. (2019). 02 19, 2019 tarihinde İktisat Sözlüğü: <https://www.iktisatsozlugu.com/nedir-779-DOKTR%C4%B0N#.XGxQe-gzbIU> adresinden alındı

- İNAT, K. (2019, 02 01). *Rusya'nın Suriye Politikası ve İkilemleri*. 04 05, 2019 tarihinde Kriter Dergi: <https://kriterdergi.com/dis-politika/rusyanin-suriye-politikasi-ve-ikilemleri> adresinden alındı
- İSMAYILOV, E. (2015). *Rusya'nın Suriye Stratejisi ve Orta Doğu'da Değişen Güç Dengeleri*. İstanbul: Bilgesam.
- İSMAYILOV, E. (2016, 11 11). *Orta Doğu'daki Sorunlar Rusya'yı Nereye Götürüyor?* 04 02, 2019 tarihinde Bilgesam: <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-66-20161111341347.pdf> adresinden alındı
- ISSAEV, L. M. (2017, 03 02). *Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Hristiyanlık Boyutu*. 04 10, 2019 tarihinde Alsharq Forum: <https://www.sharqforum.org/2017/03/02/rusyanin-orta-dogu-politikasinin-hristiyanlik-boyutu/?lang=tr> adresinden alındı
- ISSERSON, G. S. (2013). *The Evolution of Operational Art*. (B. W. Menning, Çev.) Kansas: Combat Studies Institute Press.
- JOHNSON, R. (2018). Hibrit Tehdidin Tarihsel Evrimi. *Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş* (s. 4-5). içinde İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi.
- KAINIKARA, S. (2018). *In the Bear's Shadow: Russian Intervention in Syria*. Canberra: Air Power Development Centre.
- KAKIŞIM, C. (2017). Liberalizm Çağında Barış Çalışmaları ve Demokratik Barış Vizyonu: Teorik Bir İnceleme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(50), 27-44.
- KAMALOV, İ. (2008). *Putin Dönemi Rus Dış Politikası-Moskova'nın Rövanşı*. İstanbul: Yeditepe.
- KANT, I. (1984). *Zum Ewigen Frieden*. Stuttgart: Reclam Verlag.
- KARABULUT, A. N. (2016). Eski Savaş, Yeni Strateji: Rusya'nın Yirmibirinci Yüzyıldaki Hibrit Savaş Doktrini ve Ukrayna Krizi'ndeki Uygulaması. *Uluslararası İlişkiler*, 13(49), 25-42.
- KARABULUT, B. (2017). Uluslararası İlişkilerde Savaş Olgusunun Yaşadığı Dönüşüm: Hibrit Savaş. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(55), s. 115-130.
- KARABULUT, B., & OĞUZ, Ş. (2018). Proxy Warfare in Ukraine. *The Journal of Defense Sciences*, 17(1), 76-100.
- KARAGÜL, S., & DEMİRBAŞ, Ç. E. (2017). Koruma Sorumluluğu Doktrini Açısından Suriye Krizi: Bir 'İnsancıl Müdahalesizlik' Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 481-510.
- KARAN, C. (2018, 06 01). *Sputnik Türkiye Eksen*. 04 04, 2019 tarihinde Sputnik News: https://tr.sputniknews.com/ceyda_karan_eksen/201806011033704071-suriye-hukumet-davet-tek-ordu-rusya/ adresinden alındı
- KARTAPOLOV, A. V. (2015). Uroki Voyennih Konfliktov, Peerspektivi Razvitiya Sredstv i Sposobov İh Vedeniya: Pryamiye i Nepryamiye Deistviya v Sovromennih Mejdunarodnih Konfliktah. *Vestnik AVN*, 26-36.
- KASAPOĞLU, C. (2015, 11 25). *New Research Division Publication - Russia's Renewed Military Thinking: Non-Linear Warfare and Reflexive Control*. 12 25, 2017 tarihinde Nato Defence College: <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=877> adresinden alındı
- KEOHANE, R. O., & NYE, J. S. (2001). *Power and Interdependence* (3. b.). New York: Addison Wesley Longman.

- KESKİN, F. (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeyeliler Birliği Vakfı.
- KIRDIM, Ş. E. (2017). Uluslararası Hukukta Davet ile Müdahale Konsepti Çerçevesinde Bir Örnek Olay İncelemesi: Rusya'nın Suriye Müdahalesi. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), 179-190.
- KIŞMAN, Z. A., & BOYRAZ, B. (2019). Suriye Bağlamında Rusya ve İran İşbirliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(31), 563-578.
- KOCIJANCIC, M., & OSORIO, E. (2019, 22 01). *European External Action Service*. https://eeas.europa.eu/topics/economic-relations-connectivity-innovation/46393/europe-protects-counteracting-hybrid-threats_en adresinden alındı
- KORKMAZ, V. (2016, 02 27). *Rusya Merkezli Krizler Odağında NATO Caydırıcılığını Yeniden Düşünmek*. 04 06, 2019 tarihinde Bilgesam: <http://www.bilgesam.org/incele/2352/-rusya-merkezli-krizler-odaginda-nato-caydiriciligini-yeniden-dusunmek/#.XKjkT5gzbIU> adresinden alındı
- KORYBKO, A. (2015). *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*. 01 13, 2018 tarihinde Orientalreview: <https://orientalreview.org/wp-content/uploads/2015/08/AK-Hybrid-Wars-updated.pdf> adresinden alındı
- KURT, S. (2018). Neo-Avrasyacı Perspektiften Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Algısı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(28), 91-125.
- LIND, W. S. (2004). *Understanding Fourth Generation War*. 01 23, 2019 tarihinde <http://www.au.af.mil>: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/lind.pdf> adresinden alındı
- LIND, W. S., NIGHTENGALE, K., SCHMITT, J. F., SUTTON, J. W., & WILSON, G. I. (1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marine Corps Gazette*, 22-26.
- MACKINDER, H. J. (1919). *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. London: Constable and Company Ltd.
- MARK, J. J. (2018, 03 28). *Fertile Crescent Defnition*. 04 04, 2019 tarihinde Ancient History Encyclopedia: https://www.ancient.eu/Fertile_Crescent/ adresinden alındı
- MARKOV, Y. A., & NEVOLİNA, A. A. (2018). Rossiya Kak Glavniy Obyekt Sovromennih İnformatsionnih Voin. *Historia Provinciae – Jurnal Regionalnoy İstorii*, 2(3), 12-48.
- MARSHALL, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürçü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MATTSSON, P. A. (2015). Russian Military Thinking – A New Generation of Warfare. *Journal on Baltic Security*, 1(1), 61-70.
- MCCUEN, J. J. (2008). Hybrid Wars. *Military Review*, 107-113.
- MCDERMOTT, R. N. (2016). Learning From Today's Wars: Does Russia Have a Gerasimov Doctrine? *The US Army War College Quarterly Parameters*, 46(1), s. 97-106. <http://www.worldinwar.eu>: <http://www.worldinwar.eu/wp-content/uploads/2017/09/30894f4e5f758d946bbddee0850e9ac4e86f-GERASIMOV-UP.pdf> adresinden alındı
- MEARSHEIMER, J. J. (2014, 2019 04). *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault The Liberal Delusions That Provoked Putin*. 05 tarihinde University of Chicago:

- <https://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/Ukraine%20Article%20in%20Foreign%20Affairs.pdf> adresinden alındı
- MILITARY DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION. (2010, 02 05). 01 12, 2018 tarihinde Kremlin: <http://kremlin.ru/supplement/461> adresinden alındı
- MILITARY DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION. (2014, 12 25). 02 06, 2019 tarihinde Российская газета - Федеральный выпуск: <https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html> adresinden alındı
- MİŞ, N., & ÖZDEMİR, Ö. B. (2014). *Ortadoğu Yıllığı 2013*. İstanbul: Açılım Kitap. Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü: https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/suriye_2013.pdf adresinden alındı
- MOGHERINI, F. (2017). *European Union External action*. 01 23, 2019 tarihinde https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/33228/speech-high-representativevice-president-federica-mogherini-inauguration-event-european-center_en adresinden alındı
- MORELAND, S. (2017). *Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do? Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do?* (s. 5). Stockholm: Swedis Defence Univerity.
- MORGENTHAU, H. (1985). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (6th edn b.). New York: McGrawHill.
- MORGENTHAU, H. J. (1970). *Uluslararası Politika* (Cilt 2). (Ü. Oskay, & B. Okan, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- MUSAOĞLU, N. (2015). Putin İktidarı Döneminde Rus Dış Politikasının Normatif Temelleri: 'Egemen Demokrasi' Söylemi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(45), 13-41.
- NATO. (2014, 09 05). *Wales Summit Declaration*. 01 13, 2018 tarihinde https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en adresinden alındı
- NAWAZ, M. K. (1959, 04 01). *Intervention By Invitation and the United Nations Charter*. 04 04, 2019 tarihinde Sage Journals: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/002088175900100206> adresinden alındı
- NMS. (2015). *The National Military Strategy of the United States of America 2015*. 01 29, 2019 tarihinde U.S. Joint Chiefs of Staff : https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf adresinden alındı
- NOLTE, G. (1999). *Use of Force by Foreign Troops in Internal Conflicts at the Invitation of a Government Under International Law*. New York: Springer.
- OPPENHEIM, L. P. (1955). *International Law: a Treatise*. (H. S. Lauterpacht, Dü.) London: Longmans.
- ÖRMECİ, O. (2016, 10 14). *Politika Akademisi*. 01 24, 2019 tarihinde Uluslararası Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/2016/10/14/demokratik-baris-teorisi/> adresinden alındı
- ÖZBAY, F. (2012, 12 03). *Rusya'nın Suriye Politikası ve Türkiye-Rusya İlişkileri*. 04 02, 2019 tarihinde İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü: http://avrasya.istanbul.edu.tr/?page_id=8008 adresinden alındı
- ÖZER, Y. (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 29-56.

- PEKŞENOĞLU, H. D., & GÜNEYLİOĞLU, M. (2015). Savaş Kuramları - Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar. Ankara: Adres.
- POMERANTSEV, P. (2014, 05 05). *How Putin Is Reinventing Warfare*. 02 05, 2019 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2014/05/05/how-putin-is-reinventing-warfare/> adresinden alındı
- PONOMARYÖVA, Y. (2012). Sekreti "Tsevetnih Revolyutsii". Sovromenniye Tehnologii Smeni Politiçeskiih Rejimov. *Svobodnaya Mysl*, 5(6), 38-47.
- POSEN, B. R. (2015). Foreword: Military doctrine and the management. *Journal of Strategic Studies*, 39(2), 159-173.
- PUBLIC INTELLIGENCE. (2016). 04 15, 2019 tarihinde Russian New Generation Warfare Handbook: <https://info.publicintelligence.net/AWG-RussianNewWarfareHandbook.pdf> adresinden alındı
- PUKHOV, R. (2015, 05 27). *Nothing 'Hybrid' About Russia's War in Ukraine*. 02 05, 2019 tarihinde The Moscow Times: <https://themoscowtimes.com/articles/nothing-hybrid-about-russias-war-in-ukraine-46913> adresinden alındı
- PUTIN, V. (2007, 02 10). *Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*. 03 06, 2019 tarihinde Kremlin: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> adresinden alındı
- RADIN, A. (2017). *Hybrid Warfare in Baltics : Threats and Potential Responses*. California: Rand Corporation.
- RENZ, B., & SMITH, H. (2016). *Russia And Hybrid Warfare - Going Beyond The Label*. Helsinki: Kikimora.
- RNSS. (2015, 12 31). *Russia's National Security Strategy*. 02 19, 2019 tarihinde Kremlin.ru: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/51129> adresinden alındı
- ROBERTS, J. Q. (2015). *Maskirovka 2.0: Hybrid Threat, Hybrid Response*. 05 17, 2019 tarihinde Joint Special Operations University: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1007494.pdf> adresinden alındı
- RODGERS, P. (2006). Understanding Regionalism and the Politics of Identity in Ukraine's Eastern Borderlands. *Nationalities Papers*, 157-174.
- ROJANSKY, M., & KOFMAN, M. (2015, 04 14). *A Closer look at Russia's "Hybrid War"*. 01 12, 2018 tarihinde Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-look-russias-hybrid-war> adresinden alındı
- SANDIKLI, A. (2016). *Dış Politika ve Güvenlik*. İstanbul: Bilgesam.
- SANDIKLI, A., & EMEKLİER, B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* (s. 3-71). içinde İstanbul: Bilgesam.
- SANDIKLI, A., & SEMİN, A. (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*. İstanbul: Bilgesam.
- SARIKAYA, Y. (2010). Turuncuya Veda: Ukrayna'nın Kritik Seçimi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(25), 1-10.
- SAV, Ö. (2015). *Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları (296).
- SEMERCİOĞLU, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-RUSYA İlişkilerinin Ekonomi Politikası. *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2),

- 188-202. 01 11, 2018 tarihinde Dergipark:
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/263163> adresinden alındı
- SHEKHOVTSOV, A. (2015, 09 21). *Who is afraid of the "little green men"?* 03 29, 2019 tarihinde EU Intersection Project:
<http://intersectionproject.eu/article/security/who-afraid-little-green-men> adresinden alındı
- SIVKOV, K. (2015, 03 16). *Vo Glave Antizapadnoy Koalitsii*. 11 25, 2017 tarihinde Voenno-Promıshlenniy Kuryer: <https://www.vpk-news.ru/articles/24286> adresinden alındı
- SLİPÇENKO, V. (1999). *Voyna Buduşevo - Őestoye Pokoleniye*. Moscow: Negosudarstvenniy Nauçniy Fond.
- SLİPÇENKO, V. (2004). *Voynı Novovo Pokoleniya. Dıstantسیونnye i Beskontaktınye*. Moskva: Olma-Press.
- SÖNMEZOĞLU, F. (1986). *Ansiklopedik Politika Sözlüğü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ŐENSOY, A. A. (2018). Rusya'nın Hibrit Savaş Stratejisi ve Suriye Örneği. Sakarya Üniversitesi.
- ŞİMŞEK, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*(54), 319-335.
- TAŞ, S., & GÜNAY, E. (2015). Antik Çağ Toplumlarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 141-166.
- TOPAL, A. H. (2014, 03 12). *Dübam*. 04 04, 2019 tarihinde Dünya Bülteni: <https://www.dunyabulteni.net/dubam/kirim-ısgali-ve-uluslararası-hukuk-krizi-h292196.html> adresinden alındı
- TRENIN, D. (2014, 12 29). *2014: Russia's New Military Doctrine Tells It All*. 02 05, 2019 tarihinde Carnegie Moscow Center: <https://carnegie.ru/commentary/57607> adresinden alındı
- TUNÇ, A. (2015). *Açık Arşiv*. 04 04, 2019 tarihinde Ankara Üniversitesi: <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/28695/407311.pdf> adresinden alındı
- TÜRK DİL KURUMU. (2018, 01 13). 01 13, 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a5949139d7e38.11522210 adresinden alındı
- TÜRK DİL KURUMU. (2019, 01 22). 01 22, 2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c476651100d82.33755733 adresinden alındı
- TÜRK DİL KURUMU. (2019, 02 19). 02 19, 2019 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c6c46a9927718.95946208 adresinden alındı
- TÜRKOĞLU, G. (2018). Hibrit Savaşlar ve Suriye Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı*. Konya.
- TÜYSÜZOĞLU, G. (2013). Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm Bağlamında Karadeniz Havzası'ndaki Çatışma Gerçekliğinin Değerlendirilmesi. *Avrasya Etüdleri*, 44(2), 57-85.
- TÜYSÜZOĞLU, G. (2016). Ukrayna Başarısız Bir Devlet mi? *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(49), 47-78.

- UN. (1945, 10 24). *Charter of the United Nations*. 03 19, 2019 tarihinde United Nations: <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html> adresinden alındı
- UNIFIED LAND OPERATIONS : ADP 3.0. (2011, 10 11). 02 01, 2019 tarihinde Department of Army: https://www.army.mil/e2/downloads/rv7/info/references/ADP_3-0_ULO_Oct_2011_APD.pdf adresinden alındı
- USASOC. (2015). *Little Green Men: A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare*. 02 21, 2019 tarihinde Johns Hopkins University Applied Physics Laboratory: https://www.jhuapl.edu/Content/documents/ARIS_LittleGreenMen.pdf adresinden alındı
- USASOC. (2015). *The Gray Zone*. 02 19, 2019 tarihinde United States Army Special Operations Command: <https://www.soc.mil/SWCS/SWmag/archive/SW2804/GrayZone.pdf> adresinden alındı
- USASOC. (2017, 01 12). *Expanding Maneuver in the Early 21st Century Security Environment*. 02 20, 2019 tarihinde United States Army Special Operations Command: <https://www.soc.mil/Files/ExpandingManeuvers21Century.pdf> adresinden alındı
- UYANIKER, H. B. (2018). Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya Ukrayna Uzlaşmazlığı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(59), 137-168.
- ÜNALMIŞ, A. N., & OĞUZ, Ş. (2019). 2008 Rusya-Gürcistan Savaşının Vekalet Savaşı Teorisi Açısından İncelenmesi. *Karadeniz Araştırmalar Dergisi*(61), 31-41.
- VARLIK, A. B. (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 1(2), 114-129.
- VİNOGRADOV, V. A. (2013). O Tendentsiyah v Haraktere i Sposobah Vedeniya Operatsii v Krupnomashtabnoy Voyne. *Voyennaya Mysl*, 10(84), 25-29.
- VLADİMİROV, A. İ. (2013). *Osnovi Obşey Teorii Voyni*. Moskva: Moskovskii Finansovo Promişlennyi Universitet "Sinergiya".
- VOROBYÖV, İ. N., & KİSELYÖV, V. A. (2007). İstoriya i Filosofiya Voyennoy Nauki. *Voyennaya Mysl*(2), 68.
- VOROBYÖV, İ. N., & KİSELYÖV, V. A. (2014). Strategii Sokruşeniya i İzmora v Novom Oblike. *Voyennaya Mysl*(3), 45-57.
- WALTZ, K. N. (2001). *Man, the State, and War A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
- WALTZ, K. N. (2013). *Yeni Gerçekçilik Kuramına Göre Savaşın Kökeni*. (E. Diri, Dü.) İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- WEISSMANN, M. (2017). *Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do? Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do?* Stockholm: Swedish Defence University. Swedish Defence university: <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1186265/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- WOJNOWSKI, M. (2017). Paradigm of War and Peace. The Role and Significance of Dialectical Materialism in the Russian Military Science of the 21st Century. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrzznego*, 9(17), 273-305.

- YALÇINER, S., & GÜRKAYNAK, M. (2009). Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası İlişkiler*, 6(23), 73-92.
- YALÇINKAYA, H. (2019, 01 28). *Devletlerin Dış Politika Aracı Olarak Kullandığı Savaşın Soğuk Savaş Sonrası Değişimi*. İstanbul Üniversitesi Açık Erişim: <http://acikerisim.istanbul.edu.tr/handle/123456789/25502?show=full> adresinden alındı
- YAZICI, H. (2018). Proxy Wars in Syria and a New Balance of Power in the Middle East. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(3), 1-10.
- YENİDÜNYA, A., & ATALAY, M. (2016). Comparative Analysis of Russian Hybrid Methods in Ukraine and Syria Crisis. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences*, 26(4), 122-134.
- YILDIZ, G. (2018). Hibrit Savaş Ne Kadar Post-moderndir? Avrasya Askeri Tarihine Yeniden Bakış. *Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş* (s. 21-29). içinde İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi.
- YÜCE, S. (2016). Rusya'nın Suriyedeki Varlığının Nedenleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(11), 269-289.
- ZVYAGELSKAYA, I. (2018). Russian Policy in the Levant. *Uluslararası İlişkiler*, 15(60), 121-133.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Öz Geçmiş

Hakan ULU, 1980 Konya doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Mersin’de tamamladıktan sonra 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. 2006 yılından itibaren Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapmaktadır. İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından birçok kez taltif edilmiştir. 2015 yılında başladığı yüksek lisans eğitimine Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında devam etmektedir.